

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Науково-практичний журнал

4 (36) ' 2007

УДК 347.(77+78)

Журнал засновано у лютому 2002 року,
переіменовано у листопаді 2005 року,
внесено до переліку фахових видань
ВАК України з юридичних наук

Зміст

Авторське право

- А. Грищенко** Теоретичні та практичні проблеми
використання майнових прав на об'єкти
авторського та суміжних прав
в якості предмета застави 3

Захист прав

- О. Буров, Д. Бурова** Навколо патентування комп'ютерних
програм: боротьба продовжується,
правові кордони зникають 12
- І. Петренко** Щодо порушення права
на комерційну таємницю 18
- О. Брель** Електронний документообіг:
організаційно-правові проблеми
застосування 26

Міжнародно-правові аспекти

- З. Мамон** Змішаний арбітраж в контексті
співвідношення міжнародного
публічного і міжнародного
комерційного арбітражів.
Арбітражний механізм ICSID 30

Науковий погляд

В. Титич	Негативний вплив на економічні процеси в Україні недосконалих норм законодавства про неспроможність та банкрутство	41
-----------------	--	----

Право та інновації

С. Федчук	Стан та перспективи підтримки діяльності інноваційних структур шляхом здійснення видатків з публічних фондів коштів	49
------------------	---	----

Офіційно

Постанова Верховної Ради України Про рекомендації парламентських слухань “Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування	59
--	----

Постанова Верховної Ради України Про рекомендації парламентських слухань на тему: “Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації	80
--	----

Рецензії

Рецензія на навчальний посібник Ю. Бошицького “Право інтелектуальної власності”	98
---	----

До відома

Оголошення про прийом до аспірантури	101
--	-----

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО ТА СУМІЖНИХ ПРАВ В ЯКОСТІ ПРЕДМЕТА ЗАСТАВИ

Андрій Грищенко,
молодший науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності АПРН України

Застава майнових авторських та суміжних прав набуває все більшого значення. *"В умовах, коли основні засоби виробництва більшості вітчизняних підприємств в значній мірі застарілі та малопривабливі в якості імовірного забезпечення зобов'язань, саме виключні права можуть стати необхідним ресурсом, що здатний стати привабливим предметом застави для багатьох кредиторів. При цьому застава є зручним інструментом, що дозволяє знайти оптимальний варіант в кожному конкретному випадку і сумістити забезпечення прав кредитора з можливістю заставидавця ефективно використовувати предмет застави у господарській діяльності"* [5;45]. Однак, на жаль, законодавець не приділяє цьому важливому питанню достатньо уваги, що, на нашу думку, і спричинило майже повну відсутність такого виду застави на практиці.

У вітчизняній науковій літературі питання застави майнових авторських та суміжних прав не дістали широкого висвітлення: сучасні дослідники лише іноді торкаються даного питання у посібниках, присвячених заставному праву [4;133]. У російській правовій літературі зазначена проблематика висвітлювалася у ряді

праць таких науковців як О. Крушина, В. Калятін, Ф. Богатирьов, В. Кастальський, однак при цьому частина вказаних досліджень також стосувалася застави прав в цілому.

Отже, оскільки на даний час для практичного застосування майнових авторських та суміжних прав в якості забезпечення виконання зобов'язання законодавство України потребує певної модифікації, створення відповідного теоретичного підґрунтя для внесення необхідних змін та доповнень до вітчизняних нормативно-правових актів стає першочерговим завданням.

Метою цієї статті є аналіз проблемних питань теоретичного та практичного характеру щодо можливості застави майнових авторських та суміжних прав, вивчення чинного законодавства України у вказаній сфері, висвітлення ряду проблем, пов'язаних з процедурою укладання договору застави майнових авторських та суміжних прав, та визначення шляхів їх розв'язання, що в цілому сприятиме розвитку наукових розробок в цій галузі та їх подальшому практичному втіленню.

Розпочинаючи наше дослідження слід відмітити, що в українському законодавстві взагалі відсутнє визначення поняття майнових прав. Їх

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

суто описове пояснення міститься в Законі України "Про заставу". Відповідно до положень цього Закону, заставодавець може укласти договір застави прав вимоги за зобов'язаннями, в яких він є кредитором, а також тих прав, що можуть виникнути в майбутньому. Таким чином, у даному випадку законодавець виділяє тільки один вид майнових прав — право вимоги.

Необхідно зазначити, що такий підхід є дещо звуженим і майнові права насправді слід розглядати в широкому розумінні, зважаючи на те, що інші вітчизняні нормативно-правові акти надають таку можливість. Так, в українському законодавстві виділяють майнові права ще декількох видів, а саме майнові авторські права та майнові корпоративні права. Ці два види майнових прав визначені в Цивільному кодексі України, Господарському кодексі України та Законі України "Про авторське право і суміжні права" як такі, що можуть відчужуватися будь-яким способом, не забороненим в законі. Тому, не зважаючи на їх відсутність в Законі України "Про заставу", їх виключення з кола можливого предмета застави не є справедливим¹.

Можливість передачі в заставу майнових авторських та суміжних прав передбачена ст. 424 ЦК, але однієї статті недостатньо для поширення цього виду застави на практиці². Враховуючи істотні особливості предмета застави майнових ав-

торських та суміжних прав слід проаналізувати ті ускладнення, що можуть виникнути (та виникають) у суб'єктів підприємницької діяльності при укладенні таких договорів. На відміну від класичних предметів застави (рухомого та нерухомого майна), використовуючи майнові авторські та суміжні права в якості предмета застави слід розуміти, що вони діють лише на певній території, протягом певного часу та не мають сталої вартості.

Відомо, що існування права власності не обмежено у часі та просторі. Існування об'єкта авторських та суміжних прав також не обмежено часовими та просторовими межами, але права на такі об'єкти мають територіальні та часові обмеження. Слід підкреслити, що говорячи про обмеження такого характеру ми маємо на увазі лише майнові права, а не особисті права авторів, які не відчужуються, а тому не можуть бути предметом застави. Як наслідок, територіальна обмеженість предмета застави полягає в тому, що законодавство кожної країни самостійно визначає як правомочності авторів та осіб, яким належать майнові авторські та суміжні права, так і способи їх захисту³. Для сторін з однаковим громадянством територіальна обмеженість принципового значення не має, на відміну від справ з іноземним елементом. Як наслідок, при підготовці договорів застави майнових прав, де присутній іноземний елемент, слід погоджувати також

¹ Слід зауважити, що питання застави майнових корпоративних прав є спірним. На нашу думку, слід вести мову про заставу саме цінних паперів, а не майнових прав.

² Ефективність застосування вищезазначеної ст. 424 залежить насамперед від чіткого розуміння істотних особливостей предмета застави у вигляді майнових авторських та суміжних прав.

³ Набуваючи майнові авторські і суміжні права слід розуміти, що за кордоном на них може поширюватися інший правовий режим, а тому їх здійснення може бути обмеженим чи взагалі неможливим.

умови щодо права, яке буде застосовуватися при виникненні суперечок, та місця проведення судового розгляду.

В свою чергу, часова обмеженість предмета застави полягає у визначенні законом строку дії майнових прав, який безпосередньо впливає на цінність майнового права. *"Ця обставина має важливі наслідки при визначенні вартості майнових прав інтелектуальної власності як товару або при встановленні строку їх амортизації, коли вони знаходяться на балансі юридичної особи в якості нематеріального активу"* [4;135].

У науковій літературі розрізняють юридичний та економічний строки дії майнових прав інтелектуальної власності. Юридичний строк закріплюється в законі, тоді як економічний строк визначається тим, наскільки ефективно з економічної точки зору можна використати той чи інший об'єкт інтелектуальної власності за час, що залишився до кінця юридичного строку. У російській науковій літературі висловлювалась думка про те, що передача авторських майнових прав має виключно строковий характер і є істотною перепорою для застави майнових авторських прав: *"На даний час закон "Про авторське право і суміжні права" фактично не передбачає можливість відчуження майнових прав на твір, оскільки обов'язок визначення строку передачі прав на твір зводить всі форми договірної розпорядження авторськими правами тільки до ліцензійних договорів. Природньо припустити, що і договір застави не може обійти це обмеження. [...] немож-*

ливість повноцінного відчуження авторського права закріплена в Законі "Про авторське право та суміжні права", суперечить сутності майнових авторських прав" [5;47].

З нашої точки зору, сучасне українське законодавство є більш прогресивним, хоча й лише на рівні Цивільного Кодексу⁴. У ст. 1107 ЦК дається досить широкий перелік договорів щодо розпорядження майновими правами на об'єкти інтелектуальної власності. Поряд з ліцензійним договором виділяються договори про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності та інші договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Тобто дані норми ЦК поряд із прямою вказівкою ч. 3 ст. 424 ЦК (майнові права інтелектуальної власності можуть відповідно до закону бути предметом договору застави) дають правове підґрунтя для існування такого виду застави як застава майнових авторських та суміжних прав. Відповідно, норми Закону України "Про авторське право і суміжні права" є застарілими і не відповідають нормам ЦК, що на практиці призводить до ситуації, коли ЦК дозволяє заставу майнових авторських та суміжних прав, а спеціальний закон прямо не забороняє, але й не передбачає її. В результаті обережні юристи, не бажаючи ризикувати, просто не застосовують такий вид застави.

Наступною особливістю предмета застави майнових авторських і суміжних прав є їх різномаїття, а тому, укладаючи договір застави майнових прав, слід чітко розуміти їх сутність та призначення. Зокре-

⁴ Вітчизняний Закон "Про авторське право і суміжні права" містить аналогічні російському Закону положення щодо можливості відчуження майнових прав на твір.

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

ма, необхідно пам'ятати, що на права, безпосередньо не згадані у договорі, стягнення не звертається, а для повноцінного здійснення деяких з них (з кінцевою метою отримання грошових коштів) буває необхідно отримати додатково ще й інші права.

Досить проблемним питанням може стати встановлення автора та/або власника майнових прав. Тому, на нашу думку, до укладення договору застави майнових прав на твір, останній потрібно зареєструвати у відповідному державному органі. Це має допомогти сторонам у майбутньому у випадку виникнення суперечок щодо ідентифікації об'єкту інтелектуальної власності. Так, автор може створити новий твір з такою самою назвою, аналогічним змістом та такого ж обсягу і заявити, що він передав у заставу права саме на цей твір⁵. Наявність авторського свідоцтва, реквізити якого внесені до договору застави, таку ситуацію унеможливить.

Підкреслимо, що реєстрація об'єкту інтелектуальної власності не є абсолютним підтвердженням авторства. Оскільки така реєстрація не є обов'язковою (що, з нашої точки зору, цілком правильно) більшість авторів не реєструють свої твори, оскільки мають й інші способи доведення свого авторства. З цього приводу К. Афанасьєва зазначає, що: "[...] навіть реєстрація авторських прав у відповідному органі не забезпечує авторові доказової бази щодо визнання за ним авторства на твір. Адже реєстрація об'єктів ав-

торських прав, яку здійснює Українське агентство з авторських та суміжних прав, відбувається без проведення жодних перевірок і експертиз, щодо авторства віршів, сценаріїв малюнків та інших об'єктів авторських прав. У цьому контексті показовим є американське законодавство, в якому реєстрації авторських прав на твір надається важливе значення" [1;188]. Звичайно, попередня перевірка щодо авторства в певних ситуаціях була б бажаною, але, з іншої сторони, для її проведення потрібно задіяти значні людські ресурси, витратити гроші та час. До того ж авторське право виникає з моменту створення твору, а не його реєстрації, тому відсутність останньої не може позбавити автора його авторських прав. Автору самому слід подбати про захист своїх прав на твір у майбутньому.

Подібна ситуація спостерігається і з реєстрацією договорів розпорядження (у тому числі у вигляді застави) майновими авторськими та суміжними правами, яка за законом не є обов'язковою. Такий підхід, з нашої точки зору, не є цілком вірним. Без попередньої реєстрації договорів застави майнових прав кредитор не має можливості перевірити, чи не заставлені вони раніше.

Цікавим з практичної точки зору є питання щодо можливості укладення договору застави майнових авторських прав на твір, який ще не створено та/або оприлюднено. Так, зокрема, Ф. Богатирьов вважає, що: "[...] застава авторського права можлива у відношенні лише опри-

⁵ Наприклад, особа передає в заставу майнові права на поему. В договорі застави зазначаються назва та обсяг твору. При зверненні стягнення на предмет застави заставодавець заявляє, що в заставу він передав права не на той твір, що наданий заставодержателем, а на інший твір. Автор надає суду іншу поему з такою ж назвою та таким самим обсягом. В даній ситуації суду встановити істину по справі (майнові права на який саме твір передано в заставу) майже неможливо.

людненого твору, тому що оприлюднення твору — це здійснена за згодою автора дія, яка вперше робить твір доступним для загалу. Відповідно заборонено звертати стягнення на авторське право, до оприлюднення твору, через те, що набувач отримає можливість самостійно вирішувати питання про його оприлюднення, а це суттєво зачіпає особисті інтереси автора (якщо ж визнати, що набувач не отримає право на оприлюднення, таке усічене авторське право нікому не потрібно). Що стосується правонаступників, вони вправі заставити авторське право як на оприлюднений, так і, в більшості випадків, на неоприлюднений твір" [2;90].

На нашу думку, позиція Ф.Богатирьова є хибною. Якщо особа передає певні майнові права в заставу, то вона мусить розуміти, що у випадку невиконання основного зобов'язання на них буде звернено стягнення. Метою даної процедури є виконання основного зобов'язання та відшкодування збитків, завданих кредитору. Якщо в заставу передані певні майнові права без права на оприлюднення твору, то заставодавець просто зловживає довірою кредитора: навіщо він передав в заставу права, повноцінне здійснення яких неможливе? В той же час, слід погодитися із неможливістю примусового відчуження майнових авторських прав на неоприлюднений твір, якщо таке відчуження є наслідком конфіскації майна (в розумінні конфіскації як кримінального покарання).

Більше того, надалі Ф. Богатирьов починає суперечити сам собі: "[...] коли автор відчужує право на видання, публічний показ, передачу в ефір, зрозуміло, що навіть при відсутності прямо передбаченої договором

умови про перехід права на оприлюднення твору воно перейшло до правонаступника разом з відповідним майновим правом" [2;90]. Ось і виходить — якщо відчужуємо майнове право на неоприлюднений твір, то право на оприлюднення перейшло автоматично, а якщо майнове право на неоприлюднений твір передали в заставу, то право на оприлюднення залишилося у автора. Ми вважаємо, що передаючи майнові права на неоприлюднений твір в заставу, заставодавець тим самим дає дозвіл на оприлюднення самого твору.

Розглянувши проблему передачі прав на неоприлюднений твір, слід зупинитися на питанні застави майнових авторських та суміжних прав на об'єкти, які не існували на момент укладення договору застави. Якщо підтримати позицію про неможливість передачі в заставу майнових прав на об'єкти авторських та суміжних прав, то передати в заставу права на об'єкт, який ще не створено, неможливо апріорі. На користь протилежної позиції свідчать як наукові дослідження [7;6] так і справи із судової практики. Проте, слід дуже обережно підходити до застави майнових авторських та суміжних прав, що з'являться у майбутньому. Кредитор повинен мати впевненість, що такий об'єкт взагалі буде створено, та, як наслідок, з'являться права, на які можна буде звернути стягнення.

Для прикладу проаналізуємо справу Ощадного банку Російської Федерації проти Кіностудії "Вера", яка була розглянута Арбітражним судом м. Москви та Федеральним арбітражним судом Московського округу у 2002 році.

"ВАТ "Ощадний банк Російської Федерації" звернулося до Арбітраж-

ного суду м. Москви з позовом до ТОВ "Кіностудія "Вера" про звернення заборгованості по кредитному договору і про звернення стягнення на предмет застави — право власності на готовий фільм "Романовы. Венценосная семья", право на створення фільму і всі без винятку права експлуатації готового фільму у всьому світі" [6;111].

Рішенням від 27 лютого 2002 року суд відмовив у задоволенні позовних вимог в частині звернення стягнення на предмет застави.

Як зазначено в рішенні, станом на 23 червня 1995 року, тобто на дату укладення кредитного договору, відповідач (він же заставодавець) не мав і не міг мати прав, переданих у заставу, оскільки договір про створення фільму "Романовы. Венценосная семья" був укладений 19 жовтня 1995, а виробництво фільму завершено 1 березня 2001 року. Крім того, у рішенні підкреслено, що право експлуатації (використання) фільму входить до переліку майнових прав автора, які в силу ст. 30 Закону про авторське право можуть передаватися тільки по авторському договору. За таких обставин договір про заставу не тягне за собою жодних юридичних наслідків.

Вказане рішення було оскаржене в апеляційній та касаційній інстанціях. Постановою апеляційної інстанції Арбітражного суду м. Москви апеляційна скарга залишена без задоволення. Постановою касаційної інстанції рішення та постанови апеляційної інстанції були скасовані в частині відмови в задоволенні вимог про звернення стягнення на предмет застави.

У постанові підкреслено, що сторони уклали договір застави, за умовами якого заставодавець зобов'язався передати в заставу заставоде-

жателю виключні авторські права (що виникнуть у заставодавця в майбутньому) на використання художнього фільму, для фінансування створення якого відповідачу було надано кредит.

Федеральний арбітражний суд Московського округу застосував у даній справі положення п. 6 ст. 340 ЦК РФ у взаємозв'язку зі ст. 4 та 6 Закону про заставу та дійшов висновку, що законодавець не виключає правову можливість передачі в заставу прав, що виникнуть у заставодавця в майбутньому, у тому числі в якості забезпечення кредитних зобов'язань по фінансуванню, спрямованому на виникнення цих прав.

Крім того, в постанові зазначено, що по договору застави майнові права не передавалися, в силу чого не була порушена ст. 30 Закону про авторське право. Тому справа в частині звернення стягнення на предмет застави була передана на новий розгляд в першу інстанцію. Рішенням Арбітражного суду м. Москви від 16 вересня 2002 року у тій же справі вимоги про звернення стягнення на даний предмет застави були задоволені.

Зважаючи на неоднозначність даної справи, пропонуємо проаналізувати деякі її положення більш детально. Насамперед, увагу привертають вимоги позивача у вигляді звернення стягнення на:

- а) право власності на готовий фільм;
- б) право на створення фільму;
- в) всі без винятку права експлуатації готового фільму у всьому світі.

Виникає питання, що малося на увазі під правом власності на готовий фільм? Коли особа створює об'єкт інтелектуальної власності,

наприклад, скульптуру, у неї з'являється право власності на матеріальний об'єкт (скульптура) та певний комплекс авторських прав майнового та особистого характеру. З огляду на використання терміну "право власності" можна припустити, що позивача цікавило саме право власності на матеріальний носій (бобіну з кіноплівкою), оскільки для реалізації майнових авторських прав необхідно мати фільм на матеріальному носії. Тому зазначену позовну вимогу слід було сформулювати відповідним чином, адже фільм — це аудіо-візуальний твір, на який неможливо встановити право власності. Враховуючи, що в заставу передані лише майнові права, то вимоги про звернення стягнення на матеріальний носій є сумнівними.

Є незрозумілою також вимога про звернення стягнення на право на створення фільму. Будь-яка особа теоретично може зняти фільм про певні історичні події. Тому, напевно, можна вимагати передачу права на екранізацію якогось твору, однак, не можна узурпувати право на створення фільму про якісь події, оскільки, знявши один фільм, власник такого права просто заборонить іншим знімати фільми за відповідною тематикою.

В світлі цієї справи хотілося б повернутися до піднятого вище питання про заставу майнових прав на ще

не створений об'єкт інтелектуальної власності. Дане судове рішення підтверджує, що така ситуація можлива. Зі змісту публікації [6;108-112], у якій наводиться дана справа, впливає, що даний фільм створювався за договором замовлення. Підкреслимо, що застava майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності, якого не існує, за відсутності жодних зобов'язань його створити, по-перше, суперечить суті застави, а, по-друге, є економічно безглуздою. Так, свого часу в Російській Імперії існував такий правовий інститут як "запродаж" прав на твори⁶, які автор може створити в майбутньому. Однак, "[ч]ерез негативні наслідки цього явища авторський Закон 1911 р. обмежив можливий "запродаж" прав п'ятирічним строком" [9;282]. Сучасне законодавство більшості країн також забороняє передачу прав на майбутні твори.

Зрозуміло, що для впевненості кредитора в отриманні належної йому суми предмет застави повинен мати певну цінність. Таким чином, ми виходимо на одну з найгостріших проблем застави майнових авторських та суміжних прав — їх оцінку⁷. "З усіх майнових прав найбільш часто в заставу надаються права грошових вимог, таким чином, номінальна оцінка права, що передається в заставу, як правило, очевидна"[3;121]. Однак, застосува-

⁶ Автор передавав майнові права на свої твори, що з'являться у майбутньому, видавцю. Особливістю такого договору була відсутність зобов'язання створити автором конкретний твір у майбутньому.

⁷ Підкреслимо, що вказівка на підстави для проведення оцінки вартості майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності є поодиноким випадком, коли у вітчизняній науковій літературі взагалі згадується таке явище як застava майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Досліджуючи наукову літературу з цього питання, можна звернутися до наступних формулювань: "Необхідність оцінки вартості прав на об'єкти права інтелектуальної власності виникає [...] при страхуванні та передачі інтелектуальної власності в заставу з метою одержання кредиту" [10;306]; "Оцінка нематеріальних активів [...] на даний час застосовується у наступних випадках: при використанні нематеріального актива в процесі кредитування; при кредитуванні під заставу майна, що містить оцінки інтелектуальної власності" [8;136].

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

ти номінальну оцінку майнових авторських та суміжних прав неможливо. Крім того, унікальність та неповторність кожного об'єкта авторських та суміжних прав робить неможливим повноцінне застосування також й іншого методу оцінки — методу порівняння вартості з вже існуючими об'єктами авторських та суміжних прав, що знаходяться на ринку. Оскільки кожен літературний твір по-своєму неповторний (за критеріями авторства, змісту, обсягу та інш.), визначення економічних вигод, які отримає власник майнових прав, є складним завданням. Наприклад, існує серія книжок англійської письменниці, де головним героєм є Гарі Поттер, та російського письменника, де головною героїнею є Таня Гроттер. Російський письменник запозичив ідею та частково сюжетну лінію у своєї англійської колеги. Формально оцінюючи ці досить схожі твори, зрозуміло, що оцінка майнових прав буде суттєво розрізнятися. Слід відмітити, що це відрізняє авторські права від права промислової власності, де застосування порівняльного методу цілком припустиме: отримавши інформацію про вартість патентів на аналогічні винаходи, можна зробити приблизну оцінку власного винаходу.

Проводячи оцінку об'єктів інтелектуальної власності⁸ та укладаючи договори застави майнових прав на них, слід розуміти, що *"[п]ри цьому важлива не імовірна ринкова вартість на даний момент, а вартість*

у майбутньому. Тому звичайно вартість заставлених цінностей вище суми кредиту, що надається, що створює банку додаткову гарантію повернення кредиту у випадку виникнення непередбачених обставин"[11;38].

З наведеного вище можна зробити ряд висновків. Реалії сучасного життя потребують більш інтенсивно вводити до цивільного обігу майнові авторські та суміжні права. Використання майнових авторських та суміжних прав в якості предмета застави є новою формою їх використання і відкриває широкі можливості для отримання прибутку. Головною перешкодою на цьому шляху є застаріле законодавство. Як Закон України "Про заставу", так і Закон України "Про авторське право і суміжні права" заставу прав на об'єкти авторського права взагалі не виділяють. У зв'язку з цим, вони потребують якнайшвидшої модифікації для приведення у відповідність з ЦК України.

Для підвищення ефективності застави майнових авторських та суміжних прав та з метою забезпечення принципу публічності застави⁹ потрібно запровадити обов'язкову реєстрацію договорів про відчуження майнових авторських та суміжних прав (у вигляді застави) та створити їх реєстр.

Крім того, слід розглянути також питання процедури звернення стягнення на майнові авторські та суміжні права, визначити істотні

⁸ Особливістю договору застави є те, що предмет застави повинен бути досить ліквідним саме в майбутньому, а не на момент укладення договору.

⁹ Принцип публічності забезпечення зобов'язання полягає у можливості кредитора та третіх осіб отримати інформацію про фактичного володільця прав, що передаються в заставу, та про те, чи не заставлені вони раніше. Відкритість інформації про обтяження майна дає можливість кредиторів правильно визначити свій кредитний ризик.

умови договору застави та перезастави, де предметом виступають об'єкти авторських та суміжних прав. Зазначені питання будуть висвітлені у наших подальших дослідженнях. ◆

Література:

1. Афанасьєва К.О. Авторське право: Практик. посібник. — К.: Атіка, 2006. — 224 с.
2. Богатырьов Ф. Залог авторского права // Хозяйство и право. — 2004 — №4. С. — 85-91.
3. Будилов В.М. "Залоговое право России и ФРГ" — научно-практическое издание. СПб. — 1993, 152 с.
4. Заставне право України: Навч. посібник / Завальна Ж.В., Старинський М.В., Сухонос В.В., Щербак С.В.; За ред. к.ю.н. В.В. Сухоноса. — Суми: ВТД "Університетська книга", 2004. — 315 с.
5. Калятин В.О. Залог исключительных прав // Патенты и лицензии. — 2001, №6 — С. 45-49.
6. Кастальский В. Залог исключительных прав. Теория и практика // Хозяйство и право. — 2006 — №5. С. — 108—112.
7. Крушина О.Г. Залог исключительных прав: автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.ю.н.: спец. 12.00.03. — М.: РГБ, 2005. — 16 с.
8. Прахов Б.Г. Интеллектуальная собственность: Слов.-справ. — К.: Вища шк., 1999. — 256 с.
9. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. Учебник. Издание второе, переработанное и дополненное. — М.: ПБОЮЛ Гриженко Е.М., 2001.— 752 с.
10. Цибульов П.М., Чеботарьов В.П., Зінов В.Г., Суїні Ю, Управління інтелектуальною власністю / За ред. П.М. Цибульова: монографія. — К.: "К.І.С.", 2005. — 448 с.
11. Чиркова М. Оценка залога как способа обеспечения возвратности кредита // Хозяйство и право. — 1998 — №6. С. — 34-38.

ЦІКАВО ЗНАТИ

ВІД РЕКЛАМИ НЕ СХОВАЄШСЯ

Річ у тому, що фахівці відомої компанії Philips розробили, і навіть вже запатентували технологію, що не дозволяє телеглядачам перемикати канали під час трансляції рекламних роликів. Навряд, що охочих дивитися надокучливу рекламу під час улюбленої телепередачі, знайдеться небагато. Тому, розроблювачі нової технології не виключають, що за можливість дивитися під час рекламних роликів інші програми, телекомпаніями може стягуватися додаткова плата.

За матеріалами: <http://www.admarket.ru>

НАВКОЛО ПАТЕНТУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ: БОРотьБА ПРОДОВЖУЄТЬСЯ, ПРАВОВІ КОРДОНИ ЗНИКАЮТЬ

Олександр Буров,
*провідний науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності АПРН України, доктор технічних наук*

Законодавчі положення мають силу лише тоді, коли існує відповідний механізм контролю за їх виконаннями, незалежно від сфери - політичної, економічної чи інтелектуальної власності. Проблеми навколо патентування комп'ютерних програм наочно демонструють цю істину: інформаційні технології та пов'язані з ними продукти є найбільш "глобалізованими" з усіх видів товарів та послуг, до того ж їх ринок розширюється найбільш швидкими темпами, а існуючі механізми їх юридичної підтримки все більше "розмиваються" через недостатню відповідність чинних механізмів захисту їх як об'єктів інтелектуальної власності законодавчим актам як на національному, так і міжнародному рівні. Більше того, саме існування цих рівнів стає джерелом протиріччя захисних механізмів, оскільки глобальна природа сучасного програмного забезпечення та баз даних (технічна та економічна доцільність) часто-густо входить у протиріччя з національними поглядами та обмеженнями (локальними політичними та со-

ціально-економічними) на ці продукти інтелектуальної діяльності людини. Якщо ще нещодавно напади на глобального монополіста у сфері програмних засобів Microsoft велися у вигляді (головним чином) судових позовів та звинувачень у занадто високій монополізації ринку та перешкод розвитку новачійних підходів, після виникнення концепції відкритих кодів та розширення кола її прибічників боротьба навколо проблеми патентування комп'ютерних програм значно загострилась і набула нових рис і тенденцій [1-3].

Чи вільні продукти з відкритими кодами від необхідності використовувати патенти ?

На перший погляд питання виглядає штучним, оскільки ідея від-

Дар'я Бурова,
*провідний фахівець НДІ інтелектуальної власності
АПРН України*

критих кодів виникла як антитеза ідеї закритого програмного забезпечення. Проте, як відмічають аналітики, посилаючись на Martin Fink, віце-президента Hewlett Packard з питань Linux і голову підкомітету з питань інтелектуальної власності лабораторії Open Source Development, "З рештою, патенти на програмне забезпечення є образом життя. Ігнорувати це трохи наївно. ... Це чудово протестувати проти патентів, але авантюрно не спробувати купувати їх. ... Відмовлятися від патентування чиеїс ідеї означає безпідставно залишитись незахищеним" [4]. Компанія HP отримала в 2004 р. 1775 патентів США, що вивело її на четверте місце серед покупців патентів у США, і продовжувала в наступні роки нарощувати свій патентний потенціал. Як зауважує M.Fink, програмне забезпечення з відкритими кодами будується на законі про авторське право, який не захищає повністю програмістів, обмежуючи їх права. З свого боку, компанії розглядають патенти як засіб захистити значущі ідеї.

В свою чергу, Linux як операційна система сама не вільна від порушень патентного права. Ядро системи порушує, як вказує тільки одне дослідження, 283 патенти і може бути об'єктом судових позовів. Проте компанії IBM та Sun Microsystems поки що не планують починати судову війну з цього приводу. Компанія Microsoft стоїть на тих самих позиціях [5], хоча за оцінками одного з її найвищих посадовців Steve Ballmer, виробники програмного забезпечення з відкритими кодами порушили 235 патентів компанії, зокрема з таких складових:

- ядро Linux — 42,
- графічний інтерфейс

- користувача — 65,
- Open Office — 45,
- електронна пошта — 15,
- засоби налаштування — 68.

За його словами всі повинні жити у світі, де поважаються права інтелектуальної власності, і "грати за тими самими правилами, що і весь інший світ бізнесу". Проте, незважаючи на підтримку багатьох інших виробників програмного забезпечення, компанія не поспішає починати чергову хвилю взаємних судових звинувачень, намагаючись зберегти нормальні ділові стосунки як із своїми опонентами, так і прибічниками. Як вихід із ситуації, пропонує Horacio Gutierrez, віце-президент компанії з питань інтелектуальної власності та ліцензування, Microsoft підготувала основи для вимог до компаній, які виготовляють та розповсюджують програмне забезпечення з відкритими кодами (ПЗВК), щодо виплати роялті за використання патентів компанії [6]. Попередні очікування у 2003-2004 рр. судових атак з боку компанії, як зазначали деякі аналітики (зокрема, мережі ZDNet), на виробників та розповсюджувачів ПЗВК [7,8] спонукало останніх повернутися обличчям до патентів та ліцензій на програмні виробни, що і призвело до зростання патентного потенціалу, наприклад, компанії Hewlett Packard, як зазначено вище. В той же час ця тенденція продемонструвала можливість ділового, а не "військового" рішення конкурентних конфліктів.

Віртуальність патентного (юридичного) захисту комп'ютерних програм

На сьогодні боротьба "за" чи "проти" патентів на комп'ютерні програми фактично закінчується.

ЗАХИСТ ПРАВ

Як свідчать наведені факти, і прибічники патентів, і їх супротивники вимушені використовувати патенти як для захисту власних ідей, так і для захисту власних розробок, які використовують чужі ідеї. Необхідність таких дій зумовлена об'єктивністю тенденцій на ринку, все більшим перетворенням інформаційних технологій на рушійну силу світової економіки. Програмні вироби втрачають ознаки національно створеного товару, захист якого підпадає під юрисдикцію конкретної країни, а його розповсюдження виходить за межі існуючого законодавства з охорони об'єктів інтелектуальної власності. Характерними з цієї точки зору є два випадки навколо компанії Microsoft, які набули широкого освітлення в мас-медіа через загальні проблеми, а не лише проблеми боротьби проти компанії.

Перший випадок пов'язаний з досить небувалою подією, коли представники влади Сполучених Штатів та адвокати безкоштовного та відкритого програмного забезпечення зібралися в суді разом, щоб підтримати Microsoft в патентному спорі з AT&T [9]. Питання полягало в тому, чи повинні американські виробники програмного забезпечення, які порушують права власника патентів, платити штраф, який розраховується не лише на базі кількості копій програмних засобів, проданих в межах США, а й враховує кількість копій, які вироблені закордоном. Існуючі федеральні патентні закони забороняють американським компаніям постачати іноземним виробникам частини, які закордоном можуть бути зібрані так, що будуть порушувати патент США на винахід. Однак вони не забороняють постачати копії проектів, за якими інозем-

на компанія може виробити ідентичний продукт. Адвокати Microsoft стверджують, що диски з програмним забезпеченням, які були перевезені закордон, і являють собою такі копії, тобто підпадають під цей закон.

Інші виробники ПЗ побоюються також, що збитки компанії Microsoft від штрафів за позовом AT&T можуть нанести багатомільйонні збитки американській галузі програмного забезпечення через виникнення податків чи націнок на програмне забезпечення американського виробництва, що автоматично поставить компанії в невідв'язне становище по відношенню до їх зарубіжних конкурентів, або призведе до того, що американські виробники не будуть проводити дослідницькі операції в межах країни, віддавши перевагу аутсорсінгу. Прибічники безкоштовного та відкритого програмного забезпечення сподіваються, що ця судова справа звільнить їх від відповідальності за межами Сполучених Штатів. Після того, як Верховний Суд США постановив, що компанія не відповідатиме за порушення через те, що не існує закону, який би забороняв виробництво та використання запатентованої в США продукції за межами країни, Конгрес ввів п. 271(f). Можна очікувати й інших кроків в цьому напрямку.

Як вихід, деякі вважають, що якщо компанія AT&T бажає перенести судові розгляди на міжнародний рівень, їй потрібно отримувати та посилювати патенти закордоном, а не намагатися розширити американські закони за межі країни. Проте адвокати компанії вважають, що патентний захист закордоном часто слабкіший, ніж в США, і тому не-

доцільно вкладати значні гроші на отримання сотень патентів в різних країнах. З точки зору AT&T, код програмного забезпечення Microsoft "не лише компонент, а ключовий компонент зарубіжних винаходів". Саме тому, він повинен відшкодувати збитки, спричинені постачанням цього коду як в межах країни, так і закордон.

Microsoft заявляє, що його мастер-диски технічно не є компонентами винаходу. Іншими словами, код програмного забезпечення мастер-диску — це лише набір інструкцій, відповідно до яких комп'ютер виконує певні дії, а не якийсь "компонент". Як один з аргументів на свою користь, Microsoft стверджує також, що "компоненти" власне й вироблялися закордоном. Все, що робила компанія — лише обмежену кількість "золотих мастер-дисків", код на яких ніколи не був безпосередньо встановлений на комп'ютер, що продавався б закордоном. Саме іноземний виробник робив дублікат коду з диску та встановлював його на комп'ютери, порушуючи патент AT&T.

Другий випадок — Федеральний суд Сан-Дієго зобов'язав компанію Microsoft сплатити 1,5 млрд доларів компанії Alcatel-Lucent в результаті патентного спору щодо використання аудіо-технології MP3, використаної в Windows [10].

Для визначення розміру збитків суд брав до уваги кожний ПК з Windows, проданий з травня 2003 р. Справа також могла мати й більший масштаб, заявляє компанія Alcatel, адже й інші компанії використовують широковідому MP3 технологію. Наразі представники компанії Alcatel святкують перемогу, адже вважають, що вони надали сильні аргу-

менти, й суд прийняв правильне рішення.

Представники компанії Microsoft з цим не згодні і вважають, що рішення суду не підкріплене доказами та законом. Том Барт заявляє, що компанія планує оскаржувати рішення суду. Він наголошує, що приблизно половину розміру збитків складає продаж за кордоном, що могло б розглядатися як окрема судово справа. Але суд розглядав це відповідно до законів Сполучених Штатів, так, якби продаж відбувався в межах цієї країни.

Також Microsoft заявляє, що використовує технологію по ліцензії, за яку сплатив компанії Fraunhofer 16 мільйонів доларів. Компанія Fraunhofer, яка брала участь в розробці технології компресії MP3 разом з лабораторією компанії Lucent, надала ліцензії на використання технології компаніям, які бажали використовувати аудіо формат у своїх продуктах. Потім Fraunhofer передала право надавати ліцензії компанії Thomson. Наразі цілий ряд компаній, включаючи Apple, Intel і Texas Instruments, видають ліцензії на використання технології компресії MP3 відповідно до Thomson'sMP3licensing.com.

"Сьогоднішні доходи невітнішні як для нас, так і для сотень компаній, які отримали ліцензії", — заявляє Том Бартс. "Таке рішення суду дає зелене світло компанії Alcatel-Lucent для подання позову до суду проти цілого ряду компаній, які придбали ліцензію на використання технології MP3 у компанії Fraunhofer, визнаного та законного ліцензіару".

Компанія Alcatel-Lucent у свою чергу заперечує такі наміри. Юрист з інтелектуальної власності Ендрю

Лейбніц вважає, що рішення суду лише підштовхне Alcatel-Lucent до отримання роялті від інших компаній.

Представник компанії Microsoft заявляє: *"Ця суперечка — лише крапля у великому протистоянні між компаніями Microsoft та Alcatel-Lucent з приводу інтелектуальної власності, яка виникла коли Alcatel-Lucent зайняла агресивну позицію проти наших користувачів. Ми будемо продовжувати боротися з безпідставними позовами ..."*.

Таким чином, виникає колізія між глобалізацією розробки та розповсюдженням комп'ютерних програм, з одного боку, і неоднаковою локальною (національною) правовою підтримкою патентів і ліцензій на них. Знов постає питання: так чи може бути запатентоване програмне забезпечення і на що повинен видаватися патент? Судді вважають, що "алгоритми та математика не може бути запатентована. А програмне забезпечення — це ніщо інше, як математичний алгоритм". Проте програма, як ми вважаємо, це не просто алгоритм, а конкретний фізичний об'єкт, який надає виробу ознак результату інтелектуальної діяльності людини в конкретній сфері технологій. Зазначимо, що саме так визначається й винахід, як об'єкт інтелектуальної власності, відповідно до Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" [11, С. 418-443]. Алгоритм може бути один як ідея, що реалізує спосіб, технологію тощо, а програм, які реалізують його, стільки, скільки існує програмістів і навіть більше, оскільки той самий програміст може по-різному реалізувати алгоритм в залежності від технічної реалізації (що є необхідною умовою патентос-

проможності винаходу !). Таким чином, технічно реалізована комп'ютерна програма, на відміну від алгоритму, може мати ще й рівень новизни, як і будь-який винахід.

Microsoft, влада США та Американська асоціація інтелектуальної власності не мають сумніву, що програмне забезпечення повинно патентуватися. ЄПВ також фактично підтримує цю позицію, пропонуючи дотримуватися вузького тлумачення обмеження патентоспроможності комп'ютерних програм, передбаченого в Європейській патентній конвенції, яке полягає в тому, що з числа патентоспроможних повинні вилучатися тільки об'єкти, які не мають конкретної технічної реалізації [12].

Висновки та рекомендації:

1. Комп'ютерна програма має декілька нечіткостей, які "розмивають" традиційне поняття об'єкта інтелектуальної власності (ОІВ): створювач (суб'єкт) ОІВ стає дедалі "розмитим", виходячи за межі юрисдикції однієї країни і втрачаючи однаковість його тлумачення; ОІВ в цьому контексті є фізичною реалізацією ідеї автора, набуваючи ознак, необхідних для винаходу; юридичне тлумачення суб'єкт-об'єктних відносин стає неоднозначним, коли використовується розробка комп'ютерної програми спеціалістами з різних країн, які по-іншому визначають суть об'єкта.
2. Набуває визнання необхідність використовувати патентування програм як шлях вирішення юридичних і економічних аспектів захисту ОІВ.
3. Негармонізований на міжнарод-

ному рівні характер визначення комп'ютерної програми як ОІВ дозволяє тлумачити останню і як об'єкт промислової власності, і як об'єкт авторського права, знищуючи можливість однозначної юридичної оцінки і використання механізму юридичного захисту цього ОІВ.

4. Глобалізація використання комп'ютерних програм як складової інформаційних технологій вимагає термінового внесення змін у чинні закони щодо їх охорони на національному і міжнародному рівні. ♦

Література:

1. Буров О.Ю. Комп'ютерні програми та бази даних як об'єкти патентування: методологічний аспект // Інтелектуальний капітал. 2003. — №2. С. 11-15.
2. Пастухов О.М. Авторське право в Інтернеті. — Київ, Школа, 2004. — 144 с.
3. Петренко С.А., Буров О.Ю. Захист інтелектуальної власності в інформаційному суспільстві // Питання інтелектуальної власності / Зб.наук.праць, вип.. четвертий. — Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності АПРН України. — 2006, С. 221-228.
4. Shankland S. HP: Don't like software patents? Learn to deal. http://news.com.com/HP7344_3-5577604.html, Feb 15, 2007.
5. Kingsley-Hughes A. What should Microsoft do about the 235 "free software" patent violations? <http://news.com.com> May 14th, 2007 .
6. Lemon S. Microsoft demands royalties for open source software. <http://news.com.com> May 14, 2007.
7. Foley, Mary Jo. GPLv3 the impetus for Microsoft's latest Linux attack campaign. 2006 CNET Networks.
8. Shankland S. HP memo: Microsoft planned open-source patent fight. http://news.com.com/HPsource7344_3-5276901.html, Jul 20, 2004.
9. Broache A. Microsoft patent case stirs software export fears. CNET News.com, 2/21/07.
10. Fried I. Microsoft hit with \$1.5 billion patent verdict. CNET News.com, 2/22/07
11. Закон Ураїни "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" // Охорона інтелектуальної власності: нормативно-правові акти / За заг. ред. О.Д. Святоцького. — К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2004. — 1176 с.
12. Европейская патентная конвенция: нормативно-технический материал / В.И.Еременко. — 6.изд., испр.и доп. — М. : [б. и.], 2002. — 216 с.

ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ

Ірина Петренко,
*провідний фахівець НДІ інтелектуальної власності
АПРН України*

У сучасних умовах розвитку економіки перед підприємствами та іншими учасниками господарської діяльності постає завдання збереження як матеріальних цінностей, так і інформації, в тому числі відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Сьогодні, з урахуванням сталого розвитку ринкових відносин в Україні, питання охорони та захисту комерційної таємниці набуває все більшої актуальності. Тому, такий важливий об'єкт права інтелектуальної власності, безумовно потребує детального дослідження з боку юридичної науки. Неможливо в рамках однієї наукової роботи дослідити усі питання, які потребують сьогодні свого вирішення відносно правової охорони та захисту комерційної таємниці. В цій статті планується розглянути лише деякі аспекти пов'язані з порушенням прав на комерційну таємницю.

Комерційна таємниця — це один з найдавніших методів охорони інтелектуальної власності. Ще в стародавньому світі, задовго до виникнення поняття інтелектуальної власності, майстри зберігали в таємниці свої виробничі секрети. Ці виробничі секрети не мали письмової фор-

ми, а були знаннями й ноу-хау окремих людей.

На сучасному рівні комерційна таємниця має своє визначення у законодавствах різних країн світу. Зокрема, за українським законодавством, відповідно до Ст.505 Цивільного кодексу України:

"комерційною таємницею [...] є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність [...]."

Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру [...]."

Отже, аби набути статусу "комерційної таємниці", інформація повинна бути наділена наступними ознаками:

По-перше, інформація повинна містити дійсну або потенційну комерційну цінність, яка не потребує доведення. Іншими словами, економічна цінність інформації полягає у здатності впливати на фінансовий стан суб'єкта підприємницької діяльності та розмір отриманого ним прибутку.

По-друге, до інформації, яка складає комерційну таємницю не повинно бути вільного доступу. Якщо інформація може бути отримана будь-якою зацікавленою особою, то вона не є комерційною таємницею. Навіть якщо цілком випадково інформація стала відома необмеженому колу осіб, в разі будь-яких неправомірних дій, вона автоматично втрачає статус комерційної таємниці.

По-третє, власником інформації повинно бути прийнято усіх заходів з охорони її конфіденційності.

Важливою особливістю комерційної таємниці є її найбільша *універсальність* серед інших об'єктів інтелектуальної власності. Якщо під винаходами, промисловими зразками, товарними знаками та іншими об'єктами інтелектуальної власності закон розуміє цілком певні результати інтелектуальної діяльності, то під поняття комерційної таємниці можуть бути підведені найрізноманітніші відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами й іншою діяльністю підприємця. При цьому комерційною таємницею можуть бути оголошені цілком потенційно патентоспроможні рішення, які правовласник за якимись причинами не бажає оприлюднити й патентувати у встановленому порядку.

Кожен підприємець вільний самостійно визначати склад відомостей, що становлять комерційну таємницю. Але, при цьому слід пам'ятати, що законодавством України встановлено два обмеження стосовно таких відомостей:

- 1) відомостями, що складають комерційну таємницю не можуть бути ті відомості, що є державною таємницею. Правове регулювання яких здійснюється За-

коном України "Про державну таємницю". *Державна таємниця — секретна інформація, яка включає відомості в сфері оборони, економіки зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди життєво важливим інтересам України [...]*.

- 2) Кабінетом Міністрів України затверджений перелік відомостей, які не є комерційною таємницею. Ці дані використовуються при здійсненні перевірок контролюючими органами, аудиторськими перевітками, при звітуванні до різних фондів.

Коли таємниця втрачає статус таємниці

З моменту розголошення відомостей, що згідно чинного законодавства України, становлять комерційну таємницю, такі відомості втрачають статус "таємниці".

Законодавством України встановлено наступні форми розголошення відомостей, що складають комерційну таємницю: *передача, виток, неправомірне збирання*.

Передача відомостей — мається на увазі незаконне ознайомлення третіх осіб з інформацією, яка суб'єктом підприємницької діяльності віднесена до комерційної таємниці, особою якій такі відомості відомі у зв'язку з виконанням своїх трудових обов'язків або яка має доступ до них у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Виток відомостей — мається на увазі умисні або ненавмисні дії осіб, що мають доступ до комерційної таємниці, які сприяють ознайомленню з такими відомостями третіх осіб.

Неправомірне збирання комерційної таємниці — вважається добування протиправним способом відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Хто зраджує та за яких причин

Таке питання постає перед власником підприємства, яке готує нову послугу або новий продукт і раптом дізнається, що конкуренти вже запустили рекламу аналогічного товару. Тепер те, що повинно було скорити споживачів своєю новизною, в кращому випадку зможе зайняти місце серед аналогічних товарів. Винуватцями подібних розчарувань нерідко стають робітники цього підприємства, які заради корисливої мети, злого наміру або просто недбалості передали зацікавленим особам таємну інформацію стосовно нового проекту. Дві-три фрази, необачно кинуті на корпоративній вечірці або коротенький лист на електронну адресу можуть звести нанівець усі плани підприємства і стати причиною значних збитків.

До групи ризику щодо розголошення комерційної таємниці входять емоційно нестійкі, з низькою, або навпаки завищеною самооцінкою, зневірені у своїх здібностях, невдоволені службовим або матеріальним становищем, хвалькуваті, брехливі, боягузливі, заздрісливі, егоїстичні, недисципліновані, неакуратні, безвідповідальні, схильні до вживання алкоголю та наркотиків особи.

Причини розголошення комерційних секретів наступні:

- балакучість співробітників, особливо в подружній бесіді за чаркою спиртного напою;
- бажання працівників заробити гроші будь-яким чином;

- відсутність служби безпеки фірми;
- радянська звичка персоналу ділитися досвідом, надавати поради;
- безконтрольне використання інформаційних і копіювальних засобів на фірмі;
- психологічні конфлікти між співробітниками, та між співробітниками та керівництвом.

Як мінімізувати виток інформації через працівників.

Звісно людей без недоліків не існує, але деякі недоліки в достатній мірі компенсує захоплення роботою, співпереживання успіху та невдачі компанії. Якщо керівництву вдасться зробити своїх підлеглих своїми друзями, однодумцями, компаньйонами, вони не підуть на зраду. Мінімізувати виток конфіденційної інформації легше усього на тих підприємствах де:

- створена дієва система матеріальних стимулів;
- кожний співробітник забезпечений довготривалою роботою;
- ставлення до підлеглих, як до самостійних індивідів;
- наявна перспектива участі в прибутку підприємства;
- створені можливості кар'єрного росту;
- створена гнучка, не травмуюча система звільнень.

Комерційне шпигунство

Але навіть самий сприятливий суспільно-економічний клімат для розвитку підприємства не може запобігти витоків конфіденційної інформації, якщо в ході конкурентної боротьби між підприємствами застосовується комерційне шпигунство. **Шпигунство** — це тінь ринково-

конкурентної діяльності, двигун для одних і гальмо для інших. Без володіння інформацією про дії конкурентів, передбачуваному попиті на продукцію, перспективних наукових розробок, складно, а подекуди неможливо бути конкурентоздатним. Прагнення отримати зазначену інформацію в умовах зачиненого до неї доступу законним шляхом породжує неминучу недобросовісну конкуренцію, тобто, об'єктивну потребу шпигунства за конкурентом.

У сучасних умовах добуванням відомостей, що становлять комерційну таємницю щодо суб'єктів господарської діяльності, зокрема українських, можуть займатися: закордонні розвідувальні організації, державні і приватні підприємства, банки, установи; вітчизняні фірми-конкуренти; аудиторські, консалтингові компанії; підрозділи безпеки підприємств і інші особи. Найбільш негативна ситуація для суб'єкта господарської діяльності складається тоді, коли до комерційного шпигунства причетні його ж працівники. Саме "свій" працівник може "непомітно" красти службові документи, знімати з них невраховані копії, добувати чернетки документів, зразки нової продукції й, нарешті, установлювати різного роду технічні пристрої для одержання важливої комерційної таємної інформації.

Теплих спогадів виявляється мало

Досить часто, звільняючись з роботи, колишній робітник забирає з собою не лише теплі спогади, отриманий досвід, особисті речі, але й важливу комерційну інформацію про діяльність цієї організації.

З правової точки зору комерційна таємниця є засобом захисту від не-

добросовісної конкуренції в межах здійснення прав інтелектуальної власності. Саме тому, відповідно до ст. 16-19 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції", не допускається недобросовісна конкуренція, до якої, зокрема, належить неправомірне розголошення і використання комерційної таємниці без згоди суб'єкта права інтелектуальної власності на неї.

Найскладнішим з практичної і теоретичної точок зору є питання щодо збереження комерційної таємниці працівником, якому вона була відома у зв'язку з виконанням відповідної роботи після його звільнення. Адже цілком зрозуміло, що працівники мають право використовувати з метою одержання заробітку всі навички, досвід і знання які були одержані ними на попередньому місці роботи, навіть у результаті володіння комерційною таємницею. Тому, у багатьох випадках важко відокремити досвід і знання, отримані працівником у процесі його професійної діяльності на підприємстві, від незаконного розголошення конфіденційної інформації, права на яку належать колишньому роботодавцеві. Від вирішення цього питання залежить оцінка поведінки колишнього працівника: чи можна кваліфікувати її як змову з конкурентом, чи це інша протиправна дія, що підпадає під порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, чи поведінку працівника можна кваліфікувати як протиправну поведінку, що тягне за собою встановлену, за порушення комерційної таємниці, відповідальність.

Скільки коштує виток інформації, досвід зарубіжних фірм.

За даними Комісії Конгресу США по міжнародній торгівлі американські компанії щорічно втрачають понад 70 млрд. дол. США завдяки втрати комерційної таємниці.

Наведемо декілька прикладів справ з судової практики США, щодо захисту прав власників комерційної таємниці.

Колишній працівник відомої компанії "Du Pont" Гарі Мін, був визнаний винним в крадіжці інтелектуальної власності вартістю 400 млн. доларів США. Після десяти років служби Мін вирішив змінити роботу і домовився з конкурентною фірмою. До того, як повідомити керівництво про своє звільнення Мін почав копіювати інформацію про розробки компанії "DuPont". Інформація складалася з 16,7 тис. конфіденційних документів і 22 тис. наукових статей. За рішенням суду звинувачений повинен заплатити 250 тис. доларів США штрафу і бути ув'язненим на 10 років.

26 років ув'язнення і 850 тис.доларів США штрафу — такий вирок був присуджений колишньому консультанту компанії *Morgan Stanley*. Злочинцю інкримінувалось — розголошення таємниці, викрадення корпоративних секретів, неавторизований доступ до комп'ютерних ресурсів і передача викраденої інформації. Злочинець розраховував за рахунок цих даних відкрити власну консалтингову фірму. Викрадені відомості — база клієнтів і розрахунки були дуже важливими і могли бути виключно цінною інформацією для конкурентів.

Відповідальність за чинним законодавством України в разі порушення прав на комерційну таємницю

Захист прав на комерційну таємницю здійснюється в судовому або адміністративному порядку згідно норм, належать до різних галузей права: цивільного, господарського, адміністративного, та кримінального.

На сьогодні, найбільш ефективним є цивільно-правовий захист комерційної таємниці. Саме ця форма захисту надає правовласнику право усунути шкідливі наслідки правопорушення, компенсувати майнові втрати та моральну шкоду, яких він зазнав.

Найбільш поширеним способом захисту прав на комерційну таємницю є подача позовної заяви до міського, районного або господарського суду: про відшкодування збитків, завданих розголошенням відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Залежно від характеру порушеного права на комерційну таємницю можуть бути пред'явлені і інші позови:

- про визнання права на комерційну таємницю,
- про заборону використання комерційної таємниці особою, що незаконно нею володіє.

Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, використовуючи надані докази може винести рішення, щодо:

- застосування негайних заходів запобігання порушенню права інтелектуальної власності (в даному випадку прав на комерційну таємницю) та збереження відповідних доказів;
- вилучення з цивільного обігу товарів, виготовлених завдяки неправомірно отриманої комерційної інформації;
- застосування разового грошово-

го стягнення розмір якого визначається з урахуванням вини особи;

- опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права на комерційну таємницю та зміст такого порушення.

Адміністративний захисту комерційної таємниці відповідно до ст. 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення вважається спеціальною формою її захисту. В зазначеній статті законодавець чітко визначає, що використання, розголошення комерційної таємниці з метою заподіяння шкоди ділової репутації або майну іншого підприємця — тягне за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Відповідно до законодавства України за порушення прав на комерційну таємницю передбачається також і кримінальна відповідальність. Згідно з ст. 231 Кримінальним кодексом України за незаконне збирання з метою розголошення чи іншого використання відомостей, які становлять комерційну таємницю, якщо це завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, винна особа карається штрафом від двохсот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на термін до трьох років. В разі умисного розголошення комерційної таємниці особою якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, без згоди на те її власника, якщо розголошення вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, винна особа карається штрафом від

двохсот до п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Винна особа також позбавляється права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю на термін до трьох років, або карається виправними роботами чи позбавленням волі на той самий термін.

Закордонний досвід боротьби з витоком важливої інформації

Серед американських компаній, що володіють комерційною таємницею поширена наступна практика: при звільненні особи, яка має доступ до секретної інформації, разом з заявою про звільнення, нею підписується документ, що підтверджує її намір зберігати комерційну таємницю. При цьому, роботодавець надсилає два офіційних листи. Перший — своєму колишньому працівникові, в якому попереджує його про відповідальність за розголошення довірених йому секретів. Другий — наймачеві працівника, що звільнився. Цей лист попереджає про те, що особа, яка наймається володіє секретною інформацією, і прохання не призначати її на певні посади. Зазначимо, що як не дивно, цей метод ефективно працює.

У Великобританії відносини, пов'язані з комерційною таємницею, регулюються переважно договорами між працівником і роботодавцем; у рамках же цивільно-правових відносин застосовуються "угоди щодо конфіденційності" між контрагентами; у законодавстві Німеччини встановлений обов'язок працівника по нерозголошенню комерційної таємниці після припинення трудових відносин; в Італії поширене регулювання даного питання в рамках трудового контракту, до того ж закон установлює заборону для працівни-

ка конкурувати з роботодавцем, передавати або розголошувати комерційну таємницю, якщо це може завдати шкоди підприємству; у Японії бізнес найменше схильний збиткам від поширення комерційної інформації, це пов'язано з наявністю системи "довічного наймання" і вихованням у працівників особистої відданості справі.

Висновки та рекомендації

Звісно, стовідсотково жодна компанія незастрахована від "полювання" на її комерційну таємницю, але, принаймні, вароє спробувати створити умови, які б попередили, мінімізували, або ж зовсім запобігти витоку важливої комерційної інформації.

Зокрема, для того, щоб отримати максимальний ефект у справі збереження комерційної таємниці, потрібно об'єднати засоби по збереженню важливої інформації.

Для забезпечення захисту комерційних секретів підприємства, насамперед необхідно:

- 1) Документально оформити перелік відомостей та супутні документи, які складають комерційну таємницю. Такий перелік затверджується наказом.
- 2) Визначити, яка реальність поширення інформації, що складає комерційну таємницю.
- 3) Має сенс розробка положення про комерційну таємницю, яке регламентує порядок доступу до секретної інформації.
- 4) Необхідно сформувати структурний підрозділ або спеціальну групу, відповідальну за виконання програми захисту комерційної таємниці суб'єкта господарської діяльності.

Окрім того, при прийомі на роботу необхідно проводити:

- 1) співбесіди з майбутнім працівником (при цьому укладається угода в якій вказуються всі вимоги, щодо охорони комерційних секретів);
- 2) ознайомлення та навчання співробітників із правилами й процедурами роботи з конфіденційною інформацією відповідно до їхніх посадових обов'язків;
- 3) систематичний контроль за дотриманням вимог захисту комерційної таємниці; проведення співбесід з тими, хто звільняється, головною метою яких є запобігання витоку інформації або неправомірному її використанню.

Надзвичайно важливими є заходи, пов'язані з організацією й проведенням закритих нарад, (переговорів) і методи їхнього захисту, оскільки вони звичайно викликають інтерес із боку конкурентів, які намагаються максимально використувати проведення таких заходів з метою одержання важливої інформації. Під час проведення нарад (переговорів) з метою збереження комерційної таємниці, всю секретну для суб'єкта господарської діяльності інформацію варто подавати в письмовому вигляді і при її обговоренні використовувати умовні вислови та спеціальні посилення, узгоджені заздалегідь.

Окрім організаційно-технічних заходів щодо збереження секретної інформації, важливим є також питання правового регулювання у цій сфері. На сьогодні в Україні, окрім окремих статей Цивільного кодексу, не існує спеціалізованого нормативного документа щодо охорони та захисту прав на комерційну таємницю. Затягується також процедура доопрацювання та прийняття закону

"Про комерційну таємницю", проект якого поданий у 2004 р. народним депутатом України Т.О. Довгим.

Таким чином, на сьогодні одним з найактуальніших питань є питання формування та розвитку в Ук-

раїні нормативно-правової бази щодо охорони та захисту прав на комерційну таємницю. ♦

Література:

1. Цивільний кодекс України: Офіційне видання. — К.: Атіка, 2003. — 416 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Чинне законодавство зі змінами та доповненнями — від 07.12.1984 № 8073-X — К.: Вид. Паливода А.В., 2006. — 200 с.
3. Кримінальний кодекс України. — Х: ТОВ "Одіссей", 2005. — 224 с.
4. Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 11.06.1996 // ВВР. — 1996. — № 236
5. Закон України "Про державну таємницю" від 21.01.1994 // ВВР. — 1994. № 3855-XII
6. Закон України "Про підприємства в Україні" від 27.03.1994 // ВВР — 1991. — 887-XII
7. Постанова КМ України від 9 серпня 1993 р. №611 "Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці" // Збірник постанов Уряду України. — 1993. — №12
8. Право інтелектуальної власності: Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / За заг.ред. М.В. Паладія, Н.М. Мироненко, В.О. Жарова. — К.: Парламентське вид-во, 2006. — 432 с.
9. Цивільне право України: Підручник: У 2 т. /Борисова В.І. (кер.авт.кол.), Баранова Л.М., Жилінкова І.В. та ін.; За заг ред.. В.І Борисової, І.В. Спаси-бо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — Т. 1. — 480 с.
10. Основи інтелектуальної власності. — К: Юридичне видавництво "Ін Юре", 1999. — 578 с.
11. Мэггс П.Б., Сергеев А.П. Интеллектуальная собственность. — М.: Юристъ, 2000. — 400с.
12. Іващенко Володимир журнал Юридична практика №35 (453) от 29/08/06
13. <http://www.pravo.com.ua/info/what.shtml>
14. <http://www.times.liga.net/>
15. <http://www.cnews.ru>
16. <http://www.patent.km.ua>

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ

Олександр Брель,
*здобувач кафедри правознавства Одеського Державного
Економічного Університету*

В сучасних умовах інформатизації суспільства кожний суб'єкт господарювання, починаючи свою активну діяльність в будь-якій сфері і на будь-якому рівні, вступає в активні відносини із суб'єктами сучасних інформаційних процесів щодо пошуку, обробки й використання інформації. І якщо ці інформаційні правовідносини виникають у підприємств з приводу захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, то з іншого боку суб'єктами цих правовідносин є держава, виконання відповідних функцій якої покладено на Державний департамент інтелектуальної власності (далі Держдепартамент) та інші заклади, що входять до державної системи правової охорони інтелектуальної власності. Основні завдання Держдепартаменту — це, насамперед, організація заходів, пов'язаних зі збиранням, аналітичною обробкою, фіксацією, зберіганням, актуалізацією, пошуком, поширенням інформації стосовно правової охорони об'єктів промислової власності, зокрема, шляхом надання доступу до зазначеної інформації (у тому числі з використанням глобальної комп'ютерної мережі Інтернет) [1].

З метою реалізації цих функцій в Україні було створено Державне підприємство "Український інститут промислової власності", або Укрпатент, який проводить експертизу заявок на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем, зазначення походження товарів тощо) на відповідність умовам надання правової охорони, виносить рішення щодо видачі охоронних документів, забезпечує здійснення державної реєстрації об'єктів промислової власності та офіційної публікації відомостей про них.

Держдепартамент і Укрпатент забезпечують інших суб'єктів інформаційно-правових відносин інформацією шляхом створення нових патентно-інформаційних продуктів, їх накопичення, актуалізації та зберігання, а також надання доступу до патентно-інформаційних баз даних зацікавленим юридичним та фізичним особам. Важливу роль при цьому відіграють процеси адаптації та застосування норм діючого інформаційного законодавства до норма-

тивно-правових джерел галузі захисту інтелектуальної власності.

Перш за все, мова йде про впровадження системи електронного документообігу та використання електронних документів, зокрема, в частині розробки системи подання електронних заявок на об'єкти промислової власності.

Зазначеним питанням вже присвячено ряд наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких, передусім, слід визначити роботи І.Родіонова, І.Аглицького, В.Серової, М.Дутова, Я.Шкіри, М.Паладія, Д. Ловцова, Н.Дмитрика, А.Старченка, М. Монастирецького та ін.

Однак більшість цих авторів розглядають становлення інституту електронного документообігу як єдиний комплексний процес, визначаючи загальні його проблеми. Тому певні "дрібні" недоліки інформаційного законодавства, що регулює відносини електронного документообігу й досі існують та повинні бути визначені з метою їх подальшого усунення.

Організаційно-правові засади технології створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання та знищення електронних документів визначаються Законом України "Про електронні документи та електронний документообіг". Як і будь який документ, що одержує юридичну чинність тільки при наявності підпису (печатки) його автора, електронний документ, повинен мати обов'язковий реквізит — електронний цифровий підпис (далі ЕЦП),

що отримується в результаті криптографічного перетворення набору електронних даних, та який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність й ідентифікувати підписувача. Закон України "Про електронний цифровий підпис" передбачає два види електронного підпису: підтверджений простим і посиленням сертифікатом ключа. І якщо недержавні підприємства та фізичні особи можуть на договірних засадах засвідчувати чинність відкритого ключа сертифікатом, сформованим центром сертифікації ключів, а також використовувати електронний цифровий підпис без такого сертифікату, то органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації державної форми власності повинні використовувати лише "посилені" підписи.

Тобто, в інформаційних відносинах, що виникають між суб'єктами господарювання та Укрпатентом, як державною організацією, на яку покладено виконання ряду функцій Державного департаменту інтелектуальної власності, при використанні електронного цифрового підпису останньою повинен використовуватися саме посилений сертифікат відкритого ключа, що видається акредитованим центром сертифікації ключів, засвідчувальним центром або центральним засвідчувальним органом.

На перший погляд все це має логічний правовий вигляд, але чому

ж система електронного документообігу й досі не впроваджена в повному обсязі? Відповідь криється у ряді не врегульованих питань, що існують на межі інформаційного законодавства та нормативно-правової бази інших галузей права.

Залишається, зокрема, проблема з вимогою діючих правових норм стосовно обов'язкової письмової форми деяких видів документів. Так, наприклад, чинні Правила складання і подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг, затверджені Наказом Державного патентного відомства України від 28 липня 1995 року № 116, встановлюють, що заявка на знак для товарів і послуг подається до Відомства на адресу закладу експертизи у письмовому вигляді. Звичайно, ця норма стримує процес впровадження електронного документообігу та потребує корегування шляхом додавання можливого варіанту подання заявки в електронній формі і узгодження із відповідною нормою Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг".

Іншим невизначеним моментом є відсутність вимог до структури певних електронних документів та їх обов'язкових реквізитів. Свідченням цьому є перша спроба введення електронного документообігу в процесі реєстрації прав на об'єкти інтелектуальної власності. Мова йде про застосування спеціальної комп'ютерної програми для підготовки електронного примірника заявки, користувачі якої зіткнулися з рядом

питань щодо його структури. І хоча цей зразок "електронної заявки" не вважається електронним документом, оскільки не має цифрового підпису, а тільки дублює письмову заявку, слід визнати, що "перший крок" вже зроблений і зроблений він у вірному напрямку.

Що ж до інфраструктури центрів сертифікації ключів, — існують також деякі ускладнення. Законодавство й досі не встановлює ні порядку зберігання та доступу до закритих ключів в них, ні відповідальність центрів за розголошення інформації. А необхідність у цьому, безумовно існує, бо у формуванні системи електронного документообігу у відносинах між господарюючими суб'єктами та державним департаментом інтелектуальної власності пріоритетним завданням стає створення центру сертифікації ключів на базі Українського інституту промислової власності.

Всі вищезазначені проблеми електронного документу та електронного цифрового підпису становлять лише верхівку айсбергу основного масиву проблем [2]. До загальних же недоліків впровадження системи електронного документообігу можна віднести недосконалість нормативно-правової бази та несформованість умов для використання електронного цифрового підпису в господарській та інших видах діяльності через недостатню кількість користувачів всесвітньої глобальної мережі Інтернет, що є основним середовищем застосування електронних документів.

Всі ці проблеми потребують подальшого вирішення, бо тільки за умов впровадження електронного документообігу можливо спростити та прискорити документообіг господарюючих суб'єктів. В контексті розглянутого питання, це, зокрема, дозволить підвищити продуктивність і поліпшити якість роботи експертів

та покращити умови при поданні заявок на об'єкти промислової власності, що, в свою чергу, сприятиме скороченню термінів їх розгляду і, відповідно, збільшенню кількості виданих охоронних документів [3]. ♦

Література:

1. Паладій М. Про стан і перспективи розвитку інформаційного забезпечення діяльності у сфері інтелектуальної власності // *Інтелектуальна власність*. — 2005. — № 12 — С. 4.
2. Промислове підприємство: поняття і науково-правові засади / За ред. академіка УАН, д.ю.н., проф. Пахомова І.М.: Монографія. — Харків: "Одіссей", 2006. — С. 97.
3. Монастирецький М. Впровадження новітніх інформаційних технологій в Укрпатенті // *Інтелектуальна власність*. — 2005. — № 4 — С. 10.
4. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. в редакції Закону 24.06.2005 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 2005. — № 26. — Ст. 349.
5. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 2003. — № 36. — Ст. 276.
6. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг: Закон України від 15.12.1993 р. в редакції Закону 25.06.2003 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 2003. — № 35. — Ст. 271.

ЦІКАВО ЗНАТИ

ФУТБОЛКА ДЛЯ ТУРИСТІВ

За останній час, список винаходів, призначених для туристів, помітно виріс. Серед вбрання можна згадати сорочку від комарів і сорочку для охолодження - на випадок спеки. Дуже корисною стане футболка для туристів, що планують подорожувати за кордон, і не встигли вивчити потрібної мови. Футболка створена спеціалістами студії Артемія Лебедева, її цінність полягає у тім, що такі позначення, як "пошта", "медпункт", "аеропорт", "ресторан", "телефон", "туалет", "пункт обміну", "готель", розташовані навколо знаку питання. Досить вказати на потрібну піктограму, а потім на знак питання, щоб отримати від перехожого інформацію.

За матеріалами: <http://www.avialine.com.ua>

ЗМІШАНИЙ АРБІТРАЖ В КОНТЕКСТІ СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО І МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖІВ АРБІТРАЖНИЙ МЕХАНІЗМ ICSID

Зоя Мамон,

*Юристконсульт юридичної фірми "ЮрЛекс", здобувач
Інституту законодавства при Верховній Раді*

Виклад багатьох аспектів міжнародного публічного права невід'ємно пов'язаний із залученням матеріалів міжнародного приватного права. При цьому спостерігається реальне зближення та навіть поєднання предмету регулювання, кола учасників правовідносин, методів і форм регламентації[1].

Змішаний міжнародний арбітраж є яскравим прикладом того, що сучасне співвідношення міжнародного публічного і приватного права характеризується їх зближенням і взаємопроникненням. Саме тому представляється актуальним розглянути змішаний міжнародний арбітраж в контексті співвідношення міжнародного публічного і міжнародного комерційного арбітражів.

Виникнення цього виду арбітражу, більшою мірою, пов'язане з публічним міжнародним арбітражем для вирішення суперечок в тих сферах міжнародних відносин, де інтереси приватних осіб особливо відчутні.

Основною відмінною особливістю змішаного арбітражу є те, що він надає приватним особам право прямого доступу в міжнародний арбітражний (судовий) процес. В свою чергу, дана обставина призводить до необхідності вирішення суперечок за участю держав і приватних осіб

на підставі національного, міжнародного приватного і публічного права.

Змішані міжнародні арбітражі стали популярними ще в XIX столітті, коли було створено близько 80 таких установ. Змішані арбітражі, як правило, створювалися державами на тимчасовій основі для забезпечення адекватних компенсаційних виплат своїм громадянам, що постраждали в результаті військових зіткнень або революційних подій. [2]

Подальший розвиток змішаний міжнародний арбітраж отримав у відносинах між союзними державами, що зазнали поразки після Першої світової війни. Близько 36 змішаних арбітражних трибуналів було засновано в цей період. До змішаної арбітражної процедури було залучено 14 європейських країн, Японію і Таїланд. Зокрема, положення про змішаний арбітраж містилися в германо-російському мирному договорі 1918 року, мирних договорах держав-переможниць з Німеччиною, Австрією, Болгарією, Угорщиною і Туреччиною. Змішаний арбітраж застосовувався і після Другої світової війни на підставі мирних договорів 1947 року.

Створювані на підставі мирних договорів змішані арбітражні трибу-

нали були покликані вирішувати претензії фізичних і юридичних осіб союзних держав проти Німеччини і її союзників у зв'язку із збитками, заподіяним військовими заходами, такими як конфіскація і реквізиція, вирішувати претензії між фізичними особами з передвоєнних зобов'язань; а також для розгляду претензій фізичних і юридичних осіб проти новоутворених держав. Змішані арбітражні трибунали зазвичай складалися з трьох членів: по одному призначала кожна з договірних сторін, а третій (головуючий) обирався сторонами за взаємною згодою. Якщо сторони не досягали згоди щодо кандидатури голови, то він призначався Радою Ліги Націй.

У сучасному міжнародному праві інститут змішаного арбітражу отримав закріплення у Вашингтонській конвенції про вирішення інвестиційних суперечок між державами і фізичними і юридичними особами інших держав від 18 березня 1965 року; у Факультативному регламенті Постійної палати третейського суду для арбітражного розгляду суперечок, в яких тільки однією стороною є держава, 1993 року і Факультативному регламенті Постійної палати третейського суду для арбітражного розгляду спорів між міжнародними організаціями і приватними особами 1996 року; Алжирських угодах між Ісламською Республікою Іран і США 1981 року, відповідно до яких для розгляду претензій, що виникають з боргів, контрактів, експропріації і інших заходів, що впливають на право власності, був створений арбітражний трибунал по претензіях; і в ряді інших двосторонніх міжнародних договорів.

Як зазначалося, значна кількість суперечок між державами і фізич-

ними або юридичними особами розглядається *міжнародним комерційним арбітражем* (інституційним і *ad hoc* арбітражем). Активно в цьому процесі бере участь Міжнародний арбітражний суд Міжнародної торгової палати. Близько 300 суперечок щороку реєструється Міжнародною торговою палатою. [3] Такого роду спори стосуються не політичних по своїй суті простих комерційних відносин.

Метою міжнародних комерційних арбітражів є зміцнення стабільності і порядку серед всіх учасників міжнародної комерційної діяльності. Держави, зацікавлені в підтримці іміджу добросовісних комерційних партнерів, в значній більшості випадків виконують рішення таких арбітражних установ добровільно. В тих же випадках, коли вірогідність невиконання винесених рішень з різних причин є великою (наприклад, у справах, пов'язаних з експропріацією іноземної власності і т. ін.) доцільніше для приватних осіб звертатися до спеціальних міждержавних судових установ, здатних за допомогою поєднання міжнародних публічно-правових і приватноправових засобів забезпечити їх виконання, як наприклад, арбітражний механізм Міжнародного центру по вирішенню інвестиційних суперечок. Саме міжнародні арбітражі такого типу слід розглядати як *змішані*, адже вони *розглядають спори, специфіку яких обумовлено поєднанням теорії і практики, приватного і публічного права, міжнародного та внутрідержавного регулювання*, — і це, звісно, викликає не абиякий науковий і практичний інтерес з боку дослідників.

Для вивчення природи і статусу змішаного арбітражу в предмет да-

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

ного дослідження включені арбітражні механізми Міжнародного центру для вирішення інвестиційних суперечок, передбаченого Вашингтонською конвенцією про вирішення інвестиційних суперечок між державами і фізичними і юридичними особами інших держав від 18 березня 1965 року (вступила в силу 14 жовтня 1966р.) [4]

Міжнародний центр для вирішення інвестиційних суперечок, The International Centre for Settlement of Investment Disputes (далі — ICSID або Центр) був заснований за сприяння Всесвітнього банку в цілях поліпшення інвестиційного клімату в світі і надання допомоги в потоці капіталів із розвинених країн до країн, що розвиваються.

До найпоширеніших категорій справ, що розглядаються Центром, відносять наступні:

- спори, пов'язані з допуском іноземних інвестицій;
- спори, пов'язані з реалізацією інвестиційних проектів;
- спори, пов'язані з припиненням інвестиційної діяльності (за критерієм предмету спору).

За характером вимоги інвестиційні спори поділяють на приватноправові, публічно-правові та змішані, а за підставою виникнення — на дві групи: спори, пов'язані з односторонніми суверенними актами держави з втручання в інвестиційну діяльність (напр., експропріація, надання фіскальних пільг і т.п.) та спори, пов'язані з інвестиційною угодою (переддоговірні спори, невиконання стороною умов інвестиційної угоди, її зміна або припинення та ін.). [5]

Головним завданням ICSID є запобігання переростанню інвестиційних суперечок між державами, що

приймають капітал, і приватними підприємствами в міждержавні спори, що мають яскраво виражений політичний характер. [6] Це завдання відображене в статті 27 Конвенції [7], згідно якої жодна з держав не забезпечуватиме дипломатичного захисту та не звертатиметься з позовами міжнародно-правового характеру, якщо йдеться про спори між його особами та іншою договірною державою. Виключення з цього правила можливе, коли держава відмовляється виконувати або здійснювати дії відповідно до рішень, винесених відносно такої суперечки.

Згідно статті 1 Конвенції метою ICSID є забезпечення вирішення інвестиційних суперечок між Договірними державами і особами інших Договірних держав за допомогою примирення і арбітражу. Звернення до комісій з примирення і арбітражних трибуналів, що створюються в рамках ICSID, є виключно добровільним. Згода на передачу суперечки в ICSID повинна бути засвідчена у письмовій формі і не може бути відкликана в односторонньому порядку.

Фактично, згода на юрисдикцію ICSID дається в два етапи. По-перше, держава, що приймає капітал, повинна бути Договірною державою Вашингтонської конвенції. Ратифікація конвенції сама по собі не накладає на Договірну державу зобов'язання передавати спори в ICSID. Друга згода повинна бути виражена у письмовій формі в інвестиційному контракті між урядом держави-члена Центру і інвестором іншої держави-члена (або в іншому правовому документі). Така згода може бути дана в положеннях, включених в національний закон про іноземні інвестиції, двосторонню угоду про

захист інвестицій (попередня згода на арбітражний розгляд суперечок з інвесторами з іноземної держави).

Конвенція не вимагає, щоб згода двох сторін спору була виражена в одному загальному документі. Так, держава, що приймає капітал, в своєму національному законі пропонує іноземним інвесторам вирішувати спори в ICSID, а інвестор дає свою згоду, приймаючи його пропозицію в письмовій формі. Попередня згода урядів на арбітражний розгляд суперечки в ICSID міститься приблизно в двадцяти національних інвестиційних законах і в близько 700 двосторонніх угодах про захист інвестицій. Арбітраж під егідою ICSID є одним з основних механізмів вирішення інвестиційних суперечок в таких багатосторонніх договорах з торгівлі і інвестицій, як: Північноамериканська угода про вільну торгівлю, Енергетична хартія, Картахенська угода про вільну торгівлю і ін.

За даними на кінець 2006 року, в ICSID 103 справи знаходяться в стадії розгляду[8], вирішено біля 112 спорів, переважна більшість з яких пов'язана з арбітражем, і невелика частина - з примиренням. [9] За останні роки відмічається значне підвищення чисельності спорів, що розглядаються в Центрі.

Слід зазначити, що Україна з дня ратифікації Вашингтонської конвенції 7 червня 2000 року вже чотири рази виступала стороною у справах ICSID (в усіх чотирьох - в якості Відповідача).

Через місяць після ратифікації конвенція вступила в силу, а 18 вересня 2000р. вже було винесене перше рішення ICSID по справі №ARB(AF)/98/1 за позовом громадянина Жозефа Ч. Леміра до Ук-

раїни щодо видачі регіональних ліцензій на здійснення радіомовлення на території України (спір було врегульовано угодою сторін). Друга справа № ARB/02/18 розглядалася за позовом Tokios Tokeles (видавництво "Такі Справи"), Литва, третя - за позовом компанії Дженерейшн Юкрейн Інк., США. Розгляд четвертої, і останньої на сьогодні справи №ARB/04/2 за позовом Western NIS Enterprise Fund України, було завершено 1 червня 2006 за згодою сторін.

Звісно, всю арбітражну практику Центру[10] неможливо і недоцільно оглядати в даному дослідженні, але цікавою є справа *Арбітражного трибуналу ICSID за участю України ARB/00/9 (Рішення опубліковане: Award of September 16, 2003, 44 ILM 404 (2005))*. Тут наша держава вперше досягла рішення на свою користь: 16 вересня 2003 року ICSID виніс рішення на користь України (далі Відповідач) в інвестиційному спорі за позовом компанії Дженерейшн Юкрейн Інк., США (далі — Позивач).

В цій арбітражній справі, що продовжувалася з жовтня 2000 р. до січня 2004 р. (коли закінчився процесуальний термін для клопотання про відміну рішення), Україну представляли Міністерство економіки і з питань європейської інтеграції (до квітня 2003 р.), Міністерство юстиції (з квітня 2003 р.) і Київська міська державна адміністрація (КМДА).

Клопотання позивача про арбітражне провадження було направлено в ICSID 21 липня 2000 року і зареєстроване 20 жовтня 2000 року. Трибунал в первинному складі, включаючи призначення Центром Секретаря — пані Елоїз М. Обадиа

(*Elo'ise M. Obadia*), був сформований 15 лютого 2001 року.

Підставою для звернення Позивача в ICSID з ціллю порушення арбітражного провадження проти України послужило здійснення інвестиційного (в області нерухомості) і власне будівельного проектів та пов'язаних з цим подій. Загалом позовні вимоги зводилися до наступного: неправомірна експропріація очікуваних прибутків, інвестованих коштів, незаконна відмова в наданні майнових прав (земельної власності для будівельного майданчика), моральна шкода, ін.

Розгляд даної справи охоплював як письмову, так і усну стадії одночасно по юрисдикції і по суті суперечки. Відповідач клопотав про виділення заперечень по юрисдикції в окреме попереднє питання, яке передувало б розгляду спору по суті, проте Трибунал не погодився з такою пропозицією. Запобіжні заходи, які трибунал може рекомендувати на підставі статті 47 Конвенції і Правила 39 Арбітражних правил ICSID (навіть ще до розгляду питання про юрисдикцію), жодною із сторін не запитувались і, відповідно, не були етапом процедури в розгляді справи. Не мали місця також і "попередні слухання" (*pre-hearing conference*), на яких, відповідно до Правила 21 Арбітражних правил Центру, могли бути встановлені питання, незаперечні сторонами (для прискорення подальшої усної стадії), або розглядатися перспективи мирової угоди.

Письмова стадія включала наступні основні елементи: клопотання Позивача про арбітражне виробництво, заперечення Відповідача по юрисдикції, письмові запити кожній із сторін про витребу-

вання документів, меморандум Позивача (позовні вимоги), контрмеморандум (Відповідача), репліка (*reply*) Позивача і зустрічне заперечення (*rejoinder*) Відповідача, письмові заяви свідків і експертів, а також супроводжуючі документи. Тільки меморандум Позивача охоплював десять томів. В ході арбітражного розгляду наголошувалося, що по кількості матеріалів (близько п'ятдесяти томів) ця справа є однією з найбільш об'ємних серед справ, що розглядалися трибуналом ICSID.

У структурно-композиційному відношенні Відповідачеві певний час вдавалося нав'язувати свою структуру викладу матеріалу в письмових поясненнях, істотно відмінну від структури меморандуму Позивача. З огляду на стилістику письмових пояснень, Відповідач, на відміну від Позивача, прагнув уникати багатослівності, непотрібних повторів і, тим більше, грубості по відношенню до іншої сторони. У Рішенні Трибуналу було окремо наголошено, що "письмові пояснення Позивача щодо обставин справи були заплутаними, юридично непослідовними, страждали повторами. Це вимусило Відповідача і Трибунал досліджувати безліч фактичних питань, які врешті решт виявилися такими, що не мають відношення до будь-якої зрозумілої правової теорії юрисдикції, відповідальності або відшкодування" [11].

У змістовному відношенні важливо відзначити всебічне використання сторонами (що взагалі типово для арбітражних справ ICSID) міжнародних судових і арбітражних справ ("international case law"), які формально не є прецедентами для арбітражного трибуналу

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

ICSID, але широко використовуються ним в обґрунтуванні своєї позиції. З тією ж метою залучаються праці провідних юристів, міжнародні правові концепції, загальні принципи права і т.д.

Усна стадія включала три засідання Трибуналу. Перше засідання (один день) з процедурних питань відбулося в Лондоні у вересні 2001 р. Два засідання Трибуналу по юрисдикції і суті суперечки було присвячено допиту свідків і експертів, виступам представників сторін, відповідям сторін на питання Трибуналу. Ці засідання тривалістю п'ять і чотири дні з інтервалом в місяць відбулися в Парижі відповідно в лютому і березні 2003р. Таким чином, дана справа була однією з найтриваліших в практиці Центру.

Кожна із сторін залучила до участі в справі свідків і свідків-експертів. Спочатку, за пропозицією Трибуналу, свідки і свідки-експерти кожної сторони одночасно представили письмові пояснення. При цьому Трибунал не встановлював для них будь-яких формальних вимог (як, наприклад, сертифікація, характер і детальність викладу). Проте Трибунал підтвердив поширене в міжнародній арбітражній практиці правило, згідно якому сторона не може звертатися до свідка (або представника) іншої сторони безпосередньо, минаючи адвокатів цієї сторони.

Далі сторони одночасно, у встановлений Трибуналом строк, представили свої заперечення щодо письмових пояснень свідків і експертів іншої сторони. Встановлення такого порядку запобігає опиту свідків в ході слухання стороною, що заявила цього свідка, іншими

словами, питання свідкам задавалися головним чином протилежною стороною і Трибуналом. При цьому Трибунал дозволив свідкам однієї сторони бути присутнім під час опиту свідків протилежної сторони.

До початку слухання Трибунал роз'яснив сторонам, що заявлений стороною свідок, який представив письмові пояснення, може бути викликаний на слухання протилежною стороною або Трибуналом. У разі неявки викликаного свідка на засідання Трибуналу з неповажної причини його письмові пояснення до уваги не приймаються. Якщо причина неявки визнавалася Трибуналом поважною, письмові пояснення свідка залишалися в матеріалах справи, проте їх доказова сила в очах Трибуналу могла суттєво зменшитися. Фактично Позивач заявив вісім свідків, з яких Відповідач викликав чотири. З них двоє не з'явилися без належного пояснення причин. Остання обставина була охарактеризована Відповідачем як процесуальний дефолт Позивача, який був прийнятий Трибуналом до уваги при винесенні рішення про компенсацію Позивачем арбітражних витрат Відповідача на суму 365 тисяч доларів США.

Під час слухань члени Трибуналу ставили питання свідкам, експертам і представникам сторін. Частина питань представникам сторін була сформульована письмово. На письмові питання сторони мали можливість відповісти через деякий час або письмово (позивач), або під час виступів (відповідач). Як правило, сторона не ставила прямих запитань представникам протилежної сторони, якщо ті не були свідками або експертами. Виступи

представників сторін проходили послідовно в чотири етапи. За пропозицією Відповідача Трибунал рекомендував сторонам стримуватися в усних виступах від зайвого повторення аргументів, що містяться в письмових поясненнях.

Трибунал оголосив про закриття арбітражного провадження 18 липня 2003 р., а Рішення Трибуналу на користь України було одноголосно винесене 16 вересня 2003 р. Всі позовні вимоги були відхилені Трибуналом.

Згідно правил ICSID, протягом 120 днів з дня винесення Рішення сторони мали процесуальне право клопотати про його відміну, проте жодна із сторін не скористалася цим правом. Таким чином, Рішення стало обов'язковим для сторін. Відповідно до статті 54 Конвенції кожна Договірна Держава зобов'язана визнавати це Рішення як юридично обов'язкове і виконувати його на своїй території як остаточне рішення суду в цій державі.

Таким чином, Україні вдалося відстояти свою правову позицію в справі, яка за сумою позову та за обсягом досліджуваних матеріалів вважається однією з найбільших і найскладніших у практиці ICSID [12].

Організація роботи ICSID будується на основі, схожій з Постійною палатою третейського суду, заснованою Гаазькими конвенціями про мирне рішення міжнародних спорів 1899 і 1907 років. Згідно Вашингтонської конвенції, ICSID — це публічна міжнародна організація, що складається з Адміністративної ради, Секретаріату і що підтримує список світових посередників і список арбітрів.

В Адміністративну раду входить по одному представнику від кожної

держави-учасниці Конвенції [13]. Президент Всесвітнього банку ex officio є Президентом Адміністративної ради. До основних функцій Адміністративної ради відноситься: обрання Генерального секретаря Центру і його заступника; ухвалення щорічного бюджету Центру, адміністративних і фінансових регламентів; ухвалення арбітражного регламенту, а також регламенту процедури примирення.

Секретаріат складається з Генерального секретаря, одного або декількох заступників Генерального секретаря і штату. Генеральний секретар виконує різноманітні адміністративні функції як повноважний представник, реєстратор і головний посадовець Центру.

Список світових посередників і список арбітрів повинні складатися з осіб, що володіють високими моральними якостями і визнаною компетенцією в області права, комерції, економіки або фінансів. Кожна держава-учасниця Конвенції може призначити в кожен із списків по чотири особи, які не обов'язково повинні бути громадянами призначаючої держави. Голова Адміністративної ради може призначити в кожен із списків по десять осіб, які не повинні мати одне громадянство.

Конвенція надає сторонам в спорі велику свободу у формуванні арбітражного трибуналу, оскільки вони мають право призначати арбітрів до складу трибуналу в рамках списку. Більшість арбітрів не повинні бути громадянами держави — сторони в спорі і держави, фізична або юридична особа якої виступає як сторона спорі. Дані положення не можуть бути застосовні, якщо йдеться про арбітражний трибунал, що складається з одного арбітра, або якщо кожен член арбітражного три-

буналу був призначений за угодою сторін.

У Конвенції також містяться положення, направлені на попередження ухилення від арбітражного процесу, якщо сторони відмовляються співробітничати в призначенні арбітрів. Якщо арбітражний трибунал не був обраний протягом 90 днів після відправки Генеральним секретарем повідомлення про реєстрацію заяви про арбітражне вирішення спору іншій стороні в спорі в порядку, встановленому статтею 36 (3), або протягом іншого терміну, про який домовилися сторони, Голова Адміністративної ради на прохання будь-якої із сторін і після консультацій з обома сторонами проводить необхідні призначення (ст. 38).

Будь-яка процедура арбітражного розгляду спору здійснюється відповідно до положень Конвенції, і якщо сторони не домовляються про інше, відповідно до Правил арбітражного розгляду суперечок, розроблених Центром.

Арбітражний механізм ICSID слід розцінювати як вдосконалений і прогресивний. Він був розроблений з урахуванням останніх досягнень в області арбітражного процесу на момент ухвалення Вашингтонської конвенції, зокрема, пропозицій Комісії ООН по міжнародному праву (так зв. концепція "судового арбітражу"). Арбітражна процедура ICSID повністю побудована на нормах міжнародного публічного арбітражного процесу. Такої ж позиції дотримуються і деякі західні юристи, наприклад, Арон Брочес, у минулому Генеральний секретар Центру [14].

Специфікою відрізняється *режим ICSID з виконання арбітражних*

рішень. Він здебільшого і визначає змішану природу арбітражного механізму ICSID.

Всі держави-учасниці Конвенції повинні згідно статті 54 визнати арбітражне рішення та забезпечити виконання грошових зобов'язань, що накладаються цим рішенням, таким же чином, коли б це було остаточне рішення судового органу цієї держави. Виконання арбітражного рішення здійснюється відповідно до законодавства про виконавче провадження держави, на території якої рішення підлягає виконанню, так само, як судові рішення, що набули законної сили.

Режим ICSID з виконання арбітражних рішень поза сумнівом сприяє ефективності його арбітражного механізму, а також свідчить про бажання держав, що прийняли часткове обмеження їх імунітету, продуктивно співробітничати в інвестиційній сфері. Проте, проблеми, пов'язані з виконанням арбітражних рішень, повністю ще не зникли здебільшого із-за того, що не створений реальний "міжнародний" режим по їх подоланню.

Стефан Тьюпе в своїй монографії "Змішаний міжнародний арбітраж", що є єдиним в західній юридичній науці комплексним дослідженням сучасних форм змішаного арбітражу, зазначав, що Вашингтонська конвенція не виключає застосування національних правових теорій про імунітет держави, що може перешкоджати виконанню рішень ICSID, винесених проти держав"[15].

Іноземний інвестор, що прагне виконання рішення на свою користь, може зіткнутися з імунітетом держави, який признається відносно виконання рішень на підставі статті 55 Конвенції.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Складнощі виникають також із за нерівності сторін (суверенна держава *versus* іноземна приватна особа). Держава зв'язана обов'язком виконувати арбітражне рішення ICSID на міжнародному договірному рівні, а іноземний інвестор тільки угодою про передачу спору в арбітраж. Отже, всі надії по виконанню рішення покладаються на держав-учасниць Конвенції, фізичною або юридичною особою якого є іноземний інвестор. Конвенція накладає обов'язки на всі держави (тобто і ті, які не є сторонами в спорі) по виконанню арбітражних рішень на їх території.

Вищезазначені труднощі з режимом виконання рішень Центру обумовлюють необхідність в дипломатичному захисті і інших міжнародних публічно-правових засобах. Стаття 27 дає можливість державі надавати дипломатичний захист своєму інвесторові проти держави, що приймає інвестиції, якщо остання відмовляється виконувати винесені рішення. Таким чином, Конвенція, наділяючи іноземного приватного інвестора засобом, еквівалентним дипломатичному захисту, зберігає можливість і для дипломатичного захисту як крайнього заходу по приведенню у виконання арбітражних рішень. Крім того, якщо держава-учасниця Конвенції порушує свої обов'язки слідувати рішенням ICSID, стаття 64 Конвенції дає державі інвестора право передати цю справу до Міжнародного Суду ООН як спір щодо тлумачення або застосування Конвенції.

Роль міжнародних публічно-правових засобів в забезпеченні дотримання арбітражних рішень є додатковим підтвердженням міжнародної публічно-правової природи арбі-

ражного механізму ICSID. Застосування міжнародних засобів публічно-правового характеру для виконання арбітражних рішень додає завершеності режиму ICSID.

Отже, можна зробити висновок, що ICSID є невід'ємною складовою частиною в системі вирішення спорів в міжнародному економічному праві — окремій галузі міжнародного публічного права. Жоден міжнародно-правовий режим або галузь міжнародного права (і міжнародне економічне право не є виключенням) не можуть ефективно існувати і вважатися завершеними, якщо вони не володіють певним арсеналом засобів по врегулюванню спорів, що витікають з порушення їх норм.

Довгий час панувала точка зору, що об'єктом регулювання міжнародного економічного права (МЕП) є тільки міждержавні економічні відносини. Під міжнародним економічним правом розумілася сукупність норм, що регулюють відношення між суб'єктами міжнародного права у зв'язку з їх діяльністю в області міжнародних економічних відносин. Фізичні і юридичні особи не розглядалися як суб'єкти міжнародного економічного права [16.]

Відомі і нові підходи, які формувалися з урахуванням уявлень зарубіжних вчених про міжнародне економічне право. Так, *міжнародне економічне право* розглядається як *сукупність принципів і норм, що регулюють відносини між державами і іншими суб'єктами в сфері економічного співробітництва*. Підкреслюється, що специфічна риса міжнародних економічних відносин — це участь в них різних за своєю природою суб'єктів, включаючи держави і іноземні юридичні і фізичні особи.

Такої думки дотримуються В.Фікентшер (німецька доктрина) та М. Баланже (Франція), а В. Опришко (Україна) такого підходу не розділяє, визнаючи тільки держави та міжнародні організації суб'єктами МЄП. [17]

Неоднорідність відносин і їх учасників породжує специфіку вживаних методів і засобів правового регулювання, що свідчать про переплетення в цій області міжнародного публічного і міжнародного приватного права, про взаємодію міжнародно-правових і внутрідержавних норм. [18] Такий підхід повністю охоплює правовий режим Вашингтонської конвенції про вирішення інвестиційних суперечок між державами і фізичними і юридичними особами інших держав 1965 року.

Деякі зарубіжні автори вважають, що Вашингтонська конвенція є найбільш важливим міжнародним договором з огляду на визнання міжнародної правосуб'єктності індивіда для чітко визначених цілей. У зв'язку з тим, що найбільші за обсягом інвестиції здійснюються корпоративними інвесторами, інтереси яких переважно захищаються Вашингтонською конвенцією, це визнання розповсюджується не тільки на фізичних, але й на юридичних осіб. Фізичні і юридичні особи отримують можливість прямого доступу в міжнародний арбітражний орган в якості позивачів і відповідачів [19]. ♦

Література:

1. Игнатенко Г.В. Понятие международного права, предмет регулирования // *Международное право М, "Высшая школа", 1995 с. 16-18*
2. Попков А.Н. *Международный третейский суд: Дис. канд. юрид. наук: 12.00.10/ МГИМО — М., 2000. — с.65; Boczek В.А. Historical dictionary of international tribunals pp. 155-158*
3. Peter W. *Arbitration and Renegotiation of International Investment Agreements, 1995 "Kluwer Law International". Printed in the Netherlands, p. 303*
4. <http://www.worldbank.org/icsid/basicdoc/partA.htm>
5. Крупко С. И. *Инвестиционные споры между государством и иностранным инвестором, — М.: БЕК — 2002, — С.18-20*
6. Gopal G. *International Center for Settlement of Investment Disputes // Case Western Reserve Journal of International Law, Vol. 14, numb. 1, 1982 pp. 591-592; Feliciano. Regional and/or specialized tribunals — Discussion // Judicial Settlement of International Disputes. New York, 1974 pp. 129-130*
7. Тут і далі посилання на статті Вашингтонської конвенції про вирішення інвестиційних спорів між державами і фізичними та юридичними особами інших держав від 18 березня 1965р.

8. <http://www.worldbank.org/icsid/cases/pending.htm>
9. <http://www.worldbank.org/icsid/cases/conclude.htm>
10. <http://www.worldbank.org/icsid/cases/conclude.htm>
11. Award of September 16, 2003, 44 ILM 404 (2005)
12. Алексеев А.Г., Войтович С.А. Международный центр по урегулированию инвестиционных споров: первая победа государства Украина в арбитражном споре по иску американского инвестора. — Украинский журнал международного права, 2004, № 2, С. 5-25
13. На сьогодні Вашингтонську конвенцію підписали 155 країн світу. Україною вона була підписана 3 квітня 1998р., ратифікована 7 червня 2000р. Росія підписала конвенцію 16 червня 1992, але досі не ратифікувала її.
14. Broches A. *The experience of the International Centre for the Settlement of Investment Disputes / International Investment Disputes Avoidance and Settlement*, Rubin S J. and Nelson R W (ed), 1995 "West Publishing Company" pp. 88-89
15. Тооре S.J. *opt cit at pp. 248-249*
16. Коробова М.А. Глава II "Международное экономическое право", *Международное право учеб. под. ред. Г.И.Тунпша М, "Юридическая литература" 1994 С.335—356*; Вельяминов Г.М. Глава XVIII *Международно-правовое регулирование экономического сотрудничества, Международное право учеб, под ред. Колосова Ю.М., Кузнецова ВЛ М, 1994 "Международные отношения" с. 410-413*
17. Опришко В.Ф. *Міжнародне економічне право, — Київ, — 1995, — С.25*
18. Кучин МВ. *Международное экономическое право // Международное право под. ред. Игнатеико Г.В. М., "Высшая школа", 1999, — С. 388*; Seidl-Hohenveldern I, *International economic law "Kluwer Academic Publishers", the Jfetheriamfc, 1989*
19. *Seidl-Hohenveldern I. opt. cit. at pp.10-13*

НЕГАТИВНИЙ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ НЕДОСКОНАЛИХ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НЕСПРОМОЖНІСТЬ ТА БАНКРУТСТВО

Віталій Титич,

ад'юнкт кафедри теорії держави та права Київського національного університету внутрішніх справ

Ступінь державного регулювання економіки знаходиться в залежності від обраної суспільно-економічної моделі розвитку держави. При цьому міра втручання державних органів влади в економічні процеси країни визначається досягнутим рівнем соціального та економічного розвитку, а також поточними і перспективними цілями.

Але в будь-якому випадку, економіка є об'єктом державно-правового впливу у переважній більшості країн.

Правові форми впливу держави на економічні процеси країни можливо визначити, як багатоаспектну діяльність спеціально уповноважених органів держави у сфері управління суспільством, що здійснюється ними шляхом правового регулювання економічних відносин, у межах своєї компетенції. Себто, це легітимно можливі форми діяльності держави, в результаті яких розробляються, приймаються та реалізуються нормативні акти та вживаються заходи забезпечення їх виконання.

Питання стосовно кількісного та якісного складу правових форм діяльності держави є досі дискусійним у юридичній літературі. Але, більшість авторів, що вивчають цю проблему, погоджуються з тим, що правотворча, право реалізаційна та

правоохоронна діяльність є обов'язковими правовими формами діяльності держави, які в свою чергу фактично формують правовідносини в економічній сфері, визначаючи її розвиток. Окремо слід виділити як основну і найбільш значиму форму державно-правового впливу — правотворчу. Її призначення — створення необхідного правового оформлення суспільних відносин у сфері економіки, формування нормативних основ суспільного й державного життя.

Дана форма здійснення державно-правового впливу об'єднує у собі діяльність широкого кола суб'єктів владних повноважень — Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, державних органів з особливим правовим статусом: НБУ, ДПАУ, АКУ, а також органів місцевого самоврядування. Відповідно, відрізняється така діяльність за об'єктами та наслідками впливу.

Безперечно, законотворча діяльність займає чільне місце. Від "якості" реалізації державними органами своїх повноважень у наведених вище правових формах безумовно залежить стан економіки країни, її зростання або стагнація та занепад.

При цьому беззаперечним є те, що економічні відносини, як і будь-які

інші соціальні взаємозв'язки, можуть стабільно функціонувати, якщо вони закріплені у правовій формі.

В основі функціонування ринкової економіки лежить принцип вільної конкуренції, який об'єктивно створює передумови комерційних ризиків для виробників товарів та послуг. Можливими наслідками впливу таких ризиків є стан неплатоспроможності суб'єктів господарювання та в подальшому їх банкрутства.

З огляду на сказане та враховуючи, що інститут неспроможності є дуже важливим юридичним механізмом, що надає необхідний інструментарій для стабільного функціонування економіки, на думку автора буде доцільним провести аналіз реалізації впливу Держави на економіку країни через призму норм, що діють у сфері правовідносин неплатоспроможності та банкрутства.

Вказане законодавство не тільки і не стільки призначене для розв'язання певного правового конфлікту між інтересами боржника та його кредиторів, скільки має бути направленим на стимуляцію прогресивних соціально-економічних змін, розвиток ефективного товарного виробництва [1].

Крім того, треба врахувати що Україна проголосила курс на європейську інтеграцію та проявляє підвищену, в останній час, активність щодо вступу у регіональні об'єднання та міжнародні торговельні й економічні організації. Вказана позиція вимагає від України виконання зобов'язань щодо прийняття нормативних актів направлених на гармонізацію її законодавства з *acquis communautaire*.

Приведення законодавства України у сфері компаній та банкрутства до світових стандартів, а також

норм законодавства Європейського Союзу сприймається як частина політики, спрямованої на досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі.

У Європі банкрутство, конкурсний процес вважається важливим чинником створення дійсно ринкового середовища для економічної діяльності, фундаменту чесної конкуренції в умовах ринку; процедури банкрутства є важливим інструментом ринкових перетворень, а у країнах з перехідною економікою виступають індикатором успішності здійснення таких реформ [2].

Наведене вказує на необхідність проведення дослідження та здійснення аналізу щодо відповідності задекларованих Україною політичної та економічної доктрини та взятих на себе міжнародних зобов'язань реальному стану нормативного врегулювання процедур неспроможності та банкрутства.

Відповідно до загальновизнаної доктрини конкурсного процесу, його головною метою є забезпечення справедливого та пропорційного задоволення вимог кредиторів неплатоспроможного боржника на колективній основі відповідно до правил визначених законодавством. Тому провадження у справах про банкрутство ґрунтується на засадах конкурсного задоволення вимог усієї сукупності кредиторів неплатоспроможного боржника. Причому спеціальне процесуальне законодавство містить норми, які мають унеможливити задоволення цих вимог в індивідуальному порядку.

Норми матеріального права інституту неспроможності та процесуальні норми, що регулюють провад-

ження у справах про банкрутство, містяться у Законі України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (далі закон), у Господарському процесуальному кодексі України (далі — ГПК), в інших законодавчих актах України.

Ключовою умовою при регулюванні суспільних відносин, які пов'язані з вирішенням проблеми конфлікту інтересів сторін, у даному випадку боржника та кредиторів, є обов'язкове безумовне задоволення вимог кредиторів в умовах процесуальної рівності усіх учасників провадження. Ця умова закріплена у положеннях статті 1 Закону. Реалізація права кредитора шляхом порушення справи про банкрутство свого боржника є можливою щодо будь якої особи, що є суб'єктом господарювання, незалежно від форм власності та організаційно-правової форми при дотриманні обов'язкових умов, встановлених ст.7 Закону.

Але аналізуючи положення Закону та іншого законодавства України, що регулює провадження у справах про банкрутство, можливо зробити висновок, що деякі положення чинного законодавства містять порушення такої ключової умови. Що, у свою чергу, спричиняє порушення балансу у забезпечені інтересів однієї сторони за рахунок обмеження інтересів іншої.

Низкою законодавчих актів передбачено норми, які інакше, ніж спеціальний Закон, регулюють окремі питання задоволення вимог кредиторів під час провадження у справах про банкрутство. А в деяких випадках просто суперечать основним засадам доктрини конкурсного процесу.

Водночас реалізація державно-правового впливу на економічні відносини, шляхом правотворчої діяльності має відповідати суспільним інтересам, забезпечувати економічне зростання та стабільність економічної системи.

Чи відповідають інтересам суспільства норми законодавства, що порушують основні принципи конкурсного процесу, і які реальні наслідки їх дії для економіки країни розглянемо нижче.

Стаття 5 Закону містить виключення зі складу суб'єктів банкрутства. А саме: справи про банкрутство не можуть бути порушені щодо казенних підприємств та комунальних підприємств, щодо яких ухвалене відповідне рішення.

Таким чином, вказана норма надає переваги публічним власникам (державі, територіальним громадам), одночасно обмежуючи права їх кредиторів, приватних осіб.

Існування у сучасному законодавстві України подібної, відверто дискримінаційної норми, є пострадянським атавізмом, який ні яким чином не враховує ані положення Конституції України, ані відповідає інтересам економіки країни.

З огляду на специфічну сферу діяльності казенних підприємств, у частині, що стосується останніх, можливо погодитися з певною доцільністю існування подібного обмеження. Але виключно, за обов'язкової умови взяття на себе та виконання власником (Державою) зобов'язань перед кредиторами.

Обмеження прав кредиторів на порушення справи про банкрутство стосовно комунальних підприємств є недоцільним та економічно не виправданими. Можливо припустити, що у процесі написання та прийнят-

тя Закону законодавці мали на увазі підприємства житлово-комунального господарства, діяльність яких має великий соціальний вплив на відповідну територіальну громаду. Але переважну більшість так званих "комунальних підприємств" становлять суб'єкти господарювання, створені органами місцевого самоврядування на основі комунального майна. Як і будьякі підприємства іншої форми власності, вони ведуть підприємницьку діяльність на власний ризик з метою отримання прибутку. Така діяльність не має суттєвого суспільного значення. Проте вирішення питання щодо порушення справи про банкрутство такого підприємства залежить також від суб'єктивного, нічим не регламентованого бажання органу місцевого самоврядування. Як показує численна практика, таке право, надане Законом органу місцевого самоврядування, є джерелом серйозних зловживань та протиправних дій.

Крім того можливо стверджувати, що ця норма суперечить інтересам самих комунальних підприємств. Так, наприклад, застосовуючи інструментарій конкурсного процесу, який містить Закон, зокрема, санаційні процедури, можливості списання, розстрочення та відстрочення заборгованості на умовах мирової угоди, можливо було б у рамках правового поля відновити фінансово-економічний стан такого суб'єкта господарювання.

До переліку нормативних актів, що законодавчо закріплюють певні преференції для окремого кола суб'єктів, відносяться: Закони України "Про введення мораторію на примусову реалізацію майна", "Про особливості приватизації підприємств Державної акціонерної ком-

панії "Укррудпром", "Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу".

Так, Законом України "Про введення мораторію на примусову реалізацію майна" встановлено мораторій на застосування примусової реалізації майна державних підприємств та господарських товариств, у статутних фондах яких частка держави становить не менше 25 відсотків, включаючи випадки відчуження шляхом продажу майна в процесі визначеного відповідними статтями Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", не допускається визнання боржника банкрутом, відкриття ліквідаційної процедури і продажу майна підприємства.

У цій статті автор не досліджує, але вважає за потрібне наголосити на негативних правових наслідках, породжених невідповідністю вказаного закону основним засадам правової доктрини, закріплених у конституції — рівності перед судом, рівності всіх форм власності, обов'язковості виконання судових рішень та ін.

Зупинимось на тому, яких цілей в економічній площині намагався досягти законодавець, ухвалюючи цей Закон, та які реальні наслідки для економіки він породжує. Тобто, наскільки якісно держава реалізує можливості правового впливу на економічні процеси країни через норми цього Закону.

Аналізуючи преамбулу Закону, є можливим зробити висновок про те, що він, на думку авторів, мав би сприяти зменшенню арсеналу засобів протиправного відчуження державної власності, у тому числі у

процедурах банкрутства. Враховуючи реалії українського правозастосування такі заходи можливо було б визнати доцільними.

Але чи виконують вони покладені на них задачі? З огляду на відому авторові судову практику — ні. Обмеження, встановлені ціною порушення Конституції, не дають очікуваного результату. Це пояснюється декількома причинами.

По-перше, розробка та редагування вказаного законодавчого акту відбувалась, вочевидь, особами не знайомими з українським законодавством, що регулює процедури банкрутства.

Заборона щодо відчуження майна, встановлена Законом, торкнулася лише відчуження що здійснюється шляхом продажу майна у процесі провадження справи про банкрутство, визначеного статтями що відносяться до ліквідаційної процедури. У рамках санації відчуження цілісного майнового комплексу підприємства залишається можливим для всіх, крім унітарних державних підприємств (за статтею 19 Закону), та продаж частини майна боржника для всіх, без виключення підприємств (стаття 20 Закону). Загалом Державі повинно бути байдуже, шляхом якої процедури конкурсного процесу — ліквідації чи санації її позбавлять "стратегічної" власності. Більше того, аналізуючи нормативне викладення, яке регламентує санацію, можливо зробити висновок, що така реорганізаційна процедура не потребує згоди боржника і носить виключно примусовий характер. Тому по суті санація, у розумінні українського законодавства, є латентною ліквідацією.

Крім того, поза заборонами залишилися такі способи зміни фактич-

ного власника, як обмін вимог кредиторів на активи боржника або його корпоративні права, виконання зобов'язань боржника третіми особами (інвесторами) та набуття ними прав на майно боржника. Вказані способи застосовуються у переважній більшості випадків відчуження майна. Але на відміну від процедур продажу майна вони не регламентовані законодавством та дозволяють реалізовувати протиправні схеми.

По-друге, це не розуміння законодавцями (та Конституційним Судом України, який давав оцінку конституційності цього закону), у чому полягає та як саме має реалізовуватися "найважливіша функція держави" — забезпечення економічної безпеки України і якими чинниками досягається соціальна спрямованість економіки.

Отже, на підставі викладеного, є можливим констатувати — правотворчість Держави, реалізована у Законі України "Про введення мораторію на примусову реалізацію майна", в силу ряду об'єктивних причин не має і не може мати позитивного впливу на економічні процеси в країні.

У приписі аб.8.п.1 р.VII "Прикінцеві положення" Закону визначено, що "положення цього Закону щодо провадження у справах про банкрутство підприємств паливно-енергетичного комплексу, які беруть участь у процедурі погашення заборгованості на умовах, визначених Законом України "Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу", застосовуються з урахуванням особливостей, визначених Законом України "Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування під-

приємств паливно-енергетичного комплексу". Тому у разі колізії норм цих законодавчих актів судам слід керуватись положеннями Закону України "Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу".

Вказаний законодавчий акт, як і попередньо розглянуті, містить низку нічим не обумовлених преференцій певних суб'єктів господарювання перед іншими учасниками цивільного обороту. Зокрема, п.3.7 статті 3 цього Закону містить положення про повернення без розгляду заяви про порушення справи про банкрутство тільки з тієї причини, що боржник віднесений до Реєстру підприємств паливно-енергетичного комплексу, що беруть участь у погашенні заборгованості. Не відповідність таких положень Конституції та іншим законам України, а отже суспільним інтересам, і як наслідок — не можливість отримання позитивного результату для економіки країни, була розглянута вище.

Особливо хочеться загострити увагу на "особливостях" провадження у вже порушених справах про банкрутство таких підприємств, що встановлені статтею 4 Закону України "Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу".

Цією статтею передбачено наступна комбінація норм:

По-перше, господарський суд має право продовжити термін проведення процесуальних дій стадії розпорядження майном (підготовчого та попереднього засідання) та терміну, встановленого Законом для процедур розпорядження майном та санації підприємства-боржника на

строк, що відповідає строку процедури погашення заборгованості, визначеної Законом України "Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу".

По-друге, на період дії процедури погашення заборгованості на учасників розрахунків не поширюється мораторій на задоволення вимог кредиторів.

Це означає, що на відповідній стадії розпочатого конкурсного процесу боржник буде провадити розрахунки із загальної суми активів ліквідаційної маси з одними кредиторами, а інші, які не підпадають під визначення — учасники розрахунків, будуть чекати. Враховуючи те, що строк дії процедури погашення заборгованості встановлений цим Законом, вже двічі подовжувався на рік, і судячи по всьому буде подовжуватися ще, перспектив задовольнити свої законні вимоги кредитори таких підприємств, що не є "учасниками розрахунків" не мають.

Тут доцільно буде відмітити суттєвий "прогрес" законодавця у його творчій діяльності. Якщо у раніше виданих законодавчих актах заперечувалося тільки право особи отримати задоволення своїх законних вимог від певного кола суб'єктів шляхом, передбаченим загальним масивом законодавства, то Закон України "Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу" допускає грубе порушення ключової умови конкурсного процесу — забезпечення справедливого та пропорційного задоволення вимог усієї сукупності кредиторів неплатоспроможного боржника на колективній основі.

Оскільки допускає задоволення цих вимог в індивідуальному порядку.

Як вказує більшість авторів, що досліджують розвиток правової доктрини неспроможності у світових економіках, законодавство, що діє у різних країнах світу, умовно поділяється на "прокредиторське" або "продибіторське". Головним критерієм такого розподілу є система пріоритетів у системі законодавства. Іншими словами, яким можливим правовим наслідком конкурсної процедури віддається перевага — най-більш повному задоволенню інтересів кредиторів чи можливості збереження боржника як суб'єкта господарювання. Ґрунтуючись на власному розумінні суспільних інтересів, кожна держава формує законодавство про неспроможність з певним ухилом. Але в будь-якому випадку мова не йде про закріплену законодавчо можливість повного ігнорування боржником своїх зобов'язань перед кредиторами та легалізацію протиправних дій.

Результатом введення в дію та застосування наведених вище нормативних актів, є з одного боку, порушення низки конституційних прав осіб, звернення вказаних осіб до Європейського суду з прав людини та рішення суду проти України. З іншого боку, практично нульовий, а іноді негативний результат у економіці країни.

Тобто реалізація правотворчого впливу Держави на економіку країни через норми законодавства про неспроможність та банкрутство, аналіз яких був зроблений вище, носить на наш погляд негативний характер.

Недосконалість даних норм законодавства обумовлена, перш за все, недоліками законодавця — невисо-

ким рівнем його правової та професійної культури, недосконалою юридичною технікою.

Дводено, що основні ідеї та зміст спеціально-юридичного (позитивного) права характеризують принципи права. Зокрема, загальні принципи права, які лежать в основі національної правової системи, діють у всіх галузях права незалежно від специфіки регламентованих ними суспільних відносин. Серед переліку основних загальних принципів права важливе місце посідає принцип законності, який ставить високі вимоги до якості нормативно-правових актів. Показником якості правового акту є просте та логічне викладення його положень, яке не потребує додаткового тлумачення, відсутність колізій та суперечностей між цим актом та іншими актами законодавства.

Керівними засадами правотворчої діяльності має бути відповідність її основоположним, фундаментальним принципам. Зокрема принципам науковості, професіоналізму, законності. Які, у свою чергу, передбачають у процесі підготовки та видання нормативно-правових актів вивчення соціальних, економічних, політичних факторів розвитку суспільства, його об'єктивних потреб; залучення до розробки таких актів науковців, фахівців відповідної галузі права, професіоналів. Правові акти мають відповідати Правовій доктрині, загальним принципам міжнародного права, Конституції України, іншим актам вищої та рівної юридичної сили, логічно вписуватися у систему права країни. Невідповідність діяльності законодавців цим принципам нівелює соціальну цінність такого права, демонструє світовій спільноті низький

показник цивілізованості українського суспільства.

Якщо розглядати право як регулятор економічних відносин, то нашій правовій системі ще досить далеко до досконалості, — не тільки через відсутність продуманого, досконалого законодавства, але і в силу недостатності оперативності та компетентності правотворчих органів у розробці та впровадженні норм права, що сприяють стабільному функціонуванню ринкової економіки.

Можливе зростання економіки, її ефективність перебувають у прямій залежності від якості законів та

інших нормативних актів, які встановлюють умови існування раціональних економічних відносин. Стан сучасної економіки в Україні зумовлений не тільки економічними та політичними помилками, надмірно активним у деяких галузях та неефективним втручанням держави. Але і юридичними причинами, серед яких недосконалість законодавства. ♦

Література:

1. Джунь В.В. *Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні*. Монографія. — К., 2006
2. Бірюков О.М. *Законодавство про банкрутство в контексті процесів гармонізації права України до європейських та світових стандартів. Тези виступу. III Щорічної практичної конференції АПУ* — К. 2006

ЦІКАВО ЗНАТИ

ЗАЙМАТИСЬ ЙОГОЮ ЦЕ СПРАВА НЕ ДЛЯ АМЕРИКАНЦІВ

Звісно, що робить фізичні вправи, що називаються йогою, може кожен бажаючий американець. Але, зареєструвати патенти або торгівельні марки, пов'язані з йогою, які з успіхом практикуються в фітнес-індустрії, скоріше всього не вдасться. Справа в тому, що офіційні органи Індії вимагають анулювати зареєстровані в США патенти і торгівельні марки, які пов'язані з йогою. Індійська влада вважає, що реєстрація таких патентів суперечить нормам міжнародного права. Неможна патентувати те, що тисячоріччями було загальним надбанням.

За матеріалами: http://www.uatm.com.ua/show_news.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ СТРУКТУР ШЛЯХОМ ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ З ПУБЛІЧНИХ ФОНДІВ КОШТІВ

Світлана Федчук,
*науковий співробітник Науково-дослідного інституту
фінансового права*

У сучасному світі інноваційна діяльність перетворилася на один із найважливіших факторів забезпечення ефективного економічного розвитку. У передових країнах світу інноваційні структури відіграють провідну роль у практичному запровадженні новітніх високих технологій, становлять організаційну основу здійснення інноваційної діяльності та є важливим інструментом розвитку національної та регіональної економік. Вони забезпечують поширення високих технологій від сфери фундаментальних розробок до виробництва та сприяють комерціалізації науки, розвитку "економіки знань" та зростанню конкурентоспроможності продукції на світовому ринку.

Актуальність дослідження підтримки діяльності інноваційних структур шляхом здійснення публічних видатків зумовлена задекларованим на державному рівні спрямуванням бюджетної та податкової політики України на побудову інноваційної моделі економіки та підвищення конкурентоспроможності на світовому рівні [6; 11; 13; 17].

Питання фінансової підтримки діяльності інноваційних структур досліджувалися у працях багатьох учених-економістів та державних

діячів, зокрема: А.С. Гальчинського, В.М. Геєця, А.К. Кінаха, О.А. Мазура, С.В. Онишко, В.П. Семиноженка. Цікавляться цим питанням учені-юристи — Ю.Є. Атаманова, О.П. Орлюк, С.Ф. Ревуцький, О.Д. Святоцький, О.Е. Сімсон.

Проте динаміка розвитку спеціального законодавства, яким регулюється діяльність інноваційних структур в Україні, а також бюджетного, податкового законодавства, зокрема, короткострокова перспектива прийняття Податкового кодексу України, вимагають проведення фінансово-правових досліджень у цій сфері. Тому метою цієї статті є дослідження зарубіжного та вітчизняного досвіду фінансової підтримки інноваційних структур з боку держави та місцевих органів самоврядування шляхом здійснення фінансування публічних видатків.

У західній та вітчизняній науковій літературі до основних інноваційних структур традиційно відносять: регіони науки, технополіси (наукогради), бізнес-інкубатори, інноваційні центри тощо [15, с. 201]. У Законі України "Про інноваційну діяльність" інноваційні структури узагальнені в одному визначенні: "інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, техно-

поліс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) — підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 % його загального обсягу продукції і (або) послуг" [5]. В інших вітчизняних нормативно-правових актах ідеться про перспективи створення таких інноваційних структур: технопарків, технополісів, технологічних інкубаторів, венчурних фірм та інших форм об'єднання зусиль науки, освіти, виробництва й фінансового капіталу [12], а також соціотехнополісів, технологічних та промислових парків, інноваційних бізнес-інкубаторів, інноваційних центрів [17]. Таким чином, у вітчизняних нормативно-правових актах передбачено створення різних типів інноваційних структур, але втілення таких державних завдань є можливим виключно за умови належного фінансового забезпечення.

Розглянемо зарубіжний досвід фінансової підтримки інноваційних структур шляхом здійснення видатків з публічних фондів коштів. При цьому особливу увагу необхідно приділити таким інноваційним структурам, як **технологічні парки** (технопарки). Адже у більшості розвинених країн світу вони є одними з основних елементів інфраструктури, що забезпечує функціонування інноваційної моделі національної економіки. Держава у цих країнах, розуміючи важливу роль технопарків, запроваджує для них особливу економічну політику, яка включає надання податкових та кредитних пільг, цільове фінансування окремих інноваційних розробок, державне замовлення на інноваційну продукцію тощо [10, с. 44-45].

Технологічні парки у розвинених країнах основну частину фінансування отримують із державних фондів коштів: у *Великобританії* вона становить 62 % загальних коштів на їхнє утримання, у *Німеччині* — 78 %, у *Франції* — 74 %, у *Нідерландах* — близько 70 %, у *Бельгії* — майже 100 % [18, с. 12]. У багатьох країнах зокрема, *Фінляндії*, *Франції* та *Японії*, технологічні парки, крім державної фінансової підтримки, отримують фінансування з місцевих бюджетів та спеціально створених публічних венчурних фондів коштів, про що йтиметься далі. Досліджуючи зарубіжний досвід стимулювання створення та діяльності технопарків, варто звернути увагу на *Південну Корею*. В останні десятиліття економіка цієї країни зазнала стрімкого зростання внаслідок заснування мережі інноваційних структур у сферах біотехнологій, інформації та зв'язку. Прикладами таких структур є Долина Даєдук, побудована за принципом американської Силіконової долини (відомий американський технопарк), та технопарк Поханг поблизу Сеулу. Показовим є також той факт, що у 2002 році частка державних видатків на інноваційну діяльність у Південній Кореї становила 4,3 % від бюджету країни [8].

Такі інноваційні структури, як **технополіси**, набули особливого поширення та визнання в *Японії*, яка в останні роки стала однією з країн-лідерів за показниками конкурентоспроможності та інноваційного розвитку. Технополіси визначають як міста, у яких зосереджено інноваційне виробництво. Дослідник даного феномена Ш. Тацуно наголошує на тому, що стратегія технополісів — це стратегія прориву у нові сфери

діяльності на основі розвитку мережі регіональних центрів вищого технологічного рівня, і, відповідно, стратегія інтелектуалізації всього японського господарства [16, с. 20].

Цікавим є приклад фінансування з публічних фондів коштів технополісу в японському місті Тояма. Місцева префектура виділяє 50 % коштів у загальному обсязі фінансування даної інноваційної структури, 30 % надходять із регіонального бюджету, 10 % становлять кошти, виділені урядом. Приватні кошти становлять лише 10 % від загального обсягу фінансування цього технополісу [18, с. 13]. Така підтримка з боку японських місцевих органів самоврядування передбачалася в межах проекту "Технополіс", метою якого було сприяння регіональному розвитку та впровадженню прикладних інноваційних розробок у виробництво. Іншим прикладом японського досвіду підтримки інноваційних структур з метою створення умов для фундаментальних досліджень та розвитку японської економіки в цілому є створення "наукового містечка" Цукуби, основна частина населення якого працює у науково-дослідних інститутах та університетах. Будівництво Цукуби як національного наукового центру фінансувалося центральним урядом Японії за рахунок бюджетних коштів [16, с. 147]. Таким чином, проаналізувавши японський досвід фінансування технополісів, можна зробити висновок, що ті структури, діяльність яких спрямована на впровадження прикладних досліджень та розвиток регіонів, фінансуються майже повністю з муніципальних фондів коштів, а структури, діяльність яких спрямована на здійснення фундаментальних до-

сліджень та сприяння розвитку економіки в цілому, фінансуються за рахунок державних фондів коштів.

Ще одним поширеним видом інноваційних структур, особливо у США, де їх налічується близько 160, є **бізнес-інкубатори**. Вони надають підприємствам-початківцям на пільгових умовах приміщення, засоби зв'язку, оргтехніку, необхідне устаткування. На сьогодні світова мережа бізнес-інкубаторів нараховує більше 2 000 установ, які майже у всіх країнах отримують підтримку держав щодо розвитку малих форм підприємництва у науково-технічній сфері. Так, наприклад, новий член ЄС — Литва для підтримки нових структур витратила через Каунаський бізнес-інкубатор близько тисячі доларів державних коштів на одне робоче місце. Але за кілька останніх років новостворені фірми сплатили понад мільйон доларів податків і вже повернули державні витрати майже наполовину [9, с. 5].

Європейську політику підтримки інноваційних структур в аспекті їхньої підтримки за рахунок публічних видатків доцільно розглянути на прикладі *Франції*. Необхідно зазначити, що ця держава, як і інші країни ЄС, активізувала стимулювання інноваційної діяльності на державному та муніципальному рівнях. В останні роки Франція серед країн ЄС за обсягами величини абсолютних витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки поступалася лише Великобританії (2,3 % від ВВП) та Німеччині (2,4 % від ВВП). Ці країни посідають провідні місця у світі після країн Скандинавії, США та Японії за показником фінансування інноваційної діяльності від ВВП, причому частка федерального бюджету у

ньому становить від 35 до 45 %. Звертаємо увагу на те, що ЄС виробив стратегію формування європейської інноваційної системи після досліджень, присвячених світовим тенденціям розвитку. У результаті цих досліджень у 2000 році на саміті ЄС у Лісабоні було визначено, що до 2010 року економіка ЄС має стати найбільш конкурентоспроможною та динамічною у світі. Для реалізації цієї мети передбачається збільшення витрат на інноваційну діяльність від 1,9 % ВВП до 3 % ВВП. Дві третини від загального обсягу цих витрат передбачається залучати із приватних фондів коштів, одну третину — із публічних фондів [20].

Повертаючись до досвіду Франції, необхідно звернути увагу на практику створення спеціальних публічних фондів коштів, які забезпечують фінансування як інноваційної діяльності в цілому, так і окремих інноваційних структур. Одним із таких фондів є Публічний фонд венчурного (англ. *venture* — ризиковане підприємство) капіталу (Public Risk Capital Fund), який здійснює фінансування венчурного підприємництва. Венчурним підприємництвом є діяльність, спрямована на впровадження інноваційних ризикових проєктів з метою отримання прибутків шляхом організації компаній, що займаються впровадженням нововведень. Джерелами формування Публічного фонду венчурного капіталу є:

- кошти державного бюджету (їхня частка у загальному фінансуванні у 2000 р. становила близько 31 млн. євро);
- кошти від приватизації (близько 91 млн. євро);
- кошти Європейського інвестиційного банку;

- кошти інших фінансових установ [19, с. 9].

Державне фінансування венчурних фондів поширено також у США та Ізраїлі. У США найбільш ефективні венчурні фонди за клопотанням Національного наукового фонду перші п'ять років можуть повністю або частково фінансуватись із федерального бюджету. В Ізраїлі в рамках державної програми діє державна інвестиційна компанія Yozma, яку можна визначити як "фонд фондів", так як її капітал було вкладено у десять новостворених інвестиційних фондів. При цьому інвестовані урядом 100 млн доларів забезпечили залучення у венчурну індустрію близько 150 млн приватних коштів, що стало основою багатомільярдних оборотів венчурного бізнесу Ізраїлю. До 2001 року в цій країні діяло вже більше 100 венчурних компаній на противагу 2 у 1990 році, а обсяг високотехнологічного експорту збільшився із 2,2 млрд доларів у 1991 році до 11 млрд у 2000 році в наслідок різкого зростання інноваційної активності [8].

У країнах ЄС поширена також практика державного замовлення інноваційної продукції (укладання державних контрактів). Ми відносимо державні закупівлі до публічних видатків на підставі того, що за їхньою допомогою здійснюється використання коштів публічних фондів. Позитивним зарубіжним досвідом у цій сфері є розробка типових форм, інструкцій та пояснювальних матеріалів, наявність простих і доступних процедур розв'язання конфліктів та спірних питань щодо умов державних контрактів на інноваційну продукцію, у тому числі у судовому порядку. У державних контрактах на замовлення інно-

ваційної продукції детально регламентовано питання порядку виконання робіт та надання звітності, а також права власності, використання і розповсюдження (комерціалізації) результатів, порядку здійснення платежів та складання кошторису витрат та звітності за їхнім виконанням [3].

У Російській Федерації на державному рівні розвиток інноваційних структур підтримується головним чином у двох напрямках: шляхом формування різноманітних фінансових механізмів — фондів, у тому числі венчурних і позабюджетних (Федеральний фонд сприяння розвитку малих форм підприємств у науково-технологічній сфері, Федеральний фонд виробничих інновацій, Російський фонд технологічного розвитку із фінансуванням проектів на поворотній основі), а також шляхом співфінансування створення інноваційних структур, таких як: **технопарки, інноваційні технологічні центри, інкубатори**. Планується також формування декількох особливих **економічних (техніко-впроваджувальних) зон**. Російським варіантом технополісів є мережа **наукоградів**, які активно розвиваються. Наукоградом, відповідно до Федерального закону "Про статус наукограду Російської Федерації" від 07.04.1999 р. № 70-ФЗ, є муніципальне утворення із науково-виробничим комплексом, що утворює місто. Відповідно до ст. 8 зазначеного Закону надання муніципальному утворенню статусу наукограду є підставою для розробки та затвердження у встановленому порядку федеральної цільової програми розвитку наукограду.

Отже, узагальнюючи світовий досвід, можна констатувати, що

фінансова підтримка інноваційних структур шляхом здійснення публічних видатків здійснюється за допомогою **прямих та непрямих методів**.

Прямими методами є:

- безвідплатне фінансування інноваційних структур, яке здійснюється із державних та муніципальних фондів коштів (гранти, субсидії);
- безвідплатне та відплатне фінансування інноваційних структур, джерелом якого є спеціально створені для даної мети венчурні публічні фонди коштів;
- відплатне фінансування інноваційних структур з публічних фондів коштів шляхом надання кредитів;
- фінансування інноваційних структур шляхом укладання з ними державних контрактів на виконання інноваційних проектів;

До непрямих методів ми відносимо:

- фіскальне стимулювання недержавних інноваційних структур шляхом надання податкових та амортизаційних пільг;
- здійснення видатків з публічних фондів коштів з метою створення сприятливого середовища для функціонування інноваційних структур (забезпечення консультативних послуг, трансферу технологій тощо).

Український досвід підтримки інноваційних структур, шляхом здійснення публічних видатків, кардинально відрізняється від світової практики. Створені в Україні бізнес-інкубатори фінансуються за рахунок коштів міжнародних фондів, програм, грантів та приватного фінансування. Фахівці зазначають, що діяльність бізнес-інкубаторів ус-

кладнюється тим, що українським законодавством до цього часу чітко не визначений юридичний статус подібних структур, не передбачено жодної пільги в оподаткуванні та кредитуванні тих фірм, що входять до їхнього складу [1, с. 197].

Єдиними на сьогодні реально діючими інноваційними структурами в Україні є технопарки. У межах виконання проектів технопарками з 2000 по 2006 рік обсяг реалізованої інноваційної продукції становив 8,42 млрд грн, причому у 2006 році він дорівнював 2,28 млрд грн. У період за 2000-2006 роки на зовнішньому ринку технопарками було реалізовано інноваційної продукції на 1,31 млрд грн. За даними Міністерства освіти і науки України за перше півріччя 2006 року, показник суми одержаних технопарками коштів Державного бюджету разом із державними капітальними вкладеннями становив 0 грн. А за весь період з 2000 по 2006 рік одержані кошти з Державного бюджету на виконання інвестиційних та інноваційних проектів становили 4,6 млн грн. За перше півріччя 2006 року сума податкових пільг, наданих технологічним паркам дорівнювала близько 35 млн грн, а сума перерахованих платежів до бюджетів та державних цільових фондів — близько 230 млн грн. За час своєї діяльності з 2000 по 2006 рік цими інноваційними структурами було перераховано до Державного бюджету України та державних цільових фондів понад 630,59 млн грн [2].

У Законі України "Про Державний бюджет на 2007 рік" уперше за всі роки передбачено здійснення видатків на кредитування проектів технологічних парків обсягом 144,5 млн грн за кодом функціональної

класифікації видатків та кредитування державного бюджету 0442, яка має назву "Фінансова підтримка інноваційних та інвестиційних проектів, у першу чергу з впровадження передових технологій, що реалізуються в галузях промисловості, у тому числі технологічними парками, через механізм здешевлення кредитів". А також вперше передбачено видатки обсягом 50 млн грн за кодом 0133 "Утримання регіональних центрів інноваційного розвитку та впровадження регіональних і галузевих інноваційних програм". Залишається лише сподіватися на те, що ці кошти, нарешті, будуть ефективно витрачені на підтримку інноваційних структур.

Не можна оминати увагою новелу у бюджетному законодавстві - схвалення, відповідно до ст. 32 Закону "Про Кабінет Міністрів України" Декларацій цілей та завдань бюджету на 2008 рік (Бюджетної декларації) [13]. У цьому нормативному акті приділяється значна увага розвитку економіки на основі інноваційної діяльності, зокрема шляхом розроблення Державної програми інноваційної інфраструктури. Розробка цієї програми відкриє нові перспективи у сфері підтримки інноваційної діяльності. Але поки що, незважаючи на те, що у 2007 році нарешті відбулись позитивні зрушення в бюджетному законодавстві щодо підтримки інноваційних структур, на тлі світових тенденцій у даній сфері, в Україні, звичайно, проблем залишається багато.

До таких проблем необхідно віднести недостатнє застосування як прямих, так і непрямих методів фінансової підтримки інноваційних структур із публічних фондів коштів. Так, незважаючи на положення

ст. 6 Закону України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", у Державному бюджеті на 2007 р. у черговий раз відсутня окрема бюджетна програма державного замовлення інноваційної продукції для забезпечення фінансової підтримки суб'єктів інноваційної діяльності.

На відміну від розвинених країн, в Україні майже не використовується такий дієвий та визнаний метод, як часткова участь держави у прямому фінансуванні проектів технологічних парків, адже, як вже було зазначено, за весь час функціонування технологічних парків (7 років!) сума загального прямого державного фінансування становить усього 4,6 млн грн. Причому кожного року бюджетна політика фінансування проектів технопарків є непередбачуваною і непослідовною. Фінансова підтримка створення та діяльності технологічних парків із місцевих бюджетів в Україні також не застосовується, незважаючи на те, що вони мають потужний потенціал регіонального розвитку.

Незадіяним в Україні залишається також світовий досвід створення публічних фондів коштів для підтримки проектів інноваційних структур та інноваційної діяльності в цілому. На сьогодні публічні фонди коштів, на зразок французького Публічного фонду венчурного капіталу або російських фондів, навіть не визначені законодавчо. У далекому минулому діяльність Державного інноваційного фонду, незважаючи на неодноразові декларативні заклики до його відновлення. Українська державна інноваційна компанія, яку було визнано правонаступницею Державного інноваційного фонду, була дискредитована діями її керів-

ників, які неефективно та з порушенням чинного законодавства витратили 32 млн грн бюджетних коштів на створення Українського банку реконструкції та розвитку. Наслідком цього став висновок у 2005 р. Колегії Рахункової палати, у якому зазначено, що реалізація цього проекту у такий спосіб дискредитує необхідність у всілякій підтримці інноваційно-інвестиційного напрямку економічного розвитку країни [14]. Використання непрямих методів підтримки інноваційних структур, одним з яких є надання податкових пільг, не менш проблемне. Теоретично значення податкового стимулювання інноваційних структур визначено у ст. 3 Закону України "Про систему оподаткування", де першим принципом побудови системи оподаткування визначено "стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, виходу вітчизняного товаровиробника на світовий ринок високотехнологічної продукції" [6]. Проте на практиці "стимулювання" звелось до запровадження спеціального режиму оподаткування технологічних парків у Законі України "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків "Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка", "Інститут електрозварювання імені Є.О. Патона", "Інститут монокристалів", який згодом було викладено у редакції: Закон України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" [7]. Необхідно також зазначити, що ще одна спроба податкового стимулювання діяльності інноваційних структур була задекларована у Законі України "Про інноваційну діяльність". Ним

передбачалося надання податкової пільги зі сплати земельного податку у розмірі 50 % від діючої ставки та прискорена амортизація основних фондів. Реально даними пільгами могли скористатися до 2003 року лише перші технопарки та їхні учасники. Починаючи з 2003 року, дія відповідних норм вказаного Закону зупинялася законами про державний бюджет, а у 2005 році стаття 21, якою передбачалися податкові пільги для інноваційних структур, була вилучена із вказаного Закону.

Щодо податкових пільг технологічних парків їхніх учасників та спільних підприємств, які були встановлені Законом України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків", то після запеклих дискусій Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет на 2005 рік" та деяких інших законодавчих актів України", дані податкові пільги було скасовано, а статті якими передбачалося їхнє надання також вилучено [4].

Більше року технологічні парки в Україні функціонували у "безпільговому режимі" та без прямої фінансової підтримки з боку держави. Протягом цього року в численних публікаціях науковців і державних діячів критикувалося таке становище та лунали заклики до перегляду позиції держави. Зрештою, з метою відновлення повноцінної роботи технологічних парків в Україні Верховною Радою 12 січня 2006 року було прийнято нову редакцію Закону України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків", у якому було частково відновлено податкові та митні пільги для технологічних парків, їхніх

учасників і спільних підприємств. Проте дана редакція Закону містить багато новацій, які заслуговують на більш детальний розгляд. По-перше, викликає цікавість формулювання знову повернутих технологічним паркам податкових пільг. У вказаній редакції Закону "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" вони визначені як "цільові субсидії технологічних парків" у вигляді:

- звільнення від сплати ввізного мита;
- податкового векселя на суми податкового зобов'язання з податку на додану вартість;
- суми податку на прибуток.

Таке формулювання пояснюється намаганнями розробників законопроекту уникнути визначення "особливості оподаткування". Наявність останнього у попередніх редакціях законопроекту призвела до того, що Президент України тричі накладав на нього вето. Звертаємо увагу на те, що такий підхід є новим не лише для спеціального інноваційного законодавства, але і потребує наукового аналізу з позиції норм фінансового права. У даному дослідженні зазначимо лише, що визначення "цільові субсидії технологічних парків" ми відносимо до непрямих методів фінансової підтримки інноваційної діяльності. Особливого значення зміст категорії "цільові субсидії технологічних парків", його співвідношення з бюджетним та податковим законодавством набуває у контексті того, що вона міститься також у проекті Податкового кодексу України, який оприлюднено у засобах масової інформації, зокрема, на офіційних сайтах Міністерства фінансів та Державної податкової адміністрації з метою суспільного обговорення.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що політика бюджетної та податкової підтримки інноваційних структур, яка виправдала себе у високорозвинених країнах в Україні, на жаль, є недостатньою, і головне – непослідовною. Залишається тільки сподіватися, що у 2007 та наступних роках нарешті будуть профінансовані задекларовані публічні видатки у цій сфері. Щодо надання податкових пільг, то, на нашу думку, вони мають поширюватися не лише на технологічні парки, а й на інші інноваційні структури. Вважаємо, що надання податкових пільг інноваційним структурам, а також прямому фінансуванню з публічних фондів коштів повинна передувати експертиза їхньої бюджетної ефек-

тивності [10 с. 140-146]. При визначенні бюджетної ефективності інноваційного проекту необхідно враховувати вплив результатів реалізації проекту на видатки та доходи бюджетів. Основним показником бюджетної ефективності має бути бюджетний ефект, тобто перевищення прибутків відповідного бюджету над видатками, пов'язаними зі здійсненням даного проекту. Вжиття такого заходу дозволить мінімізувати нецільове й неефективне використання коштів інноваційними структурами та попередити зловживання податковими пільгами. ◆

Література:

1. Геєць В.М., Семиноженко В.П. *Інноваційні перспективи України* — Х.: Константа, 2006. — 272 с.
2. *Діяльність технологічних парків в Україні* // Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України: www.mon.gov.ua/science/innovation/topic/d_tprk.
3. *Европейское сообщество: научно-технические программы и техническая помощь России*. — Центр по сотрудничеству с ЕС, 1992.
4. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет на 2005 рік" та деяких інших законодавчих актів України" від 25.03.2005 р. // Офіційний вісник України. — 2005. — № 13. — Ст. — 662.
5. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 36. — Ст. 266.
6. Закон України "Про систему оподаткування" від 25.06.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 39. — Ст. 510.
7. Закон України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" від 16.07.1999 р. // Офіційний вісник України. — 1999. — № 32. — Ст. 1660.
8. Иванов А. *Как они стимулируют?* // Коммерсант. — 16 ноября 2005 г.
9. Мірошніченко О. *Мирний десант до Литви* // Урядовий кур'єр. — № 123. — 7 липня 2005 р.

10. Онишко С.В., Доценко Ю.П., Єгоров С.О., Черненко Ю.М., Федчук С.І., Білецька Г.М., Мажорова С.В. *Інноваційна модель економіки: правові та методологічні засади проведення експертизи інноваційних проектів* За заг. ред. к.ф.м.н. Доценка Ю.П.: Монографія. — К.: "МП Леся", 2006. — 196 с.
11. Постанова Верховної Ради України "Про основні напрями бюджетної політики на 2007 рік" від 27.07.2006 р. № 42-V // *Голос України*. — 2006. — № 141.
12. Постанова Верховної Ради України "Про програму діяльності Кабінету Міністрів України "Назустріч людям" від 04.02.2005 р. // *Урядовий кур'єр*. — 2005. — № 25.
13. Постанова Кабінету Міністрів України "Про схвалення Декларації цілей та завдань бюджету на 2008 рік (Бюджетної декларації)" від 01.03. 2007 р. № 316 // *Офіційний вісник України*. — 2007. — № 16. — Ст. 602.
14. Прес-служба Рахункової палати України. Державні інвестиції на ... особисте збагачення // *Офіційний сайт Рахункової палати України: www.as-rada.gov.ua/achamber/control*.
15. Сімсон О.Е. *Інноваційне і креативне право: Право знань і творчості: Монографія*. — К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2006. — 264 с.
16. Тацуно Ш. *Стратегія — технополисы: Пер. с англ.* — М.: Прогресс, 1989. — 334 с.
17. Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 року "Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України" від 11.07.2006 р. № 606/2006 // *Офіційний вісник України*. — 2006. — № 28. — Ст. 2005.
18. Юревич А.В., Цапенко И.П. *Наука и бизнес // Наука и общество*. — 2000. № 3. — С. 7—23.
19. *Як підтримувати інноваційну діяльність? Досвід країн Європейського Союзу. Програма Tacis Європейського Союзу Українсько-європейський консультативний центр (UEPLAC): Пер. з англ. Л. Козіна*. — К.: Група економічного законодавства, 2001. — 14 с.
20. *Lisbon Agenda. Towards a Europe of Innovation and Knowledge*. — European Council in Lisbon, 2000.

П О С Т А Н О В А
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Про Рекомендації парламентських слухань "Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування"

Верховна Рада України п о с т а н о в л я є:

1. Схвалити Рекомендації парламентських слухань: "Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування" (додаються).
2. Кабінету Міністрів України до 1 січня 2008 року проінформувати Верховну Раду України про стан виконання Рекомендацій за підсумками парламентських слухань "Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування".
3. Контроль за виконанням цієї Постанови покласти на Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти.

Голова Верховної Ради України

О.МОРОЗ

м. Київ
27 червня 2007 року
N 1243-V

СХВАЛЕНО
Постановою Верховної Ради України
від 27 червня 2007 року N 1243-V

РЕКОМЕНДАЦІЇ
парламентських слухань "Захист прав інтелектуальної
власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та
правозастосування"

Учасники парламентських слухань "Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування" (далі — учасники парламентських слухань), які відбулися 21 березня 2007 року, відмічають, що ці слухання привернули велику увагу громадсь-

кості, наукових і освітянських установ, органів державної влади, правоохоронних, судових органів та органів місцевого самоврядування, творчих спілок, інших професійних і громадських об'єднань, а також відповідних міжнародних організацій, предметом діяльності яких є забезпечення захисту прав інтелектуальної власності.

Сьогодні в Україні система правової охорони інтелектуальної власності перебуває у стадії завершення формування. У 1990-х роках були закладені основи національної системи регулювання цієї надзвичайно важливої сфери. Водночас виявилися серйозні проблеми та недоліки її функціонування, що істотно позначилося на розвитку національного науково-технологічного і творчого потенціалу, стримувало становлення нової інноваційної моделі розвитку країни, ускладнювало відносини України з провідними державами світу. Зрозуміло, що без ефективного та невідкладного вирішення цих проблем перспективи соціально-економічного розвитку України, її національної безпеки, входження у світове співтовариство як інтелектуально та економічно розвинутої держави можуть бути поставлені під сумнів.

Нагальна необхідність ефективної правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності для України зумовлюється обраною нею стратегією побудови цивілізованих ринкових відносин, забезпечення соціальної орієнтації економіки та інноваційного соціально-економічного розвитку, що має спиратися насамперед на активізацію власного інтелектуального потенціалу.

В Україні створено сучасну законодавчу базу щодо захисту прав інтелектуальної власності, яка узгоджується із загальновизнаними на міжнародному рівні підходами до забезпечення такого захисту, зокрема з вимогами Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (981_018) (далі — Угода ТРІПС) Світової організації торгівлі (СОТ). У рамках міжнародних вимог забезпечується реалізація основних положень законодавства України у зазначеній сфері.

Правовідносини у сфері інтелектуальної власності регулюються окремими положеннями Конституції України (254к/96-ВР), Цивільного кодексу України (435-15) (передусім нормами його книги четвертої "Право інтелектуальної власності"), Кримінального (2341-14), Митного кодексів України (92-15), Кодексу України про адміністративні правопорушення (80731-10, 80732-10) та ряду процесуальних кодексів, нормами 10 спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, близько 100 підзаконних актів.

Україна є учасницею 18 багатосторонніх міжнародних договорів у цій сфері, які також є частиною національного законодавства.

Основний напрям взаємодії України з Європейським Союзом (ЄС) зосереджений на виконанні Угоди про партнерство та співробітництво (УПС) між

Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (998_012) від 14 червня 1994 року (чинна з 1 березня 1998 року), яка визначила зобов'язання України (стаття 50 (998_012) та додаток III) (998_012) до 1 березня 2003 року забезпечити "рівень захисту, аналогічний існуючому у Співтоваристві, включаючи ефективні засоби забезпечення дотримання тих прав". Проте гармонізація українського законодавства з нормативно-правовими актами ЄС у сфері інтелектуальної власності (у тій частині, в якій вони не дублюють чинні глобальні правила в цій сфері) потребуватиме значно тривалішого періоду та має здійснюватися на основі спеціальних заходів, передбачених Програмою інтеграції України до Європейського Союзу (n0001100-00).

Угоди з країнами СНД, укладені Україною останнім часом, зокрема про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих торговельних знаків і географічних зазначень та про співробітництво щодо припинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності, також підписано згідно з вимогами міжнародних конвенцій і договорів, зокрема Угоди ТРІПС (981_018), що сприяє вступу її учасників до СОТ.

Оцінюючи процес входження України до регіональних структур, що забезпечують правову охорону інтелектуальної власності, можна зробити висновки стосовно наявності у ньому як позитивних зрушень, так і низки невирішених проблем.

Важливе значення забезпечення правової охорони інтелектуальної власності для розвитку України зумовлено винятковою роллю інтелектуального капіталу в становленні світової економіки XXI століття, яка базується на знаннях. Це передусім визначено обраною Україною стратегією інноваційного розвитку економіки, що має спиратися насамперед на вітчизняний інтелектуальний капітал.

Вирішення проблем правової охорони інтелектуальної власності в сучасному світі відбувається в умовах, коли в основному вже сформувалася глобальна система регулювання охорони та захисту прав інтелектуальної власності з центральним місцем у ній Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) та Світової організації торгівлі. Базові характеристики цієї глобальної системи мають бути враховані будь-якою країною світу, що намагається реалізувати інноваційну модель розвитку економіки.

Україна протягом останніх років значно активізувала процес свого входження до світових структур, що регулюють процеси створення, набуття прав та використання інтелектуальної власності, і вже є учасницею більшості багатосторонніх міжнародних конвенцій і договорів у цій сфері. Проте її участь у зазначеній глобальній системі все ще є недостатньою. Головною проблемою є забезпечення членства в СОТ.

Зважаючи на пріоритет інтеграції України в європейські структури, важливе значення для ефективної охорони прав інтелектуальної власності набуває процес входження України до регіональних європейських структур, що забезпечує регулювання відносин у цій сфері.

Важливу стимулюючу роль у вдосконаленні української системи правової охорони інтелектуальної власності відіграють двосторонні договірно-правові відносини України з іншими державами, що передусім включають укладення двосторонніх угод щодо взаємного забезпечення такої правової охорони.

Організаційна структура системи правової охорони і захисту прав інтелектуальної власності

Протягом останніх років в Україні сформовано організаційну структуру органів, які прямо чи опосередковано забезпечують діяльність у сфері правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

У Верховній Раді України у складі її Комітету з питань науки і освіти діє підкомітет з питань інтелектуальної власності.

У судовій владі, представленій судами загальної юрисдикції та спеціалізованими судами, запроваджено спеціалізацію суддів у сфері інтелектуальної власності. Так, у 2000 році сформовано Судову палату Вищого господарського суду України з розгляду справ у господарських спорах, пов'язаних із захистом права на об'єкти інтелектуальної власності, а також відповідні колегії у складі місцевих та апеляційних господарських судів. Окремі судді господарських судів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя спеціалізуються на розгляді спорів щодо зазначених прав.

Структура органів виконавчої влади охоплює такі установи:

У складі Міністерства освіти і науки України у квітні 2000 року створений Державний департамент інтелектуальної власності (далі — Департамент). Його основними функціями є участь у забезпеченні реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності, прогнозування та визначення перспектив і напрямів розвитку в цій сфері, розроблення нормативно-правової бази функціонування державної системи охорони прав інтелектуальної власності та її організаційне забезпечення.

До сфери управління Департаменту входять державні підприємства "Український інститут промислової власності", "Українське агентство з авторських та суміжних прав", "Інтелзахист", Інститут інтелектуальної власності і права.

При Департаменті створено консультативну раду з представників усіх творчих спілок України та відомих творчих діячів України. Діє Апеляційна палата для розгляду в адміністративному порядку заперечень проти рішень за заявками на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем і зазначення походження товарів. З 2005 року у його складі діє Громадська колегія.

Інші органи виконавчої влади України забезпечують виконання таких функцій із захисту прав інтелектуальної власності:

Міністерство юстиції України — бере участь у розробленні законодавчих актів з питань інтелектуальної власності, координує законотворчу діяльність у цій сфері та інших галузях законодавства і відповідає за адаптацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

Міністерство внутрішніх справ України (МВС) — здійснює заходи з попередження та викриття злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, бере участь у створенні та вдосконаленні законодавчої бази, необхідної для протидії цим порушенням. Особливу увагу МВС приділяє попередженню та виявленню фактів тиражування і розповсюдження контрафактної музичної та аудіовізуальної продукції, неліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення, а також фактів виробництва та розповсюдження продукції з фальсифікованими товарними знаками відомих вітчизняних і зарубіжних товаровиробників. У 2001 році у структурі Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС утворено як у центральному апараті, так і на регіональному рівні підрозділи по боротьбі з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності;

Служба безпеки України (СБУ) — бере участь у розробленні та здійсненні заходів із забезпечення захисту державної таємниці України; у порядку, визначеному законодавством, сприяє підприємствам, установам, організаціям, підприємцям у збереженні їхньої комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України, відповідно до указів Президента України має створити спеціальні підрозділи із запобігання правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, несе відповідальність за державну політику щодо голографічного захисту товарів і документів, здійснює державний контроль і координацію діяльності у цій сфері;

Державна митна служба України — забезпечує контроль за переміщенням через митний кордон України товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, реєстрацію таких товарів, а також здійснення комплексу передбачених законодавством заходів щодо недопущення переміщення через митний кордон України товарів, виготовлених з порушенням прав інтелектуальної власності;

Державна податкова адміністрація України — здійснює контроль за тривалістю нарахування і сплати податків у разі ввезення та виробництва (збирання) аудіо- та відеопродукції на території України. На підставі положень законодавства здійснює заходи з вилучення та знищення примірників контрафактної продукції, що сприяє забезпеченню захисту прав інтелектуальної власності, зокрема авторських і суміжних прав на аудіо- та відеопродукцію. Особливу увагу приділяє виявленню та знешкодженню підпільного виробництва такої продукції;

Антимонопольний комітет України — є державним органом із спеціальним статусом, що забезпечує захист інтересів суб'єктів підприємництва від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів права інтелектуальної власності;

Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики — здійснює державний контроль за дотриманням вимог законодавства України щодо захисту прав споживачів і про рекламу.

Освітні та наукові заклади, що спеціалізуються у сфері інтелектуальної власності

В Україні 16 вищих навчальних закладів здійснюють підготовку фахівців (спеціалістів та магістрів) з питань інтелектуальної власності.

На дослідженні проблем практичного і теоретичного характеру у сфері інтелектуальної власності спеціалізуються Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Академії правових наук України, Центр інтелектуальної власності та передачі технологій Національної академії наук України, Міжнародний центр правових проблем інтелектуальної власності при Інституті держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України.

Система державних і недержавних органів у сфері інтелектуальної власності перебуває у завершальній фазі свого становлення та вже сьогодні здатна виконувати основні функції правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності. Зокрема, спільна діяльність правоохоронних органів, митних органів, органів державної виконавчої влади, які в межах своєї компетенції вирішують питання, що стосуються забезпечення захисту прав інтелектуальної власності та контролю за дотриманням норм законодавства в цій сфері, свідчить про досягнення позитивних результатів.

Так, у рамках виконання відповідної програми скоординованих дій правоохоронних і контролюючих органів по боротьбі з незаконним виробництвом, розповсюдженням і реалізацією аудіо- та відеопродукції, компакт-дисків та інших об'єктів права інтелектуальної власності, з метою уніфікації операцій контролю за дотриманням вимог законодавства у сфері

інтелектуальної власності, за матеріалами СБУ стосовно порушення авторського права і суміжних прав слідчими органами МВС порушено 66 кримінальних справ.

За результатами спільних з Державним департаментом інтелектуальної власності дій конфісковано за рішенням суду у правопорушників та знищено контрафактної продукції у кількості 168 тис. примірників на загальну суму 4,2 млн гривень, стягнуто штрафів на суму 219 тис. гривень, складено 31 протокол про вчинення адміністративних правопорушень за нормами статті 164-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (80731-10).

За ініціативою СБУ у 2001 році затверджено положення про порядок голографічного захисту товарів. У 2006 році СБУ видано 26 ліцензій на право провадження господарської діяльності з голографічного захисту (у 2005 році — 133 таких ліцензій), проведено 192 перевірки, анульовано 22 ліцензії.

Протягом 2006 року органами Антимонопольного комітету України опрацьовано близько 150 заяв суб'єктів господарювання про прояви недобросовісної конкуренції, пов'язаної з порушенням прав інтелектуальної власності. За результатами розгляду заяв припинено 42 порушення зазначених прав (у 2005 році їх було припинено лише 29).

З метою забезпечення прав інтелектуальної власності на митному кордоні України до розділу X Митного кодексу України (92-15) та статті 345 (92-15) внесено суттєві зміни, що стосуються, зокрема, надання митним органам права призупиняти митне оформлення товару за власною ініціативою у разі переміщення через митний кордон України товару, щодо якого не подано заяву про забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, але є достатні підстави вважати, що під час його переміщення їх може бути порушено.

Протягом 2001-2007 років до митного реєстру товарів, що містять зазначені об'єкти, який ведеться Державною митною службою України, внесено 306 товарів (з них у 2006 році — 116 товарів, зокрема ліки та вироби медичного призначення, гігієнічні та косметичні вироби, алкогольні напої та тютюнові вироби, друкована продукція, устаткування і обладнання тощо). Прийнято 32 рішення про призупинення митного оформлення товарів, стосовно яких виникали підозри у порушенні прав інтелектуальної власності.

У результаті спільних дій працівниками МВС та державними інспекторами з питань інтелектуальної власності щодо запобігання порушенню прав інтелектуальної власності на регіональному рівні протягом 2006 року складено та направлено до суду 5,3 тис. протоколів про адміністративні правопорушення (в основному за статтями 51-2, 164-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення) (80731-10), надано більше ніж 90 приписів про усунення виявлених недоліків у роботі суб'єктів господарювання,

пов'язаної з дотриманням прав інтелектуальної власності (у 2005 році — 70). Підrozділами МВС України у 2006 році виявлено 812 злочинів (у 2005 році — 483), що стосуються порушення зазначених прав, зокрема 271 злочин за фактами порушення авторського права і суміжних прав (згідно із статтею 176 Кримінального кодексу України) (2341-14), 471 — за фактами незаконного обігу дисків для лазерних систем зчитування (відповідно до статті 203-1 Кримінального кодексу України) (2341-14), 51 — за фактами незаконного використання знаків для товарів і послуг (згідно із статтею 229 Кримінального кодексу України) (2341-14), закінчено розслідування та направлено до суду 462 кримінальні справи з обвинувальними висновками (у 2005 році — лише 138 таких справ).

Державною податковою адміністрацією України у 2006 році проведено перевірки 2,6 тис. суб'єктів підприємництва, що здійснюють підприємницьку діяльність у сфері інтелектуальної власності, за результатами яких виявлено 1,2 тис. порушень вимог законодавства. З незаконного обігу вилучено контрафактної продукції на суму 8,6 млн гривень. Стосовно посадових осіб таких суб'єктів порушено 18 кримінальних справ, до адміністративної відповідальності притягнуто 700 осіб. За результатами проведених перевірок припинено діяльність 92 підпільних цехів, що виготовляли контрафактну продукцію, зокрема 48 цехів з виробництва аудіо- та відеопродукції, 44 цехи з виробництва фальсифікованої продукції з незаконним використанням знаків для товарів і послуг.

Протягом 2006 року до судів першої інстанції в регіонах України надійшло 559 справ про порушення прав інтелектуальної власності (за статтею 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення) (80731-10), що на 74 відсотки більше порівняно з 2005 роком. Серед областей, у яких налічується найбільша кількість таких справ, — Харківська (90), Запорізька (43) та Львівська (35).

Накладено штрафів за порушення зазначених прав у 2006 році на загальну суму майже 72 тис. гривень, що на 19,2 відсотка більше, ніж у 2005 році. Добровільно сплачено штрафів на суму понад 13 тис. гривень, що становить 18,4 відсотка загальної суми накладених штрафів.

За статтею 164-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (80731-10) (незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних) у 2006 році до місцевих загальних судів подано 4588 справ, що в 1,3 раза більше, ніж у 2005 році. Найбільше справ подано до місцевих загальних судів м. Києва (31,7 відсотка загальної кількості справ).

За фактом порушення законодавства, що регулює виробництво, експорт, імпорту дисків для лазерних систем зчитування і матриць, а також експорт,

імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва (згідно із статтею 164-13 Кодексу України про адміністративні правопорушення) (80731-10) у 2006 році лише одну справу направлено до суду (у Донецькій області), яку повернуто для належного оформлення.

За статтею 176 Кримінального кодексу України (2341-14) у 2006 році засуджено 39 осіб (вироки щодо них набрали законної сили), що майже на 50 відсотків більше, ніж у 2005 році. Найбільшу кількість таких осіб (12) засуджено судами Івано-Франківської області. За статтею 203-1 Кримінального кодексу України (2341-14) засуджено 71 особу (вироки щодо них набрали законної сили), тоді як у 2005 році не було жодного засудженого за цією статтею. За статтею 229 Кримінального кодексу України (2341-14) у 2006 році засуджено 5 осіб (у 2005 році — 6 осіб).

Протягом 2006 року місцевими загальними судами розглянуто 234 цивільні справи про порушення прав інтелектуальної власності, зокрема 139 справ з питань авторського права і суміжних прав, 54 справи (майже половину розглянуто районними судами м. Києва) про порушення прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки. Районними судами м. Києва розглянуто 92 справи, або майже кожну четверту із справ, розглянутих усіма місцевими загальними судами.

Протягом останніх п'яти років кількість розглянутих цивільних справ про авторське право місцевими загальними судами збільшилася з 99 (2002 рік) до 134 (2006 рік). Задовольняється приблизно 25-40 відсотків позовних вимог (2002 рік — 35 відсотків, 2003 — 25, 2004 — 41, 2005 — 36, 2006 рік — 29 відсотків).

Протягом 2004-2006 років до місцевих господарських судів України надійшла 701 позовна заява зі спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності та розпорядженням майновими правами на об'єкти цієї власності. За цей період закінчено провадження 350 справ, при цьому задоволено повністю або частково позовні вимоги у 114 справах.

Найбільше справ у спорах, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, розглянуто господарським судом м. Києва. Значну кількість таких спорів вирішено господарськими судами Харківської (23), Одеської (21) та Дніпропетровської (19) областей і м. Севастополя (19).

Водночас ефективність діяльності системи правової охорони і захисту прав інтелектуальної власності значною мірою залежатиме від розвитку тих її компонентів, які, з одного боку, пов'язані з якісним збільшенням потужності та технічного оснащення інфраструктури захисту прав інтелектуальної власності, а з другого — з розвитком недержавних установ регулювання діяльності у цій сфері. Саме такі установи мають відігравати значно ваго-

мішу роль у вирішенні ключових питань у цій сфері, як це відбувається у розвинутих країнах з ринковою економікою.

Перспективи розвитку та якісного вдосконалення системи охорони прав інтелектуальної власності в Україні визначено Указом Президента України від 27 квітня 2001 року N 285/2001 (285/2001) "Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні", Програмою розвитку державної системи охорони прав інтелектуальної власності в Україні, планами підготовки законодавчих актів у Верховній Раді України, затвердженими програмами та планами робіт з адаптації законодавства до норм права Європейського Союзу відповідно до Програми інтеграції України до ЄС (n0001100-00). Окреслені заходи в цілому відзначаються системним стратегічним підходом і наближують Україну до стандартів, визначених конвенціями Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Угодою ТРІПС (981_018) та нормами ЄС. Водночас нормативно-правові акти, до яких необхідно адаптуватися Україні в контексті її входження до ЄС, бажано розширити за рахунок положень європейського законодавства, які регулюють новітні галузі прав інтелектуальної власності, що стосуються нових комунікацій та мережі Інтернет.

Пріоритети, визначені Програмою інтеграції України до ЄС (n0001100-00), на жаль, не підкріплені відповідними механізмами забезпечення їх виконання.

Недостатнє забезпечення правової охорони промислової власності в Україні було одним із чинників зменшення чисельності винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій. Порівняно з 1991 роком кількість винахідників і раціоналізаторів скоротилася більше ніж у 20 разів; промислові підприємства використовують майже у 8 разів менше винаходів. Усе це свідчить про нестабільність забезпечення сприятливих умов для винахідницької діяльності в Україні і недостатній рівень нинішньої системи створення генерації та використання винаходів. Таке становище пояснюється, головним чином, погіршенням матеріально-технічного і фінансового забезпечення діяльності у сферах науки і техніки.

В умовах сучасної технологічної революції з'явилися принципово нові можливості відтворення об'єктів, захищених правом інтелектуальної власності. Це призводить до істотної диференціації структури системи захисту прав інтелектуальної власності та ускладнення самих механізмів такого захисту.

Особливого значення набуває забезпечення захисту прав на нові складові технології, до яких належать комп'ютерні програми, біотехнології, інтегральні мікросхеми, репрографія (включаючи аудіо- та відеозаписи), поширення сигналів через нову техніку зв'язку (супутники, кабель), цифрові системи розповсюдження. Частково ці проблеми вже врегульовані відповідними договорами ВОІВ та положеннями Угоди ТРІПС (981_018).

Водночас виник надзвичайно складний комплекс проблем, пов'язаний з інформаційними потоками, комерційною та іншою діяльністю в мережі Інтернет і необхідністю пристосування структур у сфері захисту прав інтелектуальної власності до діяльності з використанням новітніх інформаційних технологій. Цей комплекс виходить далеко за межі прийнятих ВОІВ у 1996 році Інтернет-договорів, до яких Україна приєдналась у 2001 році.

Безумовно, Україна повинна враховувати у своїй законотворчій та правозастосовній практиці щодо забезпечення захисту прав інтелектуальної власності такі новітні технологічні виклики.

Недоліки законодавчої бази охорони та захисту інтелектуальної власності в Україні

Незважаючи на помітний прогрес, досягнутий останніми роками у сфері законодавчого забезпечення правової охорони інтелектуальної власності, на думку міжнародних експертів, її недосконалість все ще є одним з чинників, який перешкоджає створенню в Україні ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності.

Закони України щодо окремих об'єктів права інтелектуальної власності не приведені у відповідність із Цивільним кодексом України (435-15), що негативно впливає на захист прав інтелектуальної власності.

Посилення захисту прав інтелектуальної власності в Україні пов'язано з приведенням законодавства України у відповідність із законодавством ЄС відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (1629-15), затвердженої Законом України від 18 березня 2004 року. Так, в Україні необхідною мірою не забезпечено захисту біотехнологічних винаходів, строки охорони прав інтелектуальної власності на певні об'єкти (промислові зразки, сорти рослин тощо) не відповідають відповідним строкам в ЄС, цивільно-правові та митні засоби захисту потребують удосконалення відповідно до вимог Директиви ЄС 2004/48/ЄС від 29 квітня 2004 року про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності та Регламенту ЄС 1383/2003 від 22 липня 2003 року щодо митних заходів стосовно товарів, які викликають підозру в порушенні прав інтелектуальної власності, та заходів, що мають вживатися до товарів, стосовно яких виявлено порушення таких прав.

Не врегульовано належним чином питання охорони комп'ютерних програм як об'єктів авторського права, оцінки та взяття на бухгалтерський облік об'єктів інтелектуальної власності, нематеріальних активів; існує потреба у розробці методики визначення розміру матеріальної шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності; гальмується розвиток системи підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної

діяльності та інтелектуальної власності у бюджетних установах, організаціях та на підприємствах, діяльність яких пов'язана із створенням та використанням об'єктів промислової власності; є потреба запровадження механізму підтримки патентування вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності в іноземних державах тощо.

Неналежний контроль за чинним законодавством призводить до проблем у діяльності організацій колективного управління правами авторів, виконавців, виробників фонограм, які відповідно до світового досвіду мали б відігравати визначальну роль у забезпеченні захисту авторського права і суміжних прав. Не укладаються належні договори між організаціями колективного управління згідно із Законом України "Про авторське право і суміжні права" (3792-12), а в разі укладання таких договорів інколи маємо неналежне виконання їх умов. Деякими організаціями довільно визначаються ставки винагороди, що сплачуються користувачами об'єктів суміжних прав без витребування належної звітності всупереч вимогам зазначеного Закону (3792-12) та постанов Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року N 71 (71-2003-п) і N 72 (72-2003-п).

Потребує вдосконалення законодавство України щодо охорони промислових зразків та корисних моделей. Є випадки отримання охоронних документів на промислові зразки, корисні моделі, торговельні марки, винаходи, об'єкти авторського права, права на які належать іншим особам. Зазначене мало наслідком звуження митного контролю товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності: під час прийняття Верховною Радою України 16 листопада 2006 року Закону України "Про внесення змін до Митного кодексу України" (щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України) (359-16) було виключено з митного контролю такі об'єкти, як корисні моделі, винаходи, промислові зразки, що не узгоджується з положеннями Регламенту ЄС 1383/2003.

Законодавством не врегульовано питання щодо запобігання поданню заявок на винаходи в зарубіжні країни без попереднього подання заявок в Україні, що, зокрема, призводить до неконтрольованого відтоку нових технологій та їх інтелектуальних складових за кордон. Кримінальним кодексом України (2341-14) не визначено відповідальності за вчинення зазначених дій, хоча така відповідальність передбачена, зокрема, законодавством США, Великобританії, Росії.

Потребує вдосконалення правова охорона службової конфіденційної інформації, комерційної таємниці, "ноу-хау", укладання угод франчайзингу, визначення поняття "роялті".

Законодавством належним чином не врегульовано питання захисту фірмових найменувань, вартісної оцінки майнових прав інтелектуальної

власності, їх відображення у бухгалтерському обліку. Не визначено порядок охорони прав на раціоналізаторські пропозиції, породи тварин, а також на фольклор, народні художні промисли, традиційні знання тощо.

Потребує більш чіткого врегулювання використання об'єктів права інтелектуальної власності, включаючи об'єкти, що створені повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету та інших централізованих коштів. Це передусім впливатиме на цивілізоване формування ринку інтелектуальних здобутків.

Залишається не врегульованим питання "інтелектуальної спадщини" колишнього СРСР. Після розпаду Радянського Союзу в Росії залишилося близько 500 тис. чинних охоронних документів (авторських свідоцтв) на винаходи з грифом "Для службового користування", близько 500 тис. секретних авторських свідоцтв колишнього СРСР і охоронних документів та інші результати інтелектуальної діяльності. За експертними оцінками, приблизно чверть із них (250 тис.) належить українським винахідникам. Зазначені технічні рішення ніколи не публікувались, і охоронні документи СРСР і них повинні бути перетворені на патенти України. Проте в Україні до цього часу немає переліку таких винаходів, а також їх описів.

Залишається незадовільним стан виконання вимог законів у сфері права інтелектуальної власності та високим — рівень порушень зазначеного права.

Аналіз свідчить, що дотримання положень законів України у сфері інтелектуальної власності в Україні залишається на недостатньому рівні. Це призводить до звинувачень України в порушенні на її території прав інтелектуальної власності, низькому рівні їх захисту.

Водночас, за досить високих відносних обсягів піратства у сфері інтелектуальної власності в Україні, їх абсолютні обсяги не є значними та не перевищують обсягів піратства у зазначеній сфері в багатьох інших країнах.

В Україні на недостатньому рівні здійснюється аналіз ефективності положень законодавства у сфері права інтелектуальної власності та стану його правозастосування.

Потребує вдосконалення координація міністерств з підготовки проектів нормативно-правових актів. Це, зокрема, стосується повільної реалізації Закону України "Про охорону прав на зазначення походження товарів" (752-14), підготовки підзаконних актів щодо вартісної оцінки та бухгалтерського обліку об'єктів права інтелектуальної власності як нематеріальних активів.

Міністерства із запізненням реагують на неузгодженість положень вітчизняних законів, проблеми їх застосування. Це стосується законів щодо

промислових зразків, торговельних марок, діяльності організацій колективного управління, врегулювання підвідомчості розгляду справ у спорах, що стосуються захисту прав інтелектуальної власності тощо.

Незважаючи на активізацію зусиль правоохоронних органів України із забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, загальний рівень правопорушень у цій сфері залишається високим, що є підставою для звинувачення України в низьких стандартах забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, особливо стосовно аудіовізуальної продукції, програмного забезпечення, фармацевтичних препаратів.

Має бути запроваджено більш ефективний захист прав на результати наукових досліджень від їх несанкціонованого використання та інших прав інтелектуальної власності, що стає дедалі більш поширеним (привласнення результатів наукової праці у формі фіктивного "співавторства"; публікація працівниками державних структур від свого імені результатів, що містяться в науково-аналітичних матеріалах, поданих до них підпорядкованими організаціями; передача (експорт) інтелектуальних здобутків, створених за державні кошти, за межі України; відтворення результатів наукових праць без посилання на авторів або несанкціонована їх публікація тощо).

Проблемні питання стосовно організації та забезпечення функціонування системи правової охорони та забезпечення захисту прав інтелектуальної власності в Україні

До основних проблем організації та забезпечення ефективного функціонування системи охорони інтелектуальної власності в Україні слід віднести такі.

Припинили свою дію рішення Кабінету Міністрів України щодо скоординованих дій правоохоронних і контролюючих органів у сфері забезпечення захисту прав інтелектуальної власності.

Потребує вдосконалення порядок судового розгляду спорів щодо прав інтелектуальної власності. Необхідне вжиття подальших кроків у напрямі спеціалізації суддів з розгляду справ із зазначених питань. У зв'язку з цим існує потреба у вирішенні питання щодо належного визначення юрисдикції судів стосовно порядку розгляду справ відповідної категорії.

Не в усіх судах загальної юрисдикції достатньою мірою запроваджено відповідну спеціалізацію і налагоджено навчання та підвищення кваліфікації суддів, які забезпечують розв'язання спірних питань, пов'язаних з дотриманням прав інтелектуальної власності.

У зв'язку з недостатньою кількістю спеціально підготовлених суддів утруднюється вирішення спорів судами загальної юрисдикції та спеціалізованими

судами. Суттєво ускладнено розгляд спорів щодо дотримання прав інтелектуальної власності, що пов'язане передусім із законодавчо закріпленою процедурою ведення процесу у справах стосовно визнання недійсними охоронних документів, а також рішень щодо їх видачі у судах різних юрисдикцій.

Не забезпечено дистанційного доступу громадськості до патентно-інформаційних ресурсів на безоплатній основі, зокрема щодо описів винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, селекційних досягнень, що не сприяє ефективному захисту прав на такі об'єкти.

Відсутній ряд важливих (для науково обґрунтованого управління) статистичних показників, складених за міжнародною методологією, передусім щодо оцінки обсягу використання інтелектуальних здобутків у виробництві, рівня надходжень і виплат "роялті" та інших ліцензійних платежів, частки вітчизняного високотехнологічного експорту.

Недоліки у розробленні проектів нормативних актів та застосуванні законодавства, діяльності державних органів є також наслідком неналежного громадського контролю за діяльністю в цій сфері.

Проекти законодавчих актів у сфері інтелектуальної власності переважно не надсилаються на погодження, надання експертних висновків до Національної академії наук України, Академії правових наук України та інших відповідних наукових установ.

Неповною мірою реалізуються контрольні функції Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти щодо здійснення аналізу практики застосування законодавчих актів у діяльності державних органів, їх посадових осіб з питань правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності, підготовки та подання відповідних висновків і рекомендацій на розгляд Верховної Ради України.

Проблеми освіти та правової культури, що стосуються охорони інтелектуальної власності в Україні

Характерною для України є недооцінка в суспільстві значимості захисту прав інтелектуальної власності. Таке явище є значною мірою наслідком культурно-етичної спадщини минулого, коли в суспільстві переважала державна власність на результат творчості, а результати діяльності в науковій та культурній сферах вважалися надбанням усього народу. Це передусім вказує на те, що деформація правових понять у значної частини громадян підтримується неவிбагливістю їх вимог до якості пропозиції, що є нормою для малозабезпечених верств населення.

Непоодинокими є випадки, коли через низьку правову та економічну культуру суб'єкти науково-технічної та економічної діяльності добровільно

відмовляються від використання існуючих механізмів захисту своїх прав та інтересів як власники інтелектуальних здобутків.

Проблеми забезпечення захисту прав інтелектуальної власності в Україні багато в чому визначаються значною нестачею кваліфікованих фахівців з цих питань, що потребують великого обсягу спеціальних теоретичних знань та практичного досвіду.

Обмежена платоспроможність населення України призводить до того, що в ряді сфер, особливо щодо комп'ютерних програм, баз даних, аудіовізуальної продукції, діють стимули до споживання продукції, виготовленої з порушенням прав інтелектуальної власності, а заінтересованість у її виготовленні та розповсюдженні зумовлюється одержанням високих прибутків, що стає можливим внаслідок недотримання прав інтелектуальної власності та несвоєчасного застосування заходів цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності.

З урахуванням вищезазначеного учасники парламентських слухань
р е к о м е н д у ю т ь:

1. Забезпечення міжнародно-правових умов правової охорони інтелектуальної власності

Верховній Раді України в першочерговому порядку забезпечити розгляд проектів законів у сфері інтелектуальної власності, що стосуються змін з метою приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних договорів, укладених Україною, та законодавства ЄС.

Кабінету Міністрів України:

внести до Верховної Ради України проекти законів щодо приведення законодавства України у сфері інтелектуальної власності у відповідність із законодавством ЄС;

вивчити питання та внести пропозиції щодо приєднання України до таких міжнародних конвенцій та договорів, як Сінгапурський договір про право з торговельних марок 2006 року, Локарнська угода про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків (995_b07) 1968 року (зі змінами 1979 року); Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію (999_001) 1971 року (зі змінами 1979 року); Віденська угода про Міжнародну класифікацію зображувальних елементів знаків 1973 року (зі змінами 1985 року); Брюссельська конвенція про розповсюдження сигналів, що несуть програми, які передаються через супутники (995_764) 1974 року; Договір про міжнародну реєстрацію аудіовізуальних творів (FRT) 1989 року; ратифікації Найробського договору про охорону Олімпійського символу (995_995) 1981 року та ряду інших багатосторонніх договорів у сфері права інтелектуальної власності.

2. Забезпечення розвитку внутрішнього правового поля з питань інтелек-

туальної власності

Верховній Раді України:

прискорити розгляд та прийняття законопроектів про внесення змін до деяких законодавчих актів з питань інтелектуальної власності; провести роботу щодо усунення неузгодженостей між окремими нормативно-правовими актами з цих питань;

з метою посилення контрольної функції Верховної Ради України при здійсненні аналізу практики застосування законодавчих актів у діяльності державних органів, їх посадових осіб з питань забезпечення правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності, підготовки та подання відповідних висновків і рекомендацій із зазначених питань на розгляд Верховної Ради України, запровадження дієвого громадського контролю за застосуванням положень законодавства у сфері інтелектуальної власності розглянути питання про можливість створення консультативної ради з питань інтелектуальної власності, що на постійній основі здійснюватиме моніторинг практики застосування законодавчих актів у сфері прав інтелектуальної власності, експертизу проектів законів у цій сфері, внесених на розгляд до Верховної Ради України; підготовку щорічної Білої книги щодо стану забезпечення правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності в Україні, братиме участь в ініціюванні та розробленні проектів законодавчих актів, висвітленні проблемних питань щодо правової охорони інтелектуальної власності у засобах масової інформації та Інтернеті.

Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти:

з метою запровадження дієвого контролю за діяльністю організацій колективного управління, уточнення порядку створення та звітності таких організацій вивчити питання щодо доцільності розробки проекту закону про колективне управління майновими правами на твори, виконання, фонограми, відеограми;

Кабінету Міністрів України:

подати до Верховної Ради України законопроекти щодо приведення законів України у сфері охорони інтелектуальної власності у відповідність із положеннями Цивільного кодексу України (435-15) та законодавства ЄС; розробити та подати на розгляд Верховної Ради України проект закону щодо запровадження відповідальності за подання заявок в іноземні країни без попереднього подання таких заявок в Україні;

визначитися стосовно розроблення проектів законів щодо охорони комерційної таємниці, включаючи питання "ноу-хау"; раціоналізаторських пропозицій; а також щодо змісту баз даних, порід тварин;

при підготовці органами центральної виконавчої влади проектів законів у сфері інтелектуальної власності передбачити погодження їх з Національною та галузевими академіями наук України.

3. У сфері судового захисту прав інтелектуальної власності у судовому порядку:

Верховній Раді України розглянути питання щодо:

віднесення розгляду справ з вирішення спорів, пов'язаних із порушенням прав на об'єкти промислової власності, до юрисдикції господарських судів, враховуючи підготовленість суддівського корпусу таких судів стосовно кваліфікованого розгляду зазначених справ, суб'єктний склад цих спорів, запроваджену спеціалізацію суддів, а також світовий досвід розгляду таких справ саме спеціалізованими судами;

внесення до цивільно-процесуального та адміністративно-процесуального законодавства змін щодо можливості об'єднання в одне провадження кількох вимог, які належить розглядати в порядку різного судочинства;

запровадження у спеціальних законах щодо об'єктів права інтелектуальної власності норм, згідно з якими у разі визнання охоронного документа недійсним втрачає чинність рішення про його видачу з внесенням відповідних відомостей до державного реєстру;

законодавчого врегулювання порядку, за яким усі віднесені до юрисдикції господарських судів спори, що виникають у відповідній сфері, вирішувалися б Господарським судом м. Києва;

вдосконалення правового регулювання інституту запобіжних заходів у разі порушення прав інтелектуальної власності;

запровадження до процесуального законодавства норм щодо посередництва (медіації) у врегулюванні спорів з порушення прав інтелектуальної власності як такого, що ефективно застосовується у міжнародній практиці поряд з іншими альтернативними методами вирішення спорів, якими, зокрема, є примирення та арбітраж.

Верховному Суду України:

здійснити заходи щодо подальшої спеціалізації суддів з розгляду справ про порушення прав інтелектуальної власності, підвищення рівня їх кваліфікації;

на основі узагальнення судової практики підготувати роз'яснення судам загальної юрисдикції з питань однакового застосування законодавства у сфері інтелектуальної власності.

4. Організація управління та розвиток інфраструктури у сфері правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності

Кабінету Міністрів України:

розглянути питання щодо утворення при Кабінеті Міністрів України Координаційної ради з питань захисту прав інтелектуальної власності, аналогічних дорадчих органів при Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях та визначитися щодо ефективності їх діяльності;

прискорити опрацювання та прийняття проекту постанови Кабінету Міністрів України щодо затвердження Типового положення про підрозділ з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та охорони інтелектуальної власності, а також утворення цих підрозділів в установах науки, освіти і охорони здоров'я;

з метою налагодження ефективного контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності суб'єктами господарювання запровадити діяльність державних інспекторів з питань інтелектуальної власності в усіх регіонах України та вирішити питання щодо відповідного штатного забезпечення;

вирішити питання щодо розширення штатної чисельності відповідного структурного підрозділу Державної митної служби України з питань захисту прав інтелектуальної власності;

вирішити питання щодо створення на регіональних митницях та митницях із значними товаро- та пасажиропотоками відділів захисту прав інтелектуальної власності, забезпечивши їх підпорядкування начальнику митного органу або його заступнику. З метою забезпечення ефективності захисту прав інтелектуальної власності при переміщенні вищезазначених товарів через митні кордони України залучати до участі у здійсненні митних процедур фахівців цих відділів та сприяти постійному підвищенню їх кваліфікації;

удосконалити діяльність регіональних центрів науково-технічної та економічної інформації щодо надання інформаційних і консультаційних послуг з питань інтелектуальної власності відповідно до загальноновизнаної міжнародної практики;

передбачати під час розроблення проектів законів про Державний бюджет України на 2008 рік та на наступні роки видатки на фінансування функціонування Державної патентної бібліотеки та її регіональних відділень;

забезпечити безоплатний доступ користувачів інформації до всіх відомостей (бібліографічні дані, реферат, формула винаходу (корисні моделі),

креслення) інтерактивної спеціалізованої бази даних "Винаходи (корисні моделі), зареєстровані в Україні" (бібліографічні дані, варіанти та види зображення промислового зразка), інтерактивної бази даних "Промислові зразки, зареєстровані в Україні";

вирішити питання щодо проведення інвентаризації винаходів колишнього СРСР із грифами "Для службового користування" (ДСК) і таємних, що належать українським заявникам, та порядку їх розсекречування, зняття грифу "ДСК";

розробити та затвердити зміни щодо приведення національних форм статистичної звітності стосовно використання об'єктів права інтелектуальної власності у відповідність із міжнародними стандартами у цій сфері, запровадити статистичну звітність щодо використання об'єктів авторського права та суміжних прав.

5. Вдосконалення економічних важелів охорони та захисту інтелектуальної власності

Кабінету Міністрів України:

розробити систему економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) щодо комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності з метою формування ринку цих об'єктів;

розробити та затвердити методику визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти права інтелектуальної власності;

сприяти підтримці патентування та просування українських винаходів за кордоном.

6. Освіта і формування суспільної свідомості

Кабінету Міністрів України:

забезпечити розроблення планів проведення в засобах масової інформації заходів, спрямованих на формування у населення України правової культури, поваги до прав інтелектуальної власності, суб'єктів таких прав, а також отримання базових знань щодо охорони та використання прав інтелектуальної власності;

враховуючи важливе соціальне значення журналів "Інтелектуальна власність", "Теорія і практика інтелектуальної власності", "Винахідник і раціоналізатор", "Юний технік", включити їх до переліку видань, що потребують державної підтримки.

Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти:

спільно з Національною комісією України у справах ЮНЕСКО опрацювати питання щодо створення на базі Інституту законодавства Верховної Ради України та Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Академії правових наук України Кафедри ЮНЕСКО з інтелектуальної власності;

підготувати та видати у Видавництві Верховної Ради України матеріали з узагальнення судової практики розгляду спорів з питань захисту прав інтелектуальної власності.

Міністерству освіти і науки України:

розширити можливості здобуття спеціальної освіти у сфері інтелектуальної власності за державним замовленням для працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, суддів, працівників правоохоронних органів, Національної та галузевих академій наук, установ та організацій, що віднесені до сфери їх управління;

в рамках реформування системи освіти в Україні передбачити запровадження в загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах оз-найомчих курсів (розділів) з основ інтелектуальної власності та спецкурсів "Основи інтелектуальної власності" — у вищих навчальних закладах;

спільно з Академією правових наук України, Національною академією наук України протягом 2007—2008 років здійснити роботу з удосконалення стандартів навчання, підготовки і перепідготовки спеціалістів у сфері інтелектуальної власності та науково-методичного забезпечення цього процесу;

протягом 2008—2009 років запровадити систему дистанційного навчання фахівців у сфері інтелектуальної власності, трансферу технологій та інноваційної діяльності за допомогою Інтернету з використанням досвіду ВОІВ; опрацювати питання щодо ширшого використання можливостей Всесвітньої академії ВОІВ для підготовки в Україні фахівців вищого (магістерського) рівня кваліфікації.

Реалізація цих Рекомендацій сприятиме подальшому розвитку та якісному вдосконаленню системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, прискоренню економічного розвитку і підвищенню міжнародного іміджу нашої держави.

ПОСТАНОВА
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Про Рекомендації парламентських слухань на тему:
"Національна інноваційна система України: проблеми
формування та реалізації"

Верховна Рада України **п о с т а н о в л я є**:

1. Схвалити Рекомендації парламентських слухань на тему: "Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації" (додаються).
2. Кабінету Міністрів України до 1 січня 2008 року поінформувати Верховну Раду України про стан виконання Рекомендацій, схвалених цією Постановою.
3. Контроль за виконанням цієї Постанови покласти на Комітет Верховної Ради України з питань науки і освіти.

Голова Верховної Ради України О.МОРОЗ

м. Київ, 27 червня 2007 року
N 1244-V

СХВАЛЕНО

Постановою Верховної Ради України
від 27 червня 2007 року N 1244-V

РЕКОМЕНДАЦІЇ
парламентських слухань на тему: "Національна інноваційна
система України: проблеми формування та реалізації"

Учасники парламентських слухань на тему: "Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації", що відбулися 20 червня 2007 року, відзначають таке.

Підсумковим результатом розвитку науки та високотехнологічних галузей у XX столітті стало формування в економіках провідних країн світу но-

вого механізму саморозвитку — національних інноваційних систем, у рамках яких зароджуються і реалізуються інновації. Незважаючи на національні відмінності, загальною рисою усіх без винятку національних інноваційних систем є лідерство у забезпеченні трьох пріоритетів розвитку: науки, освіти та наукоємного виробництва.

Ефективність державної політики саме у сфері управління інноваційними процесами визначає конкурентоспроможність національної економіки. У розвинутих країнах до 90 відсотків приросту валового продукту забезпечується за рахунок упровадження нових технологій. При цьому роль держави в даному процесі значно вагоміша, ніж при регулюванні звичайної економічної діяльності.

Україна, яка входила до "тридцятки" країн світової інтелектуальної еліти, успадкувала від СРСР значний науково-технічний потенціал. За даними досліджень, проведених ООН на початку XXI століття, Україна посідала одне з перших місць у світі за кількістю наукових співробітників. Рівень освіченості українців перевищував середній індекс країн Східної Європи і СНД.

На сьогодні Україна залишається серед світових лідерів за такими напрямками фундаментальної науки, як фізика, математика, інформатика, хімія, фізіологія, медицина; має піонерні напрацювання та прикладні розробки у сфері лазерної, кріогенної, аерокосмічної техніки, засобів зв'язку та телекомунікацій, програмних продуктів; входить у "вісімку" держав, які мають необхідний науково-технічний потенціал для створення авіакосмічної техніки, та у "десятку" найбільших суднобудівних країн світу.

Проте, на відміну від розвинутих країн, у яких 85-90 відсотків приросту валового внутрішнього продукту (далі — ВВП) забезпечуються за рахунок виробництва та експорту наукоємної продукції, частка України на ринку високотехнологічної продукції, який оцінюється у 2,5-3 трлн доларів США, становить приблизно 0,05—0,1 відсотка.

На відміну від розвинутих країн в Україні ще не створено національну інноваційну систему. Інноваційна діяльність характеризується структурною деформованістю, інституційною неповнотою, неузгодженістю та незбалансованістю технологічних, економічних і соціально-ціннісних аспектів.

Економіка України обтяжена інерцією попереднього екстенсивного розвитку. За оцінкою Світового економічного форуму, Україна посідає 77 місце за індексом конкурентоспроможного зростання або перспективної конкурентоспроможності серед 80 країн, щодо яких проводилися відповідні розрахунки. Разом з тим інтегральний індекс інноваційності економіки, який визначений за десятибальною системою і розраховується на підставі

оцінки чотирьох складових (освіти, інновацій, інформаційної інфраструктури та інституційної основи), становить в Україні 5,7.

Інноваційні процеси в Україні не набули достатніх масштабів і не стали суттєвим фактором зростання ВВП.

Науково-технічний потенціал України практично виключений з економічного процесу держави. Наукоємність промислового виробництва України не перевищує 0,3 відсотка, що на порядок менше світового рівня, знижується частка високо технологічної продукції у структурі ВВП. У 1998 році цей показник становив 3,1 відсотка, у 2004 році — знизився до 0,7 відсотка.

За даними Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України, структурні зміни, які відбувалися протягом останнього десятиліття, характеризуються серйозним технологічним відставанням, оскільки за випуском продукції третій технологічний уклад в Україні на сьогодні становить майже 58 відсотків, четвертий — 38 відсотків і лише 4 відсотки — п'ятий технологічний уклад.

Знижується інноваційна активність підприємств промисловості. Кількість підприємств, що впроваджували інновації, за підсумками 2006 року становить 1118 (11,2 відсотка загальної кількості), у 2004 році — 958 (10 відсотків), у 2003 році — 1120 (11,5 відсотка).

Досить неоднорідною є інноваційна активність регіонів: частка промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, становила від 32,6 до 3,1 відсотка, при цьому більша за середню — у м. Києві, Харківській, Одеській, Чернівецькій, Івано-Франківській та Вінницькій областях, значно менша — у Рівненській, Сумській і Хмельницькій областях.

Як і в попередні роки, основним джерелом фінансування витрат на інновації залишаються власні кошти підприємств, частка яких у загальному обсязі фінансування становила 84,6 відсотка.

Стала тенденція до погіршення матеріально-технічної бази наукових установ негативно позначається на результатах їх діяльності.

В умовах зниження обсягів централізованих капітальних вкладень і недостатніх обсягів фінансування науки спостерігається фізичне та моральне старіння науково-дослідної бази, суттєве погіршення матеріального забезпечення науки. Фактичне скорочення наукового потенціалу не супроводжується необхідною реорганізацією мережі наукових організацій, загальна кількість яких збільшується.

Частка основних засобів наукових організацій у загальному обсязі основних засобів підприємств та організацій України становить 0,9 відсотка. Лише близько 2 відсотків наукового обладнання українських науково-технічних установ має рівень сучасних світових стандартів.

Стійкі тенденції щодо зменшення загальної чисельності працівників, які виконують наукові та науково-технічні роботи, зокрема в галузі технічних наук, та старіння наукових кадрів становлять загрозу інтелектуальній спадковості поколінь, призводять до втрати наукових шкіл, наукового кадрового потенціалу держави.

Протягом 1995—2005 років при загальному скороченні чисельності працівників наукових організацій майже в 1,7 раза (з 293,1 тис. до 173,9 тис.) чисельність наукових працівників у галузі суспільних наук збільшилась у 1,2 раза, в галузі природничих і гуманітарних наук залишилася майже незмінною, в галузі технічних наук їх кількість зменшилася більш як у 2 рази.

Протягом останніх 20 років постійно зменшується частка наукових дослідників віком до 40 років, яка на даний час становить 14,5 відсотка. Середній вік дослідників збільшується і становить 48 років, докторів наук — майже 61 рік, кандидатів наук — перевищив 51 рік.

Система вищої освіти внаслідок постійних реформ, посиленої комерціалізації та відсутності системи прогнозування потреби у фахівцях різних галузей економіки не забезпечує відповідності підготовки кадрів суспільним потребам.

Визначальним критерієм оцінки ефективності діяльності вищого навчального закладу залишається не попит на фахівців на ринку праці, а показники конкурсного прийому.

У результаті переходу від природознавчого до гуманітарного підходу при підготовці спеціалістів, а також викладання економіки, менеджменту та маркетингу у вищих навчальних закладах за спрощеними підручниками західних авторів, неадаптованих до умов української економіки, різко знизилась якість управлінських рішень, ефективність і конкурентоздатність суб'єктів господарювання та країни в цілому.

Погіршення якісних характеристик освітньої та наукової підготовки трудових ресурсів знижує його конкурентоздатність в умовах зростання інтелектуальної інноваційної складової виробничого процесу, який вимагає нестандартних рішень, розвитку особистості та її ціннісної орієнтації.

При досить високій кількості захистів докторських і кандидатських дисертацій частка фахівців з ученими ступенями в загальному числі дослідників не змінюється, оскільки чимало здобувачів на момент захисту не працює в наукових установах, а певна їх кількість після захисту залишає наукову діяльність.

Порівняно з 1993 роком кількість захищених за рік докторських дисертацій у важливих для інноваційного прогресу галузях зменшилася в 1,7 рази, близько третини здобувачів кандидатського ступеня на час захисту не навчалися в аспірантурі та не працювали в наукових установах і вищих навчальних закладах.

Низький рівень заробітної плати науковців і матеріально-технічного забезпечення наукових досліджень, відсутність активної пропаганди досягнень вітчизняної науки та її значення в сучасних процесах розвитку економіки негативно відбиваються на престижності наукової діяльності в Україні.

Середньомісячна заробітна плата науковців залишається нижчою від законодавчо визначеної, яка має дорівнювати подвійній середній заробітній платі працівників промисловості.

Із загального числа випускників вищих навчальних закладів, які отримують дипломи магістра та спеціаліста, лише 0,6 відсотка влаштовуються на роботу до наукових організацій.

Основними недоліками у формуванні національної інноваційної системи є:

1. Відсутність стратегії переходу України до інноваційної моделі розвитку, неналежне використання методів наукового планування на всіх рівнях управління (системного аналізу, прогнозування, оптимізації, програмно-цільових методів управління тощо), недостатній рівень інноваційної культури працівників органів державної влади.

Протягом 90-х років XX століття були значно послаблені інститути перспективного та поточного планування, система загальної обов'язкової стандартизації продукції та технології, система акумулювання результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у державних та галузевих інформаційних центрах, інші народногосподарські системи з нормативними, інформаційними або рекомендаційними функціями, що негативно позначилося на формуванні національної інноваційної системи держави.

На сьогодні проголошений перехід української економіки до інноваційної моделі розвитку не забезпечується створенням єдиної системи за

наявності всіх її інституційних, організаційних і нормативно-правових складових.

Через неефективне використання існуючого освітнього, науково-технічного та виробничого потенціалу, недостатній розвиток та розповсюдження "закриваючих технологій" країна втрачає можливість використання стратегії нарощування інноваційного потенціалу на визначених пріоритетних напрямках науково-технічного прогресу, що в рамках нового світового розподілу праці загрожує закріпленням у країні екстенсивної моделі розвитку економіки, яка ґрунтується переважно на низькотехнологічних укладах.

Світовою практикою напрацьовано три типи стратегій інноваційного розвитку стратегія перенесення (використання зарубіжного науково-технічного потенціалу та перенесення його досягнень на терени власної економіки), стратегія запозичення (освоєння виробництва високо технологічної продукції, що вже вироблялася в інших країнах, шляхом використання власної дешевої робочої сили та наявного науково-технічного потенціалу), стратегія нарощування (використання власного науково-технічного потенціалу, залучення іноземних учених і конструкторів). В Україні переважають ознаки першого та, частково, другого типу інноваційного розвитку.

2. Недосконалість нормативно-правової бази регулювання інноваційної діяльності, поширення практики ігнорування законодавства або зупинення дії статей законів, які стосуються фінансування та стимулювання науково-технічної та інноваційної діяльності.

Недостатня конкретизація пріоритетних напрямів, визначених Законом України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" (433-15), їх переважна орієнтація на третій і четвертий технологічні уклади, їх неузгодженість з пріоритетними напрямами науково-технічної діяльності не сприяють розвитку високоукладної економіки України та не дозволяють запровадити для різних рівнів відповідні механізми реалізації пріоритетних напрямів.

Закони про Державний бюджет України на відповідний рік протягом останніх років зупиняють дію норм законів України щодо рівня фінансового забезпечення наукової, науково-технічної, освітянської сфер, а також щодо створення пільгових умов для розвитку інноваційної діяльності.

Фактичне фінансування науково-технічної діяльності з Державного бюджету України протягом останніх п'яти років не перевищує 0,4 відсотка ВВП при визначеній статтею 34 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12) нормі — 1,7 відсотка. Питома вага програмно-цільового фінансування наукових досліджень не перевищує 10 відсотків

загальних витрат на науку при законодавчо встановлених 30 відсотках (стаття 6 Закону України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки") (2623-14).

Щорічне фінансування освіти фактично становить 4,5-6 відсотків ВВП при визначеній Законом України "Про освіту" (1060-12) нормі — 10 відсотків.

Не виконуються положення Указу Президента України від 20 квітня 2004 року N 454 (454/2004) "Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави" та Постанови Верховної Ради України від 16 червня 2004 року N 1786-IV (1786-15) "Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні" в частині спрямування не менше 10 відсотків коштів, отриманих від приватизації державного майна, на фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне для економіки та безпеки держави значення.

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2005 року N 157 (157-2005-п) збільшено до 50 відсотків відрахування до загального фонду Державного бюджету України частини прибутку (доходу) наукових установ, що мають статус державних підприємств.

Законодавством України, на відміну від більшості країн світу, не передбачено стимулювання залучення у науково-технічну та інноваційну сфери позабюджетних коштів, не стимулюються витрати промисловості на наукові дослідження і розробки, а також інвестиції в інноваційну сферу з боку банків та інших інвесторів.

Посилюється необґрунтована приватизація науково-дослідних установ, особливо галузевої науки. Руїнується матеріально-технічна база, не контролюється передача об'єктів інтелектуальної власності.

3. Неефективність адміністративно-організаційної структури управління науково-технічною та інноваційною діяльністю.

Діюча структура управління науково-технічною та інноваційною сферами має велику кількість елементів, взаємодія та загальна координація яких не забезпечена відповідним організаційним підпорядкуванням, а також системним і комплексним розподілом повноважень.

Міністерство освіти і науки України не повною мірою забезпечує виконання покладених на нього функцій головного органу з питань формування та реалізації інноваційної політики в Україні, зокрема не запроваджено

дієвого моніторингу та системи звітності щодо виконання суб'єктами підприємницької діяльності, крім технопарків, інноваційних проектів, відсутні фінансові важелі впливу на інноваційні процеси.

Міністерство промислової політики України не забезпечує належний моніторинг розвитку промислового потенціалу з метою формування державної політики щодо пріоритетної підтримки високоукладних галузей промисловості.

Міністерство економіки України не забезпечує інноваційної спрямованості усіх напрямів економічної політики, які розробляються та реалізуються в країні, що передбачає проведення комплексу заходів у податковій, бюджетній, грошово-кредитній та зовнішньоекономічній сферах.

Національна академія наук України належним чином не залучається до процесу формування та реалізації інноваційної політики держави. Її участь в інноваційному процесі чинним законодавством чітко не визначено.

Ефективна діяльність Державного агентства України з інвестицій та інновацій блокується невиконанням Указу Президента України від 30 грудня 2005 року N 1873 (1873/200) "Про утворення Державного агентства України з інвестицій та інновацій" у частині приведення нормативно-правових актів у відповідність із цим Указом (1873/200).

Несприятливою для проведення послідовної науково-технічної та інноваційної політики стала постійна реорганізація органів державного управління науковою діяльністю. Після ліквідації Державного комітету України з питань науки та інтелектуальної власності та передачі його функцій Міністерству освіти і науки України фактичний вплив останнього на науково-технічну сферу значно знизився.

Залишається нереалізованим положення Закону України "Про інноваційну діяльність" (40—15) щодо організаційної системи управління інноваційними процесами, зокрема створення уповноважених і регіональних установ.

Наявна структура державного управління науково-технічною та інноваційною сферами не забезпечує реалізацію державної науково-технічної та інноваційної політики. Не налагоджено координацію взаємодії науки з виробництвом, ефективне використання вітчизняних науково-технічних здобутків, орієнтування науково-технічної діяльності на потреби економіки. Структурна трансформація науки в Україні не взаємопов'язана і не підпорядкована завданням структурної перебудови національної економіки.

4. Недостатній рівень фінансового забезпечення реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики.

Структура фінансового забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності є деформованою.

За даними Державного комітету статистики України, у 2006 році питома вага видатків на науку у ВВП становила 0,96 відсотка, у тому числі коштів державного бюджету — 0,38 відсотка ВВП.

У загальному розподілі асигнувань на науку з усіх джерел на кошти державного бюджету припадало 39,7 відсотка, не набагато меншу частку становлять кошти вітчизняних замовників (30,3 відсотка), п'яту частину — кошти іноземних замовників (19,4 відсотка).

Низькими залишаються обсяги державного замовлення на новітні технології, які щорічно становлять близько 1 відсотка бюджетного фінансування наукової сфери.

Наявні пропорції у структурі фінансових ресурсів вітчизняної науково-технічної сфери підсилюють несприятливий вплив організаційно-економічної відокремленості наукової діяльності від виробничого сектору, зумовлюють низький "коефіцієнт корисної дії" наукової сфери, що має мультиплікативні наслідки для народного господарства у вигляді низького технологічного рівня.

Венчурне фінансування як надзвичайно важлива для підтримки інноваційного розвитку діяльність не отримала в Україні належного розвитку. За практичної відсутності венчурного капіталу вітчизняного походження венчурні фонди переважно зарубіжного капіталу не зацікавлені у розвитку конкурентоспроможних технологій і свої інвестиції спрямовують на акції великих підприємств енергетичної, машинобудівної, будівельної та переробної промисловості, а не у сферу високих технологій.

5. Неефективне використання наявних фінансових та інвестиційних ресурсів для реалізації державної науково-технічної та інноваційної політики.

Розпорошеність бюджетних видатків між їх численними розпорядниками, відсутність ефективного механізму координації використання коштів за бюджетними програмами поглиблює проблему фінансового забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності.

Фінансування наукової сфери здійснюється шляхом розпису бюджетних видатків їх численним головним розпорядникам (44 — у 2004 році, 38 — у 2005 році). Найбільшу фінансову підтримку отримує академічний сектор науки — близько 75 відсотків видатків загального фонду державного бюджету (з них 75 відсотків — Національна академія наук України), 13

відсотків припадає на Міністерство освіти і науки України, 12 відсотків отримує решта головних розпорядників. Державним фондом фундаментальних досліджень (далі — ДФФД) здійснюється підтримка фундаментальних досліджень за грантами, зокрема і для молодих учених. Щорічне фінансування фундаментальних досліджень за грантами ДФФД становить близько 9 млн гривень, або 0,6 відсотка бюджетного фінансування наукової сфери.

Залишається неефективним механізм програмно-цільового планування науково-технічної та інноваційної політики. Відсутність загальнодержавної системи моніторингу та механізмів зворотного зв'язку між виконавцем і розпорядником бюджетних коштів не дає можливості відслідковувати ефективність проведення робіт та отримання відповідних результатів.

Низьким (менше 10 відсотків) залишається рівень програмно-цільового (грантового) фінансування наукових досліджень і розробок, спрямованого на отримання кінцевого результату.

Неналежне фінансування Загальнодержавної комплексної програми розвитку високих наукоємних технологій (1676-15), затвердженої Законом України від 9 квітня 2004 року, не дозволяє ефективно використовувати нові механізми фінансування проектів програми, згідно з якими держава надає фінансову підтримку в розмірі до 30 відсотків вартості проекту, а решту коштів має вкладати підприємець або інвестор.

Низьким є рівень якості матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів і наукових організацій. Наявний стан матеріально-технічної та лабораторної бази наукових установ і вищих навчальних закладів не забезпечує проведення наукових досліджень на загальносвітовому рівні, не сприяє впровадженню інноваційних освітніх технологій та вихованню інноваційно-орієнтованого громадянина, знижує конкурентоспроможність випускників навчальних закладів на ринку праці, створює перешкоди на шляху інтеграції української освіти до європейського та світового освітніх просторів.

За даними останньої інвентаризації, проведеної на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2001 року N 591-р(591-2001-р) "Про заходи щодо зміцнення матеріально-технічної бази наукових установ та вищих навчальних закладів", із 159,7 тис. одиниць машин та устаткування, які перебували на балансі обстежених наукових організацій, 80,1 відсотка знаходилися в експлуатації понад 10 років, лише 6,4 відсотка загальної кількості експлуатувалися до 5 років. Водночас за світовими стандартами термін використання наукового обладнання не перевищує 5—7 років.

6. Невідповідність корпоративної структури, яка формується в Україні, вимогам інноваційного розвитку.

Переважна частина галузевої науки в Україні виявилася за межами корпоративних структур і, відповідно, за межами відтворювальних механізмів фінансування. Відбулося руйнування механізмів організаційної взаємодії галузевої науки та виробництва, які успішно зарекомендували себе в умовах адміністративної системи — науково-виробничих і виробничих об'єднань.

Відторгнення наукового потенціалу з боку великого бізнесу відбулося внаслідок його орієнтації протягом тривалого часу на короткотермінові напівтінюві схеми.

Діяльність малого інноваційного бізнесу в Україні через умови, які склалися в національному виробництві, перебуває на стадії становлення. У цілому діяльність малого бізнесу орієнтована на торговельні операції, і внаслідок несприятливого для інноваційних процесів клімату цей бізнес поки що не відіграє провідної ролі в інноваційних процесах.

Надмірна бюрократизація організації підприємницької діяльності, складність отримання необхідних дозволів, ускладнений доступ інноваторів до фінансових ресурсів стримують розвиток інноваційної інфраструктури.

7. Повільне формування в Україні сучасного і масштабного ринку інноваційної продукції, інфраструктури інноваційної діяльності.

Базове законодавство, необхідне для формування та розвитку в Україні національної інноваційної системи, певною мірою вже створено, але його практичне застосування стримується недостатньою інфраструктурою, нерозвинутістю системи інноваційного менеджменту, захисту прав інтелектуальної власності. Вітчизняні винахідники і розробники не можуть реалізувати в Україні економічний потенціал багатьох своїх розробок.

Продовжується тенденція зменшення кількості поданих до Державного департаменту інтелектуальної власності заявок на винаходи (порівняно з 2005 роком вона зменшилася на 13,6 відсотка). Кількість використаних у виробничому процесі винаходів порівняно з попереднім роком зменшилася на 19,8 відсотка.

Кількість зареєстрованих ліцензійних договорів становить лише 2,2 — 2,6 відсотка від кількості патентів, що в декілька разів менше відповідних показників технологічно розвинених країн.

Порівняно з 1991 роком в Україні більш як у 20 разів скоротилася кількість винахідників і раціоналізаторів. Незначною є частка підприємств, на яких здійснюється винахідницька та раціоналізаторська діяльність. Ук-

раїна суттєво відстає від розвинутих країн за показниками експорту-імпорту технологій.

Загалом по Україні спостерігається негативна тенденція щодо процесу придбання нових технологій (технічних досягнень) і ще гірша — в напрямі трансферу таких технологій. Це пояснюється низьким ступенем інноваційної активності підприємств, зумовленим насамперед відсутністю стратегії економічного розвитку країни і відповідної патентно-ліцензійної політики держави, а також необхідної нормативно-правової бази.

Недоліки у правозастосуванні законодавчої бази в частині захисту прав інтелектуальної власності призвели до суттєвих втрат державою науково-технічного потенціалу, зокрема спеціальної наукової, проектно-конструкторської, проектно-дослідної документації під час приватизаційних процесів.

Не врегульовано питання оцінки об'єктів інтелектуальної власності. Незважаючи на неодноразові доручення Кабінету Міністрів України, Фонд державного майна України не затвердив методику оцінки нематеріальних активів.

За даними Служби безпеки України, український ринок високих технологій фактично знаходиться під контролем іноземних фондів і неурядових організацій, які представляють інтереси передусім військових відомств і транснаціональних компаній. При цьому наукові розробки переходять у власність іноземної сторони і комерціалізуються безбудь-якого відшкодування українській державі.

Не виконані на належному рівні доручення Президента України від 7 липня 2005 року N 1-1/635 та Прем'єр-міністра України від 20 липня 2005 року N 35073/1/1-05, а також положення Указу Президента України від 27 квітня 2001 року N 285 (285/2001) щодо проведення вартісної оцінки, взяття на бухгалтерський облік та інвентаризації об'єктів права інтелектуальної власності, що належать державі або створених за державні кошти.

На фоні загострення проблеми фінансового забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності на розвиткові цих сфер особливо негативно позначилася практика щодо скасування податкових і митних пільг для суб'єктів інноваційної діяльності, передбачених Законом України "Про інноваційну діяльність" (40-15), а також пільг, що надавалися інноваційним проектам відповідно до положень Закону України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" (991-14).

Всупереч вимогам статті 87 Бюджетного кодексу України (2542-14) та законодавства України щодо фінансування інноваційної діяльності у 2000—

2003 роках та у 2005 році у Державному бюджеті України кошти на фінансову підтримку інноваційної діяльності не були передбачені.

Зокрема, на розвиток діяльності інноваційних структур (технопарків, вільних економічних зон, технополісів, технологічних інкубаторів тощо) негативно вплинуло скасування пільг з оподаткування й митного регулювання інноваційної діяльності.

Під час підготовки законів України "Про Державний бюджет України на 2005 рік" (2285-15) та "Про Державний бюджет України на 2006 рік" (235-15) були відхилені бюджетні пропозиції щодо впровадження бюджетних програм стосовно фінансової підтримки суб'єктів інноваційної діяльності для забезпечення виконання положень статті 17 Закону України "Про інноваційну діяльність" (40-15) та Постанови Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2004 року N 1563 (1563-2004-п) "Про затвердження Порядку надання фінансової підтримки суб'єктам інноваційної діяльності за рахунок коштів державного бюджету шляхом здешевлення довгострокових кредитів", а також фінансування інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави для забезпечення виконання положень Указу Президента України від 20 квітня 2004 року N 454 (454/2004) "Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави" щодо спрямування 10 відсотків коштів, отриманих від приватизації державного майна, на фінансову підтримку таких підприємств.

Загострення критичних проблем забезпечення науково-технічного та інноваційного розвитку держави визначає нагальну необхідність як найшвидшого впровадження комплексу першочергових заходів, спрямованих на усунення системних недоліків у забезпеченні формування та реалізації національної інноваційної системи України.

З метою виконання першочергових заходів у напрямі формування та розвитку національної інноваційної системи рекомендувати:

I. Кабінету Міністрів України:

1. До 1 жовтня 2007 року розробити та подати (на заміну Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України, затвердженої Постановою Верховної Ради України від 13 липня 1999 року N 916-XIV) (916-14) до Верховної Ради України Концепцію розвитку національної інноваційної системи виходячи з таких її основних складових:

структурна перебудова економіки, прогнози та пріоритети;

розвиток науково-технічного потенціалу та формування інноваційної інфраструктури;

стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання;

фінансова підтримка інноваційної діяльності;

розвиток ринку наукоємної продукції та послуг;

розвиток інноваційної культури, формування системи генерації та поширення знань, підготовка кадрів високої кваліфікації, вдосконалення системи, форм і методів освіти та професійної підготовки;

система правової охорони та використання інтелектуальної власності.

2. У тримісячний термін відповідно до вимог законів України "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" (2623-14) і "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" (433-15) розробити та запровадити механізми проведення прогностичних досліджень, формування і реалізації інноваційних програм та державного замовлення, їх моніторинг, державної підтримки і залучення позабюджетних коштів для реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.

3. Внести до Верховної Ради України законопроекти щодо розвитку перспективних галузей виробництва, у тому числі щодо відродження та розвитку електронної промисловості в Україні, створення і впровадження високих наукоємних, екологічно чистих, ресурсозберігаючих технологій.

4. При розробці проекту Закону України про Державний бюджет України на 2008 рік:

дотримуватися вимог чинного законодавства щодо фінансового забезпечення науково-технічної та інноваційної сфери;

забезпечити більш повне включення науково-технічного потенціалу до розвитку економіки держави шляхом формування на конкурсних засадах інноваційних проектів та державного замовлення;

передбачити бюджетні асигнування на державну підтримку інноваційних проектів і трансферу технологій, у тому числі згідно із Законом України "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" (991-14) на бюджетну програму "Державна підтримка діяльності технологічних парків";

передбачити кошти на фінансування прогностичних досліджень, запровадити відповідну програму з урахуванням набутого та світового досвіду.

5. Прискорити розроблення державної цільової програми інтеграції науки та освіти в університетах на 2008—2012 роки "Наука в університетах".

6. З метою вдосконалення системи державного стимулювання інноваційної діяльності в шестимісячний термін:

запровадити механізм надання інвестиційно-податкового кредиту із сплати податку на прибуток, передбачивши відповідні положення в проекті Податкового кодексу;

запровадити механізм податкового стимулювання залучення інвестицій у науково-технічну сферу шляхом зменшення сум нарахованого податку на прибуток на частину кваліфікованих витрат суб'єкта господарювання, пов'язаних з науковими дослідженнями і науково-технічними розробками;

вжити заходів щодо вдосконалення механізмів державної підтримки через здешевлення банківських кредитів на виконання інноваційних проектів;

опрацювати питання створення Державного фонду промислових інновацій;

установити порядок, згідно з яким при укладанні контрактів (договорів) на виконання цільових проектів державних цільових наукових і науково-технічних програм, що мають прикладне технологічне спрямування, передбачається механізм обов'язкового співфінансування реалізації цих проектів майбутніми споживачами результатів їх виконання;

запровадити ефективний механізм формування державного замовлення на підготовку фахівців з інноваційного менеджменту з урахуванням загальнодержавних і регіональних потреб;

опрацювати питання запровадження податкових стимулів при наданні суб'єктами господарювання науковим установам та вищим навчальним закладам спонсорської допомоги для здійснення ними наукової та науково-технічної діяльності.

7. Вжити заходів щодо:

оновлення структури змісту вищої освіти, передбачивши вивчення питань інноваційної діяльності (стратегічного менеджменту, маркетингу, технологічного аудиту, фінансів, комерціалізації), упровадження нових

освітніх програм і послуг, підвищення їхньої якості й конкурентоспроможності на основі нових інформаційних технологій;

розвитку науково-дослідної діяльності академічної та вузівської науки, орієнтованої на проблеми національної інноваційної системи і підготовку молодих учених у цій галузі;

удосконалення форм поєднання науки, освіти і виробництва, розвитку об'єктів інноваційної інфраструктури в системі науки та освіти і створення нових інноваційних структур для формування єдиного наукового та навчально-методичного механізму підготовки кадрів для інноваційної сфери;

посилення роботи зі створення на базі провідних наукових установ та вищих навчальних закладів науково-освітньо-інноваційних комплексів, що поєднують навчальний процес і наукові дослідження з розвинутою мережею високотехнологічних інноваційних структур.

8. Забезпечити підвищення якості та комплексності прогнозно-аналітичних досліджень науково-технічного розвитку економіки та забезпечити їх проведення на постійній основі.

9. Вжити заходів щодо розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення формування та реалізації державної інноваційної політики шляхом:

удосконалення державної статистики у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності із застосуванням сучасних європейських індикаторів інноваційної активності;

розвитку системи науково-технічної та патентно-ліцензійної інформації з максимальним використанням можливостей мережі Інтернет;

запровадження об'єктивної системи оцінювання наукових робіт фундаментального спрямування.

10. Вжити заходів щодо вдосконалення структури державного управління у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, спрямованих на чітке розмежування та уникнення дублювання функцій центральних органів виконавчої влади, запровадження та дотримання принципів одноосібної відповідальності та стабільності системи державного управління у цій сфері.

11. До 1 грудня 2007 року опрацювати питання щодо створення Фонду сприяння розвитку малих підприємств у науково-технічній сфері та джерел його фінансування.

12. Протягом 2007 — I півріччя 2008 років започаткувати пілотні проекти щодо створення інноваційно орієнтованих консорціумів, що об'єднують провідні вітчизняні технічні університети, наукові установи, підприємства, фінансові установи з наступним формуванням на цій основі стійких інноваційних кластерів.

II. Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти:

1. Забезпечити спільно з Кабінетом Міністрів України посилення контролю за дотриманням норм Конституції України (254к/96-ВР) та вимог законів України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12), "Про інноваційну діяльність" (40-15), "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" (2623-14), "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" (433-15), "Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків" (991-14), "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій" (143-16), "Про науковий парк "Київська політехніка" (523-16), "Про вищу освіту" (2984-14), інших законів з питань наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, а також Постанови Верховної Ради України від 16 червня 2004 року N1786-IV (1786-15) "Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні".

2. Посилити координацію та взаємодію інститутів національної інноваційної системи. Підготувати пропозиції щодо створення при Верховній Раді України консультативної ради з питань формування та реалізації національної інноваційної системи.

3. Ініціювати внесення змін до законодавства щодо створення системистратегічного прогнозування і визначення пріоритетів науково-технічного та інноваційного розвитку, стимулювання інноваційної діяльності.

4. Забезпечити підготовку змін до законодавства з питань діяльності технологічних парків, спрямованих на вдосконалення роботи цих структур, підвищення ефективності та прозорості їх діяльності, впорядкування й уточнення механізму державної реєстрації технологічних парків та їх проектів.

5. Сприяти прискоренню розгляду проектів законів про наукові парки, іннополіси, венчурне фінансування інноваційної діяльності, використання об'єктів права інтелектуальної власності, створених із залученням бюджетних коштів.

6. Підготувати зміни до Закону України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій" (143-16) у частині зарахування до Державного бюджету України певного відсотка коштів, отриманих від

трансферу технологій, майнові права на які належать державі; законів України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" (3687-12), "Про охорону прав на промислові зразки" (3688-12) в частині визначення розміру та порядку виплати винагороди творцям об'єктів права інтелектуальної власності.

III. Комітетам та фракціям Верховної Ради України:

1. Сприяти розвитку та вдосконаленню правової бази науково-технічної та інноваційної сфери, в межах повноважень посилити контроль за виконанням норм відповідних законів.

2. Під час затвердження Державного бюджету України на 2008 рік та на наступні роки виходити з необхідності фінансування розвитку науки і науково-технічної сфери у межах та обсягах згідно із законами України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1977-12), "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" (2623-14), "Про освіту" (1060-12), "Про вищу освіту" (2984-14), зокрема фінансування Державного фонду фундаментальних досліджень у розмірі 0,1 відсотка ВВП.

IV. Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласним, Київській і Севастопольській міським радам, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській і Севастопольській міським державним адміністраціям відповідно до законодавства в межах повноважень активізувати діяльність щодо:

розвитку регіональних інноваційних систем, розроблення та виконання науково-технічних та інноваційних програм з реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, створення фінансово-кредитних установ, венчурних фондів, технологічних парків, інноваційних фондів, технополісів тощо;

підвищення інноваційної культури, розвитку науки і освіти, залучення наукових працівників, вчених до вирішення актуальних проблем у регіоні, розширення мережі Інтернет, інформаційних технологій та дистанційного навчання.

Рецензія
на навчальний посібник Ю. Бошицького

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Розвиток суспільства ХХІ ст. цілковито залежить від інтелектуальної діяльності людини. У сучасних умовах розбудови правової держави спостерігається підвищений інтерес до глибокого вивчення сфери інтелектуальної власності. Доказом цього є поступове збільшення наукових статей, навчально-методичних видань, монографій, брошур тощо, присвячених даній тематиці. Про актуальність розвитку інтелектуальної власності в Україні свідчить також й нещодавнє проведення Парламентських слухань, присвячених питанням захисту прав інтелектуальної власності в Україні та проблемам формування та реалізації національної інноваційної системи, що говорить про зацікавленість держави цією проблематикою.

На прикладі розвинених країн доведено, що від розв'язання проблеми створення ефективної системи охорони інтелектуальної власності залежить міцність фундаменту для інноваційної моделі розвитку України, її модернізації, підвищення конкурентоспроможності у світовій соціально-економічній системі. А від цього, у свою чергу, — перспективи створення робочих місць у нових галузях, які визначають обличчя світової економіки ХХІ століття — економіки, що базується на знаннях. Це і питання створення цивілізованого ринкового середовища, де і підприємці, і споживачі були б надійно захищені від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності, виробництвом фальсифікованих товарів.

Водночас сучасний стан національного законодавства характеризується постійними змінами з метою його удосконалення. Не є виключенням й законодавство з інтелектуальної власності. У зв'язку з цим виникає необхідність у постійному відстеженні сучасних новел законодавства з боку усіх суб'єктів, що стикаються зі сферою інтелектуальної власності, у тому числі — і у сфері освіти.

Введення курсу "Право інтелектуальної власності" у вищих навчальних закладах (як один із заходів на виконання Указу Президента України від 27 квітня 2001 р. № 285/2001 "Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності" та рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 27 березня 2001 р.) було продиктоване необхідністю стимулювання винахідницької діяльності та використання її результатів для розвитку національної економіки, усвідомлення суспільством недоторканості права власності на результати інтелектуальної діяльності, підняття правової культури населення в цілому.

Тому вдосконалення правової охорони інтелектуальної діяльності, належна охорона її результатів є обов'язком усього суспільства — державних діячів, учених, практиків, особливо — юристів. Ці питання комплексно розглянуті у новому навчальному посібнику, Бошицького Ю.Л. **"Право інтелектуальної власності"** (Київ, 2007), що був рекомендований у Київському університеті права НАН України та вийшов з друку.

У виданні комплексно викладено теоретичні та практичні основи інтелектуальної власності, основи її становлення, дано ґрунтовний аналіз вітчизняного та міжнародного законодавства у даній сфері. Дається правова характеристика широкого кола об'єктів інтелектуальної власності, особистих немайнових і майнових прав суб'єктів права інтелектуальної власності, способів їх правового захисту.

Запропонований посібник покликаний розширити знання з предмета **"Право інтелектуальної власності"**, активізувати і розвивати логічно-розумове мислення, загально правову культуру студентів у процесі застосування теоретичних знань даного предмета та положень відповідних законів, сприятиме формуванню у них широкої ерудиції, загальної культури і правової свідомості.

Структура рецензованого навчального посібника складається з п'яти глав, нормативно-правової бази, законодавства, основних міжнародних договорів та словника основних термінів у сфері інтелектуальної власності. В цілому така структура є логічною, виправданою та вдалою, і відображає суть та побудову навчального предмету.

Авторський підхід виправдано обумовив ввідну главу, присвячену основним питанням інтелектуальної власності, її цінності та впливу на розвиток суспільства. У ній же наведено стислу характеристику кожного об'єкта інтелектуальної власності. Заслужовує на увагу окремий параграф даної глави, де автор детально оглянув і розповів про джерела українського та міжнародного законодавства.

Значу теоретичну цінність мають наступні три глави навчального посібника "Авторське право і суміжні права", "Патентне право" та "Правове регулювання комерційних позначень". У цих главах автор висвітлює поняття, функції, об'єкти авторського права і суміжних прав та патентного права, загальні характеристики суб'єктів прав, зміст цих прав, способи та особливості захисту вказаних об'єктів. У третій главі розглядаються також процедура оформлення прав на винахід, корисну модель і промисловий зразок та основні засади патентування об'єкта промислової власності в іноземних державах.

Заслужовує на увагу четверта глава, у якій автор аналізує актуальні та дискусійні проблеми сьогодення щодо правового регулювання комерційних позначень. П'ята глава "Правове регулювання нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності" присвячена правовому регулюванню таких нетра-

диційних об'єктів інтелектуальної власності як наукове відкриття, компонентування інтегральної мікросхеми, раціоналізаторські пропозиції, селекційні досягнення, комерційна таємниця, що, у свою чергу, дасть змогу студентам, юристам, іншим фахівцям більш детально ознайомитись з вищезазначеними об'єктами.

Ознайомлення з рецензованою працею дозволяє говорити про те, що навчальний посібник побудовано на аналізі нормативно-правової бази, законодавства та основних міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності. Важливою джерельною базою є також словник основних термінів у сфері інтелектуальної власності.

Загалом навчальний посібник відповідає всім вимогам, що ставляться до такого роду праць, містить науково обґрунтовані авторські положення і висновки до питань, які висвітлюються у відповідних розділах. Звичайно, його зміст можна було б розширювати ще цілою низкою питань (наприклад, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності), але запропонований формат вимагає обмежень при викладенні матеріалу.

Посібник рекомендований студентам та викладачам юридичних навчальних закладів, юристам-практикам. Він дає змогу отримати знання з інтелектуальної власності та закономірностей розвитку системи охорони інтелектуальної власності в Україні, орієнтуватися в основних поняттях сфери інтелектуальної власності, користуватися чинною нормативно-законодавчою базою з метою правового захисту розроблюваних об'єктів та їх введення у господарський обіг для одержання прибутку у власних інтересах та в інтересах суспільства.

В цілому навчальний посібник Бошицького Ю.Л. **"Право інтелектуальної власності"** є актуальним, цікавим, змістовним, теоретично та практично виваженим, що свідчить про якісне наповнення "бібліотеки" вітчизняних юридичних видань.

О. Орлюк,

доктор юридичних наук

директор НДІ інтелектуальної власності АПрНУ,

професор кафедри конституційного та адміністративного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доцент

ОГОЛОШЕННЯ

Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності
Академії правових наук України оголошує
у вересні 2007 р. прийом до аспірантури:

- з відривом від виробництва за спеціальністю 12.00.03 — Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Здійснюється за рахунок коштів державного бюджету України для роботи у Науково-дослідному інституті інтелектуальної власності АПрН України — 1 особа;

- без відриву від виробництва за спеціальністю 12.00.03 — Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Здійснюється за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб — на умовах контракту — для роботи в інших державних та недержавних установах.

Вступники до аспірантури подають на ім'я директора інституту наступні документи:

- 1) заяву;
- 2) особистий листок з обліку кадрів;
- 3) список опублікованих наукових праць. Особи, які не мають опублікованих наукових праць, подають наукові доповіді (реферати) з обраної теми наукової спеціальності;
- 4) медичну довідку про стан здоров'я за формою № 286-у;
- 5) копію диплома про закінчення вищого навчального закладу із зазначенням одержаної кваліфікації спеціаліста або магістра;
- 6) посвідчення про складання кандидатських іспитів (за наявності складених кандидатських іспитів).

Документи надаються до 1 вересня 2007 р. за адресою:

01014, м. Київ, вул. Тимірязівська, 66/3, Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Академії правових наук України.

Телефони для довідок:
8 (044) 527-04-11, 527-04-82

Грищенко А.

Теоретичні та практичні проблеми використання майнових прав на об'єкти авторського та суміжних прав в якості предмета застави

С. 3 — 11

У своїй статті автор розкриває низку проблемних питань щодо можливості застави майнових авторських і суміжних прав та процедури укладення такого договору.

Буров О., Бурова Д.

Навколо патентування комп'ютерних програм: боротьба продовжується, правові кордони зникають

С. 12 — 17

Петренко І.

Щодо порушення права на комерційну таємницю

С. 18 — 25

Сьогодні, з урахуванням сталого розвитку ринкових відносин в Україні, питання охорони та захисту комерційної таємниці набуває все більшої актуальності. В статті автор розглядає деякі аспекти пов'язані з порушенням права на комерційну таємницю.

Брель О.

Електронний документообіг: організаційно-правові проблеми застосування

С. 26 — 29

В сучасних умовах загальної інформатизації суспільства в процесі функціонування суб'єктів господарської діяльності значне місце посідає система електронного документообігу та використання електронних документів. Аналізуючи чинне законодавство з зазначених питань робиться висновок про необхідність внесення змін до нормативно-правових актів, що регулюють порядок подання заявок на об'єкти інтелектуальної власності, та визначення в них вимог до структури й змісту електронних документів.

Мамон З.

Змішаний арбітраж в контексті співвідношення міжнародного публічного і міжнародного комерційного арбітражів. Арбітражний механізм ACSID

С. 30 — 40

Змішаний міжнародний арбітраж є яскравим прикладом того, що сучасне співвідношення міжнародного публічного і приватного права характеризується їх зближенням і взаємопроникненням. Саме тому автор вважає актуальним розглянути змішаний міжнародний арбітраж в контексті співвідношення міжнародного публічного і міжнародного комерційного арбітражів.

Титич В.

Негативний вплив на економічні процеси в Україні недосконалих норм законодавства про неспроможність та банкрутство

С. 41 — 48

Автор у своїй статті вважає доцільним провести аналіз реалізації впливу Держави на економіку країни через призму норм, що діють у сфері правовідносин неплатоспроможності та банкрутства.

Федчук С.

Стан та перспективи підтримки діяльності інноваційних структур шляхом здійснення видатків з публічних фондів коштів

С. 49 — 58

Автор у своїй статті розглядає питання інноваційної діяльності. Ретельно вивчає досвід фінансового забезпечення інновацій в різних країнах. Частину своїх спостережень і висновків з цього автор ділиться з читачами.

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ!

У 2007 році науково-практичний журнал Теорія і практика інтелектуальної власності виходитиме один раз на два місяці. Передплату нашого журналу ви зможете здійснити у будь-якому поштовому відділенні України.

Вартість передплати на 2007 рік					
	Індекс	2 міс/грн	4 міс/грн	6 міс/грн	12 міс/грн
Фізичні та юридичні особи	28594	12,84	25,78	38,47	76,44

Сподіваємося, що наш журнал стане корисним помічником у вашій справі!

**З глибокою повагою
редакційна колегія**

Наукова рада журналу:

Врублевський В.К., Демченко С.Ф., Довгерт А.С., Кузнєцова Н.С., Майданик Р.А.,
Малишева Н.Р., Пасенюк О.М., Патон Б.Є., Побірченко І.Г., Притика Д.М.,
Редько В.В., Сташис В.В., Тацій В.Я., Шемшученко Ю.С.

Редакційна колегія журналу:

Орлюк О.П. (голова редакційної колегії), Андрощук Г.О., Бутнік-Сіверський О.Б.,
Грошевий Ю.М., Дорошенко О.Ф. (заступник голови редакційної колегії),
Дроб'язко В.С., Закалюк А.П., Захарченко Т.Г., Індукаєв В.К., Копиленко О.Л.,
Крупко П.М., Крупчан О.Д., Міроненко Н.М., Москаленко В.С., Нежиборець В.І.,
Панов М.І., Петришин О.В., Підпалов Л.В., Пічкур О.В., Святоцький О.Д.,
Семчик В.І., Сегай М.Я., Сидоров І.Ф., Солощук М.М., Теплюк М.О., Тихий В.П.,
Худолій Б.М.

Прахов Б.Г. — головний редактор

Петренко С.А. — заступник головного редактора

Засновник —

**Науково-дослідний інститут
інтелектуальної власності
Академії правових наук України**

Свідоцтво про державну реєстрацію:

Серія КВ № 10573 від 07.11.2005 року.

До уваги авторів та читачів

Редакція приймає рукописи статей як на електронних носіях, набраних у програмах MS Office, так і надруковані на папері.

Статті повинні бути оформлені відповідно до вимог ВАК України щодо наукових робіт, та мати рецензію.

Авторів просимо разом із матеріалами надсилати свою фотографію та інформацію щодо наукового ступеня, місця роботи, посади, поштової адреси і контактних телефонів.

Редакція залишає за собою право на редагування та скорочення рукописів. За достовірність інформації та статистичних даних, що містяться у рукописах, відповідальність несе автор.

Повторне видання статей, розміщених на шпальтах журналу “Теорія і практика інтелектуальної власності”, можливе лише за згодою редакції.

Адреса редакції: 01014, м. Київ, вул. Тимірязівська, 66/3

Тел.: 285-85-49, 527-04-82

Тел/факс: 527-04-11

www.ndiiv.org.ua

e-mail: icapital@i.com.ua

Комп'ютерна верстка — І. Петренко

Коректор — Л. Цикаленко

Рекомендовано до друку

Ученою радою НДІ інтелектуальної власності АПРН України, протокол № 1 від 16.01.2007 р.

Здано до набору 27.02.07. Підписано до друку 20.02.07 Формат 70x108/16.

Папір офсетний. Офсетний друк. Наклад 650 примірників. Зам. 38

Надруковано з оригінал-макета в ПП “Лазурит-Поліграф”, тел/факс (044) 417-21-70

04080.м. Київ, вул. Костянтинівська, 73